

ETT ÖPPET FÖNSTER

**en studie av lokalsamhällets betydelse för
biblioteksverksamheten**

Anna Rosengren & Henrik Urbanusson

Examensarbete (30 högskolepoäng) i biblioteks- och informationsvetenskap för
masterexamen inom ABM-masterprogrammet vid Lunds universitet.

Handledare: Birgitta Olander

År 2010

© Anna Rosengren & Henrik Urbanusson

An open window

A study of the local communities' impact on the public libraries

Abstract

The aim with this Master's thesis is to analyze how small scale libraries works to relate to, and meditate with, the local community. By studying four different public libraries we have gained knowledge in which different ways today's public libraries communicate with their surrounded community. By the process of interviews with local politicians, librarians and heads of libraries we have managed to map the specific prerequisite for each library and how they relate to these conditions. We found that all libraries tries to be a central part of their local communities' and to meet its needs of culture, information, knowledge and to function as a social meeting place. Whether or not a library succeeds with its ambitions, varies with the grade of adaptation to its surroundings, and the meeting of its needs. We believe that a proactive library who act for a broaden mass-education, local democracy and as a accommodator of local culture and democracy, has more potential in becoming a central element in its local community, than the ones who do not.

Keywords

ABM, demokrati, folkbibliotek, folkbildning, förmedling, lokalsamhälle, mötesplats, offentligt rum, politik, anknytning, delaktighet

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Inledning och bakgrund	5
Problem, syfte och frågeställningar	6
Problemformulering	6
Syfte och frågeställningar	6
Avgränsningar	7
Begreppsdefinitioner	7
De svenska folkbibliotekens historia och position i samhällsstrukturen	10
Metod	12
Material och urval	12
Den kvalitativa forskningsintervjun	13
Intervjuernas genomförande	14
Tillförlitlighet	15
Teoretiskt ramverk	17
Det lokala folkbiblioteket	17
Offentlighetsteori, demokrati och folkbibliotek	19
Folkbiblioteket i samhället	21
Folkbibliotekets funktion som mötesplats	22
Folkbiblioteket och marknaden	23
Konkurrerande föreställningar om folkbiblioteket	26
Nytänkande folkbibliotek – tre exempel	29
Empiri	32
Henåns bibliotek på Orust	32
Vilken roll anser aktörerna att folkbiblioteket bör ha i lokalsamhället?	33
Hur arbetar biblioteket för att knyta an till lokalsamhället?	34
Relationen mellan biblioteket och politikerna	38
Kirsebergs bibliotek i Malmö	41
Vilken roll anser aktörerna att folkbiblioteket bör ha i lokalsamhället?	42
Hur arbetar biblioteket för att knyta an till lokalsamhället?	43
Relationen mellan biblioteket och politikerna	47
Broby bibliotek i Östra Göinge	50
Vilken roll anser aktörerna att folkbiblioteket bör ha i lokalsamhället?	51
Hur arbetar biblioteket för att knyta an till lokalsamhället?	52
Relationen mellan biblioteket och politikerna	57
Majornas bibliotek i Göteborg	59
Vilken roll anser aktörerna att folkbiblioteket bör ha i lokalsamhället?	60
Hur arbetar biblioteket för att knyta an till lokalsamhället?	61
Relationen mellan biblioteket och politikerna	66
Analys	68
Politikernas, bibliotekschefernas och bibliotekariernas föreställningar om biblioteket	68
Den informationsförmedlande diskursens betydelse	68
Richard Florida och Kulturhuset	70
Föreställda aktörsperspektiv	72
Relationen mellan biblioteken och de lokala politikerna	73
Politikernas (o)intresse av biblioteket	73
Bibliotekens förutsättningar och möjligheter	74
Bibliotekens arbete i lokalsamhället	75
Bibliotekens fyra huvudfunktioner	76

Biblioteken som förmedlare av lokal kultur och demokrati	80
Bibliotekens betydelse som mötesplats.....	81
Slutsatser	84
Vidare forskning.....	86
Käll- och litteraturförteckning.....	87
Bilaga 1 – Intervjuguide	93

Inledning och bakgrund

Ett fridlyst rum. Eller en semantisk projektyta för nutida slagord och värderingar. Folkbibliotekens roll i samhället är en fråga som berör och engagerar människor oavsett om de är användare, bibliotekariéer, bibliotekschefer, politiker, kulturarbetare, eller journalister. Som studenter på ABM-programmet i Lund har vi ett givet intresse i frågan, ett intresse som växt sig starkare ju närmre arbetslivet som bibliotekariéer vi kommit. Att arbeta på ett bibliotek som aktivt försöker nå ut till människor och vara en del av (det lokala) samhälls- och kulturlivet, känns bra mycket mer attraktivt än en framtid på ett traditionellt bibliotek som går på i gamla fotspår. I hopp om att få kunskap om bibliotekens möjligheter att utgöra den där aktiva, centrala platsen i (lokal)samhället har vi därför valt att undersöka fyra mindre folkbiblioteks arbete för att knyta an till lokalsamhället, samt relationen till de lokala politikerna, och deras uppfattning om bibliotekets roll i (lokal)samhället. Vi frågar oss kort sagt – hur tecknar drivande aktörer folkbibliotekets betydelse i (lokal)samhället? Vilka möjligheter finns det att stärka bibliotekets funktion i (det lokala) samhälls- och kulturlivet?

Sedan 1949 har UNESCO i sitt biblioteksmanifest uttryckt biblioteken som garanterat för alla invånares möjlighet att hålla sig informerade inför en aktiv roll i samhället (Ericson 2008, s. 6). Detta manifest synliggör bibliotekens funktion utifrån en demokratiaspekt, dess funktion som offentligt rum och mötesplats i (det lokala) samhället. Ett belysande exempel för frågans ständiga aktualitet är den internationella bibliotekskonferensen *Small and Proud. Change Through Action* i Ulricehamn. Här diskuteras bland annat vilken roll det nya folkbiblioteket ska spela i lokalsamhället. Kan nyskapande biblioteksverksamhet samtidigt fungera som en lokal utvecklingsfaktor, frågar man sig. Anna-Lena Johansson, bibliotekschef i Ulricehamn, uttrycker i lokalpressen hur det moderna och flexibla biblioteket, med ett rikt utbud av program och tjänster, inte bara stimulerar utvecklingen av lokalsamhället utan också gynnar värden om gemenskap, identitet och bygdens attraktionskraft (Carlsson 2010). Diskussionen om bibliotekens funktion som offentliga rum, och som potentiella aktörer i fråga om (lokal) demokrati, kommer att vara ett återkommande tema i vår uppsats. Ett annat centralt tema är biblioteken som kulturcentrum, och bibliotekens potential att utgöra en arena för lokala kulturutövare. Vi är intresserade av att undersöka bibliotekens arbete för att göra biblioteket till en förmedlare av lokala kulturyttringar, och vilka möjligheter denna verksamhet kan innebära.

Med vår uppsats vill vi åskådliggöra hur mycket fyra mindre folkbibliotek gläntar på fönstret till lokalsamhället, betydelsen av detta, samt vilka möjligheter det kan medföra att öppna upp det ytterligare.

Problem, syfte och frågeställningar

Problemformulering

Hur motiverar dagens stadsdels- och landsortsbibliotek sin relevans i förhållande till det närliggande och omgivande – hur arbetar man för att förmedla det lokala? Föreställningarna om folkbiblioteket rymmer idag en utmanande spännvidd och komplexitet. I Norge diskuteras hur ett proaktivt bibliotek kan flytta fram positionerna – från en passiv vägledare till en aktiv och utåtriktad kraft – samtidigt som moderna experimentella bibliotekskoncept i tunnelbanor och köpcenter utmanar andra aspekter av bibliotekstraditionen. Vårt arbete tar avstamp i den klassiska småskaliga folkbiblioteksverksamheten och de föreställningar som präglar dess drivande aktörer. Hur ser man på sitt uppdrag i dag? Vad eller vem sätter dagordningen?

Syfte och frågeställningar

Vårt syfte är att analysera hur det småskaliga folkbiblioteket av idag arbetar för att förmedla och relatera till lokalsamhället. Ett underordnat syfte är att bidra till en ökad kunskap om potentiella förhållningssätt till det lokala, att synliggöra möjligheter, problem och konstruktiva infallsvinklar.

Ett historiskt och sociologiskt folkbiblioteksperspektiv, parat med begrepp som kultur, delaktighet, demokrati, folkbildning, förmedling, lokalsamhälle, mötesplats, offentligt rum, politik och socialt kapital¹ är att betrakta som naturliga ankarpunkter. Genom fyra fallstudier, intervjuer med berörda bibliotekschefer, bibliotekspersonal samt politiska representanter utreds frågan om hur en mindre verksamhet kan, bör eller ska förhålla sig till lokalsamhället.

Uppsatsens övergripande forskningsfråga lyder:

Hur förhåller sig stadsdels- och landsortsbibliotek till sin roll i det lokala samhället - vilken betydelse har lokalsamhället för verksamheten?

Ovanstående frågeställning besvaras genom fyra kompletterande forskningsfrågor:

¹ Ett samhällsvetenskapligt begrepp vilket betecknar egenskaperna hos de sociala relationer som utmärker ett samhälles samverkan och tillit. Socialt kapital skapar förtroende och ömsesidighet människor emellan vilket gynnar den politiska demokratin (NE 2010d).

- Hur ser kommunens politiker på landsorts- eller stadsdelsbibliotekets funktion i närsamhället, samt motsvarande, vilken är landsorts- eller stadsdelsbibliotekets syn på den egna rollen i närsamhället?
- Hur beskrivs bibliotekets relation till de lokala politikerna, samt motsvarande, hur beskrivs de lokala politikernas relation till biblioteket?
- Hur agerar biblioteket utifrån den roll man anser sig ha i det lokala samhället?
- På vilka sätt är biblioteket en förmedlare av det lokala?

Avgränsningar

Uppsatsen tar sig an folkbibliotekets idé och praktik. Ett sådant perspektiv kräver avgränsningar liksom preciseringar.

Det empiriska materialet utelämnar användarna helt. En huvudsaklig anledning är tids- och omfattningsmässig, då en validerbar version av användarnas uppfattningar sannolikt skulle kräva en uppsats i sig. Nackdelarna med att utelämna användarna och deras perspektiv på biblioteket är flera. Den som påverkar oss allra mest är att det blir omöjligt att besvara frågor som rör vilka strategier som faktiskt har fungerat för att ge respektive biblioteket en central roll i lokalsamhället. Vi kan också se en förlust i att det blir vi själva, och representanter för biblioteket och den lokala politiken, som definierar vad ett bibliotek bör göra och vara för att möta lokalsamhällets behov, istället för att låta befolkningen själv definiera detta. En fördel vi kan urskilja är dock att genom att avgränsa målgrupperna till att omfatta verksamhetens professionella aktörer understryks också den starkt verksamhetsanknutna forskningsfrågan.

Bibliotekets digitala tjänster utlämnas helt eftersom uppsatsens fokus enbart ligger på den fysiska platsen och där tillhandahållna tjänster och aktiviteter. En nackdel med detta skulle kunna vara att vi inte får någon diskussion kring bibliotekets framtida möjligheter att utvecklas till ett digitalt interaktivt och socialt rum som verkar för demokrati och kultur genom det digitala biblioteket. Vi ser dock inte detta som något problem, då vi här vill undersöka lokalsamhällets betydelse för biblioteksverksamheten, och det digitala biblioteket snarare är frigjort från lokalsamhället, såväl som från tid och rum.

Ingen vikt läggs heller vid bibliotekens interna organisation eller ekonomiska prioriteringar. Detta eftersom syftet med uppsatsen är att undersöka hur folkbiblioteket arbetar för att knyta an till lokalsamhället, inte vem som gör vad, eller vilka utgifter biblioteket har. Däremot innefattas en aspekt i hur mycket pengar respektive bibliotek erhåller från sin kommun/stadsdel, främst beroende av att det är en konkret faktauppgift som talar om hur prioriterat biblioteket är i kommunen/stadsdelen.

Begreppsdefinitioner

Nedan följer ett antal begrepp som för uppsatsens förståelse förtjänar en närmare redogörelse. Valen av begrepp har fallit sig naturligt under arbetets gång, inte minst genom den frekventa användningen i litteraturen och i stort sett samtliga intervjuer.

Under rubriken samlas både ämnes- och resonemangsspecifika begrepp vilket betyder att uppsatsen lutar sig mot det vedertagna och etablerade, men i nödvändiga fall även mot stipulativa, egna definitioner.

Mötesplats

Med ”mötesplats” syftar vi dels till den fysiska plats folkbiblioteket de facto utgör, men också de platsbundna aktiviteter, möten, samtal, debatter, tjänster etc. som utspelas där. ”Den goda mötesplatsen” avser en plats som karakteriseras av tillgänglighet, kravlösa möten, möjligheter till reflektion, kritik, debatt och upptäckter, det vill säga en demokratisk, mötesskapande och tillåtande atmosfär där värdet ligger i utbytet mellan och inom samhällets olika sociala grupper.

Offentlighet

Med ”offentlighet” avser vi den allmänna, och för alla tillgängliga, fysiska platsen. Som begrepp ger offentlighet inget entydigt svar. Ett beprövat sätt att definiera begreppet är genom dikotomin offentligt och privat. I det offentliga rummet råder en uppsättning normer och regler utarbetade av samhället. I den privata sfären föredras individens eller alternativt familjens normsystem. I mötet mellan de båda rymmer det så kallade halvoffentliga till vilket biblioteket räknas, tillgängligt för alla men samtidigt restriktivt. Jürgen Habermas framställer i *Borgerlig offentlighet* (1998) idén om *Öffentlichkeit*, den offentliga sfären, vilket avser en plattform för kritisk diskussion och en kommunikativ rationalitet². En fredad plats där medborgare genom samtal verkar för ett bättre samhälle. En ideal situation kännetecknas här av *Verständigung*, en förståelse av argument, vilket utesluter alla former av makt och intressekamp. Habermas ser i Europas framväxande borgarklass under 1800-talet grunden för vad han kallar en diskursiv demokrati³ vilken utmärks av tron på det förnuftiga samtalet. Ur ett sådant perspektiv diskuterar Habermas medierna. Som en inflytelserik aktör i det offentliga samtalet och marknadens tydligare kommersiella villkor, har dessa från att ha gått i bräschen för kommunikation och samtal alltmer kommit att tränga undan det moderna offentlighetsbegreppet, och på sätt och vis bidragit till att förvandla en kritisk medborgare till passiv konsument (Wikipedia 2010a).

Offentligt rum

Att mötas och utsättas för varandra är en viktig del av den demokratiska processen. Med ”offentligt rum” avser vi i uppsatsen en plats vilken korresponderar med Jürgen Habermas offentlighetsteori och begreppet *Öffentlichkeit*, det vill säga den offentliga sfären, vilket avser en plattform för kritisk diskussion och en kommunikativ rationalitet. Enligt NE utgör begreppet ”offentligt rum” en ”del av bebyggelsemiljö som är tillgänglig för allmänheten /.../ Begreppet är tillämpligt främst inom städer och stadsliknande samhällen.” (NE 2010c).

Folkbildning

Den svenska folkbildningen finner sina rötter i början av 1800-talet och förgrenar sig i huvudsak i folkhögskolor, föreläsningsföreningar, studieförbund och folkbibliotek.

² Inom den kommunikativa rationaliteten förlitar sig medborgarna mindre på auktoriteter och mer på en rationell argumentation människor emellan (Habermas 1998).

³ Den diskursiva demokratin är en demokratiskola vilken relaterar till kommunikationens förmåga att utveckla och förstärka demokratin (Habermas 1998).

Syftet är att genom en jämlik och demokratisk värdegrund möjliggöra annars svåråtkomlig kunskap till medborgarna (Nationalencyklopedin [NE] 2010b). Enligt Folkbildningsrådet är folkbildning ingen teoretisk konstruktion utan en informell företeelse vilken formas i de sammanhang människor möts för att utvecklas och lära. En tolerant och demokratisk samtalskultur har inom folkbildningstraditionen tagit sig uttryck i ett stort deltagarinflytande (Folkbildningsrådet 2010). Begreppet folkbildning används i uppsatsen som ett problematiserande verktyg bland annat i syfte att undersöka förhållandet mellan en informationsförmedlande- och en boklig diskurs⁴. Enligt NE utgör begreppet folkbildning ett;

Samlingsbegrepp för människors insikter och orientering på områden utanför deras egna specialiteter och yrkeskunskaper. Folkbildningsarbete bedrivs utanför det etablerade skolväsendet och bygger i hög grad på självverksamhet. Det kännetecknas av ett icke-auktoritärt förhållningssätt mellan ledare och deltagare.

(NE 2010b)

Lokalsamhälle och (lokal)samhälle

När vi i uppsatsen uteslutande avser lokalsamhället, skriver vi lokalsamhället. När vi avser både lokalsamhället och samhället i vidare mening, skriver vi (lokal)samhället. Då vår teoretiska utgångspunkt liksom vårt empiriska material omfattar såväl den breda definitionen av samhället, som lokalsamhället, använder vi oss av (lokal)samhället i tydliggörande syfte.

Som begrepp introducerades lokalsamhälle i Sverige under tidigt 1970-tal, då i ett ideologiskt motsatsförhållande till ”storsamhällets” teknokratiska och centralistiska uppbyggnad. Lokalsamhället präglas ofta av småskalighet, informell social kontroll, inre solidaritet, gruppsammanhållning och täta sociala nätverk. Med lokalsamhälle avses i uppsatsen den geografiska gränsdragning som definierar stadsdelen i fallet stadsdelsbiblioteken respektive kommungränser gällande landsortsbiblioteken. Begreppet inbegriper också lokalsamhällets alla aktörer: närings- och föreningslivet, kulturproducenter, invånarna, politiska representanter, idrottsverksamheter, samhälleliga institutioner såsom biblioteket, skol- och utbildningsväsendet, polisen, kriminalvården, kyrkan, barnavårdscentralen, PRO etc.

Det lokala

Med det lokala avser vi i uppsatsen de kulturella, politiska, ekonomiska och sociala aktiviteter som sker inom lokalsamhällets gränser. Även en lokaldemokratisk aspekt tillkommer, vilken avser möjligheterna till samspel och dialog lokalsamhällets invånare och aktörer emellan.

⁴ Åse Hedemark (2009) ser den informationsförmedlande- och den bokliga diskursen som kännetecknande och polariserande för de biblioteksfrågor som förs inom och mellan bibliotekspersonal och politiska representanter. Diskurs står för en helhet av sammanhängande uttryck, utsagor och begrepp, men också formen hos en sådan helhet (NE 2010a).

De svenska folkbibliotekens historia och position i samhällsstrukturen

Alltsedan bibliotekspionjären Valfrid Palmgren 1911 presenterade visionen om biblioteket som ett rum där alla klasskillnader upphör, har dess roll varit att fungera som en brygga mellan socialgrupper och som verktyg för samhällets strävan att minska sociala klyftor (Hansson 2005, s. 42). I "Förslag angående de åtgärder som från statens sida böra vidtagas för främjandet av det Allmänna Biblioteksväsendet i Sverige" efterlyser Palmgren ett bibliotek i varje kommun där alla samhällets medlemmar, oberoende av samhällsställning och andra intressen, ska kunna samlas. Vidare begär hon att biblioteket ska vara öppet för alla, lånen skall vara gratis, och att biblioteken vare sig ska styras av politiken, marknaden, eller religiösa samfund. Istället ska där finnas sakkunniga som representerar olika smakriktningar och kunskapsområden (Torstensson 2001, s. 142ff).

1912 antogs en förordning om ökat stöd till folk-, skol-, och studiecirkelbibliotek, och arbetarrörelsen och nykterhetsrörelsen blev vid sidan av kommunerna ansvariga för de bibliotek som skulle vara allmänna (Ristarp & Andersson 2001, s. 21). Folkbiblioteksverksamheten under denna tid och fram till 1930 års biblioteksreform präglades av att den sågs som en del av det fria och frivilliga folkbildningsarbetet. Det var först med 1930 års biblioteksreform som alltför många städer fick moderna bibliotek med fackutbildade heltidsanställda bibliotekarier. Det dröjde dock till 60- och 70-talen innan samhällets ambitioner med folkbiblioteken höjdes och folkbiblioteket fick en betydande inverkan på den offentliga miljön (Torstensson & Byberg 2009, s. 5f). Denna tid präglas samhället i stort av politiskt engagemang och politiska omvälvningar, och på biblioteken avspeglas detta dels genom försök att placera biblioteket mitt i människors vardagsliv, och dels genom att höja medvetenheten hos politiker om biblioteket som en central samhällsangelägenhet (Ristarp & Andersson 2001, s. 54). 1974 fastställdes för första gången övergripande kulturpolitiska mål i syfte att styra den statliga kulturpolitiken, såväl som att inspirera och vägleda politiken i kommuner och landsting. I dessa slås fast att yttrandefriheten ska värnas och att alla ska ha möjlighet att delta i kulturlivet, att kulturarvet ska bevaras, användas och utvecklas, och att internationellt och interkulturellt utbyte ska främjas.

Under slutet av 70-talet får kommunerna sämre ekonomi och för biblioteken innebär detta åtstramningar och prioriteringar (Ristarp & Andersson 2001, s. 127ff.). Medan folkbibliotekens verksamhet och resurser i princip ökade fram till 1980, innebär åttiotalet stagnation och viss tillbakagång. Det är också på åttiotalet som en marknadsmässig syn på biblioteken gör sig alltmer gällande. Det blir allt vanligare att tala om bibliotekens "kunder", vilket betecknar en part i en ekonomisk relation. Bibliotekets legitimitet bygger på en icke kommersiell grund, och begreppet "kund" förefaller därför missvisande i bibliotekssammanhang (Hansson 2005, s. 28f.). Under nittiotalet blir resursnedskärningarna stora och personalen minskar med nära en sjättedel (Ristarp & Andersson 2001, s. 135). 1996 beslutas om nya kulturpolitiska mål som utöver de föregående målen också främjar kulturell mångfald och bildningssträvandena (Wikipedia 2010b). 1997 får Sverige sin första bibliotekslag, som kompletteras 2004. Av lagen framgår att alla medborgare ska ha tillgång till ett

folkbibliotek, att varje kommun skall ha ett folkbibliotek, och att det är kommunerna som ansvarar för folk- och skolbiblioteksverksamheten. Det står också att bibliotek och bibliotekshuvudmän inom det allmänna biblioteksväsendet skall samverka, och att kommuner och landsting ska anta planer för biblioteksverksamheterna. På den statliga nivån är det alltså bibliotekslagen som styr det allmänna biblioteksväsendet, medan det är kommunerna som ansvarar för folkbiblioteksverksamheten (Notisum, 2004).

Från att under 1980-talet velat definiera biblioteket som sådant i företagstermer vänder sig ledarskiktet inom folkbibliotekssektorn numera alltmer direkt till näringslivet för att erbjuda dennas tjänster. En vilja att trycka på de lokala folkbibliotekens roll för tillväxten i kommunerna har också vuxit sig stark (Hansson 2005, s. 42f). 2009 antogs regeringens kulturpolitiska proposition ”Tid för kultur” där de nya kulturpolitiska målen presenteras. Här står att ”de nuvarande kulturpolitiska målen i vissa delar är föråldrade” (Regeringskansliet 2009, s. 27). Ett tidigare delmål – ”kulturpolitiken skall motverka kommersialismens negativa effekter inom kulturområdet” har helt tagits bort. Detta motiveras med att ”Det finns ingen given motsättning mellan kommersiell bärkraft och konstnärlig kvalitet eller frihet.” (ibid. s. 28). Enligt ovan beskrivna resonemang framstår denna reducering av de kulturpolitiska målen som en bekräftelse på att en marknadsmässig syn på kulturen och biblioteken vunnit ytterligare mark.

I ”Tid för kultur” presenteras också en ny modell för fördelning av statliga medel till regional och lokal kulturverksamhet, som innebär att det regionala inflytandet ökar. ”Portföljmodellen” bygger på att staten lämnar ett samlat bidrag till den regionala nivån som stöd för deras kulturinsatser (ibid. s. 116). Vidare anges att Kungliga biblioteket (KB) ges ett särskilt uppdrag att svara för nationell överblick, främja samverkan och att driva på utvecklingen inom biblioteksväsendet samt att, i samråd med länsbiblioteken, kontinuerligt följa bibliotekens arbete (ibid. s. 41ff). Kungliga biblioteket ska i april 2010 ha en plan för hur det nya uppdraget kan utformas och genomföras (Regeringskansliet 2010). Men redan i sitt yttrande angående förslaget att KB ska ges detta utökade uppdrag skriver Riksbibliotekarie Gunnar Sahlin med flera att ”svenskt offentligt biblioteksväsende står inför stora utmaningar och KB anser att man behöver prioritera strategiska satsningar som kommer till allmän nytta, tar tillvara den tekniska utvecklingen samt utgår från ett användarperspektiv” (KB 2010). De flesta kommuner ställer sig positiva till dessa förslag, dock poängterar ett flertal kommuner att kommunernas ansvar i processen måste tydliggöras och att kommunerna bör ha en framskjuten plats i de regionala förhandlingarna (Zorn & Samuelsson 2009, s. 11f).

Metod

Vår undersökning utgår från en kvalitativ forskningsansats. Alan Bryman definierar kvalitativ forskning som ”ett sätt att studera den sociala verkligheten som har som främsta syfte att beskriva och analysera kulturen och beteendet hos människor och grupper med utgångspunkt från dem som studeras” (Bryman 1997, s. 59). Vi har valt att använda oss av tre materialtyper: litteratur och artiklar, intervjuer med bibliotekschefer, bibliotekarier och politiska företrädare samt styr- och policydokument i form av biblioteksplaner, verksamhetsberättelser, kommunala handlingar som pressmeddelande, statistiska dokument etc. Lejonparten av bakgrundmaterialet har sällan en datumstämpel äldre än tio år, detta för att rikta fokus mot en aktuell situation. Det föll sig naturligt för oss att använda tre olika materialtyper eftersom vi ville göra fallstudier, vars syfte är att utifrån ett helhetsperspektiv studera och samla in så mycket information som möjligt gällande studieobjektet. Att utföra intervjuer föreföll självklart eftersom det ofta används i fallstudier som fokuserar på en särskild situation, organisation, aktivitet eller person (Kvale & Brinkmann 2009, s. 133).

Eftersom vi utifrån vår undersökning varken kan eller vill göra anspråk på att resultaten är objektivt sanna och kan slås fast utifrån en positivistiskt grundad vetenskapssyn, har vi valt att utgå från en förståelsegrundad forskning. Underlaget som eftersträvas är därför kompletta och detaljerade beskrivningar av dynamiska förhållanden, sammanhang och personliga upplevelser. Utifrån dessa vill vi bygga upp intressanta teoretiska resonemang utifrån våra forskningsfrågor, och få fram beskrivningar som är möjliga för andra att förstå och reflektera vidare över (Thomsson 2002, s. 30f).

Material och urval

För att få en så komplex och omfattande kunskap om vårt ämnesområde som möjligt har vi sökt och läst relevant litteratur genomgående under uppsatsarbetet. Vi valde att använda oss av litteratur från flera vetenskapliga discipliner. Samtida biblioteks- och informationsvetenskaplig litteratur har kontrasterats mot samhällsvetenskapliga och sociologiska motsvarigheter i syfte att vidga och problematisera vår förståelse inför frågor om folkbibliotekets roll i (lokal)samhället. Parallellt med att vi påbörjade denna litteraturgenomgång tog vi kontakt med Regionbiblioteket i Skåne för att få tips om två möjliga bibliotek att intervjua, och när vi bestämt oss för att utöka studien till att omfatta ytterligare två bibliotek, tog vi kontakt med Regionbiblioteket i Västra Götaland i samma ärende. Att utgå från flera möjliga deltagare och därefter göra ett ändamålsenligt urval benämns ofta som en ”snöbollsmetod”. Heléne Thomsson

beskriver dess fördel med att några få inledande kontaktpersoner i sin tur kan nå flera relevanta intervjupersoner (Thomsson 2002, s. 64). Valet av platser för våra fallstudier i Skåne och Västra Götaland grundar sig på våra egna boendeförhållanden, ett val vi inte kunde se någon problematik i då det inte är bibliotekens geografiska placering i landet som är betydelsefull, utan snarare dess demografiska förutsättningar. Valet av biblioteken och dess närmiljö har medvetet gjorts i syfte att uppnå ett så förutsättningslöst empiriskt material som möjligt, inte minst utifrån begreppet ”det lokala”. Den lokala miljön återspeglas överallt, för undersökningens del konkret i stadsdelar som Kirseberg i Malmö och Majorna i Göteborg, den mindre orten genom Henån på Orust i Bohuslän, samt Broby i Östra Göinge, Skåne. De undersökta platserna har valts utifrån ett uppskattat invånarantal runt 15 000 räknas. Undantaget är stadsdelen Majorna i Göteborg med ett ungefärligt invånarantal om 30 000. Anledningen till att stadsdelen Majorna inkluderas är att problematisera den lokala förutsättningen fastställd utifrån ett fixerat invånarantal. Dessutom har biblioteket i Majorna andra demografiska förutsättningar än de andra biblioteken, något vi också finner intressant då det vidgar omfattningen av ”det lokala”.

Biblioteksplaner, verksamhetsberättelser, kommunala handlingar som pressmeddelande, statistiska dokument etc., har fungerat som underlag för att få en så omfattande och heltäckande bild av biblioteken och kommunerna/stadsdelarna som möjligt. I sökandet och användningen av kommunala handlingar har vi utgått från vad som varit intressant för just vår undersökning, det vill säga huvudsakligen demografiska fakta och information om den politiska organisationen. Dock har samtliga dokument som rört biblioteksverksamheterna varit av stort intresse.

Den kvalitativa forskningsintervjun

Den kvalitativa forskningsintervjuns syfte är att försöka förstå världen utifrån undersökningsspersonens synvinkel och utveckla mening ur deras erfarenheter. Den är ett professionellt samtal där kunskap konstrueras i interaktion mellan intervjuaren och den intervjuade (Kvale & Brinkmann 2009, s. 17f). Målet med den intervjuform vi valt, den halvstrukturerade livsvärldsintervjun, är att erhålla beskrivningar av intervjupersonens livsvärld i syfte att tolka innebörden av de beskrivna fenomenen. Livsvärlden är världen som den påträffas i vardagslivet och upplevs direkt och omedelbart oberoende av, och före, förklaringar (ibid. s. 19, 44f). I undersökningen intervjuas bibliotekschefer, bibliotekspersonal samt politiska företrädare på fyra folkbibliotek. Genom att utföra kvalitativa intervjuer med bibliotekschefer och bibliotekarier får vi, utifrån Brymans ovan återgivna definition av kvalitativ forskning, inte bara tillgång till intervjupersonernas livsvärld, utan också om den omgivning inom vilken intervjupersonerna verkar. För oss innebär det tillgång till viss information om användarna på respektive bibliotek, samt eventuellt kollegor och andra som på ett eller annat sätt står i relation till biblioteket.

Förståelsen av motiv, avsikter och annat som kan ligga till grund för en hållning ser vi som grundläggande för vår förståelse av dessa aktörers resonemang, inte minst som det utelämnade också har betydelse.

Intervjuernas genomförande

Utifrån de förslag vi fick från respektive Regionbibliotek valde vi, efter att ta tittat på bibliotekens och kommunernas/stadsdelarnas hemsidor, ut de bibliotek som vi ville undersöka. Vi tog kontakt med bibliotekscheferna på respektive bibliotek, beskrev vår uppsats och frågade om de kunde tänka sig att delta. Inom en vecka fick vi svar från samtliga bibliotek, som alla ville vara med i undersökningen. Vi bestämde datum för intervjuer med respektive bibliotek som låg mellan två och fyra veckor fram i tiden, från mitten av februari till början på mars.

Utifrån den litteratur vi läst, och de forskningsfrågor vi formulerat, började vi konstruera en intervjuguide. Detta inledande arbete, tematisering, innebär att klargöra syftet med studien, skaffa sig ämneskunskap, och att avgöra vilken intervjuteknik som är lämpligast i sammanhanget (Kvale & Brinkmann 2009, s. 120). Vi bestämde oss ganska snart för att göra en halvstrukturerad livsvärldsintervju. Halvstrukturerad eftersom vi ville ha utrymme att ställa följdfrågor, men ändå ha vissa teman och frågor som var genomgående i samtliga intervjuer, och livsvärldsintervju eftersom vi ville försöka beskriva och förstå meningen hos centrala teman i intervjupersonens livsvärld. Utifrån vår ämneskunskap, undersökningens syfte, och intervjuformen gjorde vi sedan en planering (ibid. s. 118). Planering görs utifrån vilken kunskap som eftersträvas, och eftersom vi var relativt klara med vad vi ville ha för kunskap, formulerade vi teman och utifrån dessa centrala frågor.

Inför respektive intervju skickade vi ett introducerande e-postmeddelande där vi kortfattat redogjorde för uppsatsens syfte samt ett par exemplifierande frågor för frågeformulärets karaktär. Detta för att intervjupersonerna skulle ha möjlighet att ställa frågor till oss om det var något de undrade eller var funder samma över, men också för att kunna avgöra om de ville ställa upp på intervjun, eller inte. Kvale och Brinkmann kallar detta för informerat samtycke, och lyfter fram det som en central etisk aspekt (ibid. s. 87).

Under intervjusituationerna turades vi om att ställa frågor utifrån vårt frågeformulär, varpå den andre antecknade nya infallsvinklar, relevanta följdfrågor eller höll ett öga på klockan. Totalt genomfördes fyra intervjuer med bibliotekschefer och fyra intervjuer med sju bibliotekarier och en biblioteksassistent. I det senare fallet valde vi att intervjua bibliotekspersonalen i grupper om två, detta för att skapa en mer diskussionsinbjudande samtalsform. Den kvalitativa intervjuens huvudsyfte är inte att jämföra enheter utan att få tillgång till handlingar och händelser som kan ses som relevanta för undersökningens problemställning (Ryen 2004, s. 46, 77). I efterhand kan vi konstatera att målsättningen föll väl ut då flera intressanta resonemang kom till på så sätt. Samtliga intervjuer genomfördes på respektive bibliotek, i kontor eller personalutrymmen, vilket vi tror bidrog till en avspänd och tillåtande intervjuatmosfär. Ofta föregicks också intervjuerna av rundvandringar i biblioteket eller en kortare fikastund. Samtliga intervjuer tog mellan 45-60 minuter att genomföra och spelades in via en digital bandspelare. Huvudfrågor och grundläggande teman ställdes upp enligt en halvstrukturerad intervjuform, vilket betyder att den detaljerade ordningsföljden eller exakta formuleringen medvetet har utelämnats. Efter intervjuerna delade vi upp materialet och transkriberade det var för sig, därefter

diskuterade vi gemensamt de delar vi såg som intressanta och möjliga att relatera till varandra.

Beträffande de politiska representanterna har kontakten begränsats till e-postintervjuer. Vi har använt oss av i stort sett samma frågeformulär som vid intervjuerna med bibliotekschefer och bibliotekarier, med undantag av frågor riktade direkt till ovanstående. Ytterligare en skillnad består, liksom i samtliga fall, av en avslutande fråga där vi ber respektive aktör tolka ett citat ur ”den egna” verksamhetens biblioteksplan. Citaten har vi valt utifrån deras gemensamt mångtydiga och visionära karaktär. Relationen mellan parterna i en e-post intervju ger andra möjligheter, exempelvis till alienation och makt (Ryen 2004, s. 204). Vi kan konstatera att i stort sett samtliga av de elva politiker som deltagit i vår undersökning använt sig av kortfattade och ibland uteblivna svar.

Vår empiridel har underkastats en ad hoc arbetsmetod. Det betyder att en växelverkan mellan olika angreppssätt och tekniker använts för att skapa mening också i intervjuanalysen. Kvantifieringar som anger olika attityder till ett fenomen, närmare tolkningar av specifika uttalanden, eller att omvandla utvalda delar till berättelser är sådana exempel. Genom kontraster och jämförelser, mönster och teman erbjuder en sådan metod en möjlighet att se vad som hör samman med vad (Kvale 1997, s. 185). En utmaning med en sådan arbetsmetod består i att klargöra arbetet analytiskt och inte enbart beskrivande, vi har därför försökt att genom diskussion och kritisk granskning av varandras transkriberingar hitta en struktur som passar för de mönster och teman vi funnit.

Tillförlitlighet

Eftersom vi ingår i en förståelsegrundad forskningstradition bör begrepp som validitet, reliabilitet och generaliserbarhet omdefinieras, eftersom de i sin ursprungliga betydelse endast är mätbara utifrån en positivisk vetenskapssyn. Om kunskap är valid enligt denna tradition är den giltig, hållbar och välgrundad. I vår undersökning handlar validitet snarare om man verkligen studerar de fenomen som man givit sig ut för att studera, och om man verkligen tolkar det man avsett sig tolka. Arbeta med validering innebär att anlägga en kritisk syn på sina analyser, ange sitt utgångsperspektiv på det undersökta ämnet, samt att fråga sig vad man ska göra och varför man ska göra det man tänkt göra, innan man frågar sig hur man ska gå tillväga (Thomasson 2002, s. 31f). Vi menar att vi utifrån denna definition uppnår kraven på validitet. Reliabilitet innebär att en mätning är stabil och inte utsatt för slumpinflytelser, och att resultatet ska vara detsamma vid upprepade mätningar oberoende av vem som mäter. Eftersom intervjusituationen varken är statisk eller möjlig att upprepa, och dessutom varierar från kontext till kontext, är detta omöjligt att uppnå i kvalitativa forskningsintervjuer. Istället är variationer av kontexter och förändringar ett par av de faktorer som undersöks. För att möjliggöra att intervjuerna uppnår reliabilitet utifrån en kvalitativ forskningsansats, är det istället viktigt att intervjuaren är lyhörd och uppmärksammar tonfall och kroppsspråk, såväl hos sig själv som hos intervjupersonerna (Trost 1997, s. 99f). Vi har under samtliga intervjusituationer försökt hålla ett mer eller mindre neutralt tonläge såväl som att

visa en öppen attityd för att minimera vår inverkan på intervjupersonernas tankegångar och svar. De resultat vi presenterar är därför så oberoende av oss som möjligt, och vi har även använt oss av mycket citat i empiridelen för att minska risken för omtolkningar som kan komma i och med omskrivningar av intervju svaren. Om resultaten av en intervjustudie bedöms vara rimligt tillförlitliga (reliabla) och giltiga (valida), återstår frågan om de främst är av lokalt intresse eller om de kan överföras till andra undersökningsprocesser och situationer, det vill säga om de är generaliserbara. Kvale och Brinkmann menar att kravet på att producera generaliserbar kunskap bygger på antagandet att vetenskaplig kunskap bör vara giltig för alla platser och tider, och för alla människor, men att kvalitativa forskningsansatser ofta däremot föreställer sig att kunskap är socialt och historiskt kontextualiserade former av förståelse. Därför är frågan snarare om, och hur, den kunskap som producerats i en specifik situation kan överföras till andra relevanta situationer. De föreslår bland annat analytisk generalisering som ett alternativ (Kvale & Brinkmann 2009, s. 280f).

Analytisk generalisering innebär att man gör en välöverlagd bedömning om i vad mån resultaten från en studie kan ge vägledning för vad som kan hända i en annan situation. Den bygger på en analys av likheter och olikheter mellan situationer, där forskaren bygger sina generaliseringsanspråk på en påståendelogik. Till exempel kan forskaren argumentera för en generalisering utifrån en teori. Genom att specificera stödjande belegg och klarlägga argumenten kan forskaren göra det möjligt för läsaren att själv bedöma hållbarheten i generaliseringsanspråket (ibid. s. 282). Vi utökade studien till att omfatta fyra bibliotek för att ha möjlighet att göra en tillfredställande analytisk generalisering, vilket vi genomgående försöker göra i analyskapitlet. Vi har analyserat utifrån följande principer: att om samma fenomen iakttas på fyra bibliotek är det troligt att det är ett generellt fenomen. Om samma fenomen iakttas på två landsortsbiblioteket, men inte på två stadsdelsbibliotek, är det sannolikt att det är ett fenomen som går att härleda till landsortsbibliotek. Och tvärtom, om ett fenomen iakttas på två stadsdelsbibliotek, men inte på något landsortsbibliotek, är det troligt att fenomenet är vanligare på stadsdelsbibliotek. Vidare ger det oss också större möjlighet att urskilja de olikheter som är oberoende av om det är ett stadsdels- eller landsortsbibliotek, och se det som en situation specifik för respektive bibliotek.

Teoretiskt ramverk

Det lokala folkbiblioteket

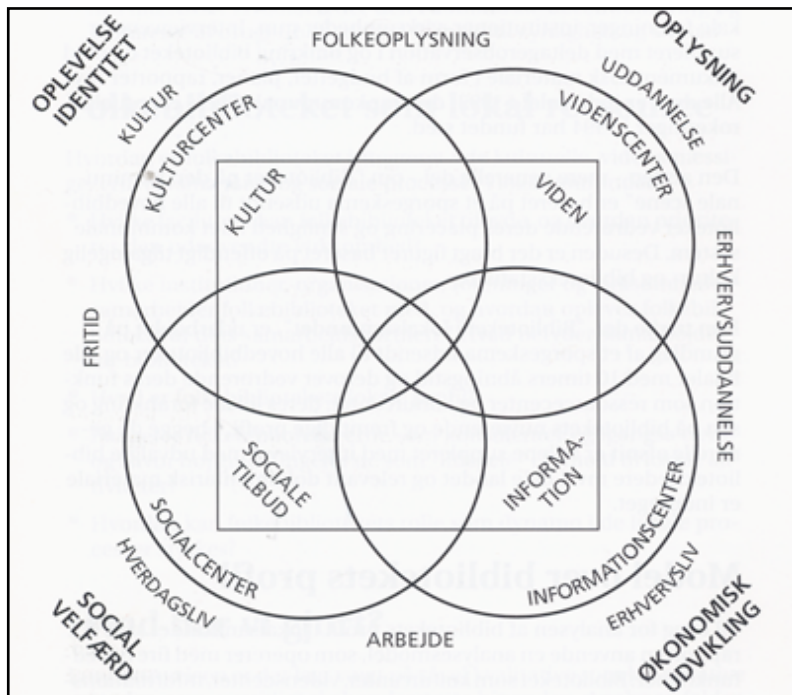
I *Det lokale bibliotek – afvikling eller udvikling* (1994) undersöker de danska biblioteksforskarna **Marianne Andersson** och **Dorte Skot-Hansen** folkbibliotekets roll i det lokala samhället. De menar att biblioteket, genom att i högre grad definiera sig i förhållande till biblioteksanvändarna och lokalsamhället, i högre grad kan bli en resurs i lokalsamhället (Andersson & Skot-Hansen 1994, s.11).

De framhäver att kunskap, kultur och information är viktiga mobiliseringsfaktorer i lokalsamhället, och menar att folkbiblioteket som kulturinstitution idealt sett kan medverka till att skapa självförtroende och bidra till kreativitet och initiativ. På det sättet kan biblioteket på längre sikt stärka lokalsamhällets struktur och bidra till social och ekonomisk utveckling. För att uppnå detta måste biblioteket förhålla sig till de specifika behov av kultur och information som existerar i lokalsamhället, istället för att tjäna en abstrakt ”genomsnittsbrukare” (ibid. s.12).

För att kunna beskriva folkbibliotekets profil i lokalsamhället, och för att kunna belysa vilka aspekter av bibliotekets verksamheter man prioriterar i det enskilda samhället, har Andersson och Skot-Hansen utarbetat en analysmodell. Den utgår från att biblioteket har fyra huvudfunktioner: kulturcentrum, kunskapscentrum, informationscentrum och socialcentrum (fig. 1). Författarna menar att biblioteken bör, med hänsyn tagen till det samhälle det är en del av, profilera sig i förhållande till dessa områden (ibid. s. 12ff). Eftersom vår undersökning syftar till att undersöka folkbibliotekets lokala profil i det omgivande samhället, anser vi att denna analysmodell är lämplig att använda i vår uppsats. Andersson och Skot-Hansen menar att denna analysmodell ska förstås som ramen för en diskussion, snarare än som ett försök att fånga verkligheten, eftersom verkligheten inte kan uppmålas eller beskrivas precist. En definitiv profil av biblioteket kan inte åstadkommas, dels eftersom bibliotekets funktioner överlappar varandra, och dels därför att bibliotekets roll hänger samman med en så stor mängd externa och interna faktorer (ibid. s. 245).

Joacim Hansson (2005) menar att det har skett ett uppsving för det lokala biblioteksarbetet. I England kallas det för Community librarianship och i USA för Civic librarianship. Ofta innebär det ett varierat utbud av aktiviteter och tjänster som riktar sig mot människors sociala vardag. Ett centralt inslag i lokalt biblioteksarbete är just kombinationen av vardagsrelaterade aktiviteter och utnyttjandet av beståndet på plats i biblioteket. Genom att kombinera aktiviteter som är lokalt anpassade med ett aktivt beståndsarbete är det möjligt att presentera ett djupt och en helhet kring ett tema eller ett ämne (Hansson 2005, s. 33f).

Fig. 1

(Andersson & Skot Hansen 1994, s. 18)

Biblioteket som kulturcentrum

Biblioteket som ett rum för kulturella upplevelser och utveckling, som till exempel arrangemang och utställningar (programverksamhet), verkstad, möteslokal och replokal (Andersson & Skot-Hansen 1994, s. 19).

Biblioteket som kunskapscentrum

Biblioteket som ett rum för utbildning och upplysning, som till exempel att erbjuda tillgång till studieplatser, Internet, databaser av olika slag, samt uppslagsverk. Även målinriktad biblioteksorientering för studerande, och användarundervisning i informationssökning, samt bistå vuxenstuderande med kurslitteratur (ibid. s. 19).

Biblioteket som informationscentrum

Biblioteket som ett rum för information till såväl offentligheten som den målinriktade biblioteksanvändaren (ibid. s.14). Referensservice, samhällsinformation, tillgängliggörande av teknologiska hjälpmedel såsom datorer, skrivare, kopieringsmaskin, informationsservice till näringslivet och turistinformation (ibid. s. 19).

Biblioteket som socialcentrum

Biblioteket som ett mångkulturellt rum för vardagens sociala liv, att tillhandahålla en miljö för människor att uppehålla sig i, biblioteket fungerar i detta avseende som en mötesplats i det offentliga rummet. Rådgivning och konsumentupplysning, uppsökande verksamhet, specialanpassade medier för människor med funktionshinder, tillgängliggörande av olika slags medier på svenska och andra språk (ibid. s. 19).

Offentlighetsteori, demokrati och folkbibliotek

Jürgen Habermas är en av de största filosoferna inom offentlighetsteori och hans avhandling *Borgerlig offentlighet - Kategorierna "privat" och "offentligt" i det moderna samhället* (1998) är ett av de klassiska huvudverken inom modern demokratiforskning. Habermas visar att det finns en social sfär mellan marknadsrelationernas samhällsliv och staten, och det är denna sfär som Habermas kallar för den borgerliga offentligheten. Den borgerliga offentligheten består av en politisk och en kulturell sfär, och fungerar som ett forum för offentliggörande av olika erfarenheter och intressen, där privat folk samlas till publikum för diskussion och kritiskt resonemang. (Habermas 1998, s. xiff.). Offentligheten är de sociala rum som skapas när människorna i ett samhälle handlar kommunikativt. Den fungerar som en princip för att fastställa en offentlig mening, och det är genom denna diskussion i offentligheten som det kan fastställas vad som är det allmännas bästa. Det offentliga rummet är statsfritt, världsligt och rationellt, och genom det kan samhället förnya sig och förmå överheten att ta sitt ansvar (ibid. s. 49). Offentlighet förutsätter att alla har möjlighet att delta, annars är den ingen offentlighet, menar Habermas.

Den borgerliga offentligheten står och faller med principen om allmän tillgänglighet. En offentlighet som vissa grupper skulle vara utestängd från är inte bara ofullständig, den är ingen offentlighet alls.

(Habermas 1998, s. 75)

För Habermas förefaller människors möjlighet till delaktighet, som en grundförutsättning för ett demokratiskt samhälle. Han pekar också på vilken makt offentligheten besitter.

Benägenheten att tro på massan tilltar och det är i allt högre grad den allmänna opinionen som regerar världen. Hos de demokratiska folken besitter alltså offentligheten en unik makt.

(Ibid. s. 117)

Vi använder Habermas offentlighetsteori som en utgångspunkt i vår diskussion kring biblioteket som ett offentligt rum, och dess potential att verka för (lokal)demokrati. För en fördjupad diskussion kring biblioteken utifrån ett offentligt, demokratiskt och marknadsmässigt perspektiv, utgår vi från **John E. Buschman** (2003), som använder Habermas teorier för att utforska bibliotekets sociala position, i syfte att artikulera bibliotekets demokratiska roll.

This is not a vision of an imperial librarianship with an unassailable 'higher purpose'. Rather it is the vision of a library democratically connected to its community /.../, engaging it in a rational dialogue about what it should be in light of democratic public purposes, and the need to provide alternatives and alternative spaces in a culture dominated by information capitalism and media image and spectacle.

(Buschman 2003, s. 180)

De idéer som representeras i den så kallade *new public philosophy* tenderar alltmer rikta in verksamheten på instrumentella frågor, frågor om medieformat och teknik. Att iscensätta den offentliga kulturella sfären i ekonomiska termer försvagar den demokratiskt förankrade offentliga sfären, menar Buschman. I ett sådant hänseende erbjuder Habermas offentlighetsteori verktyg att återta och vitalisera de offentliga institutionerna (Buschman 2003, s. 37). Kvalitet, menar författaren, skrivs idag ur ett ekonomistiskt och kundorienterat värdeperspektiv. Biblioteksverksamheten har fastnat i en krisdiskurs när man istället borde ägna sig åt en konstruktiv diskussion gällande uppdrag och mål. Mindre viktiga frågor har dragit fokus från det väsentliga, nämligen att försvara bibliotekets sociala betydelse. Buschman ser det som nödvändigt att skapa en intellektuell grund utifrån vilken det är möjligt att försvara sådana värden, som ”snabbmatskedja” har biblioteket ingen trovärdighet (ibid. s. 8, 120-121). Ett kärnvärde måste därför vara att producera och reproducera de förutsättningar vilka möjliggör demokratiska processer.

./.../ it is the vision of a library democratically connected to its community ./.../, engaging it in a rational dialogue about what it should be in light of democratic public purposes, and carry through the agreed-upon goals and policies.

(Buschman 2003, s. 180)

Utan det allmänna demokratiska syftet ser Buschman inget övertygande argument att fortsätta verksamheten. Även om dagens lösningar inte är perfekta är det faktum att de debatteras demokratiskt, med allmänna demokratiska syften, en vinst. Det är i de förutsättande frågorna om bibliotekets funktion som det demokratiska perspektivet bäst reflekteras (Buschman 2003, s. 176, 180).

Dorte Skot-Hansen utgår i ”Folkebiblioteket i civilsamfundet – civilsamfundet i folkebiblioteket” (2001) från Habermas modell av offentligheten och argumenterar för sina idéer om civilsamhället och dess potential att utvecklas till en tredje instans i samhället. Civilsamhället består, enligt Skot-Hansen, av tre delar: den *moralfilosofiska* – civilsamhället fungerar som en moralisk stämma i samhället och upprättar gemensamma värderingar, den *sociologiska* – som innebär att det också ska motverka statens och marknadens grepp om människor, och den *politiska* – där civilsamhället även ses som grund för den kritiska reflektion och diskussion som är förutsättningen för ett demokratiskt samhälle och dess utveckling. Skot-Hansen menar att folkbiblioteket bör vara den plats i offentligheten som kan innefatta dessa tre delar av civilsamhället (Skot-Hansen 2001, s. 45-60).

Hilde Ljødal utgår också från Jürgen Habermas offentlighetsteori i sin studie *Folkebiblioteket som offentlig mötesplats i en digital tid* (2004). Hon menar att folkbibliotek är offentliga utifrån flera olika betydelse, och att det därför är naturligt att knyta folkbibliotek till offentlighetsteori och demokratiteori. Ljødal menar att samhället genomsyras av kommersialism, en egocentrisk underhållningsindustri och marknadsstyrd politik, och att folkbiblioteket är ett av de sista offentliga rummen i civilsamhället som fortfarande inte är marknadsstyrt, och som kan ge plats för fritt meningsutbyte. Ljødal konstaterar, utifrån sin undersökning av två norska folkbibliotek, att folkbibliotekets lokala förankring har betydelse för att styrka de demokratiska principerna i samhället, och exemplifierar med att den lokala

befolkningen kan komma och träffa sina lokala politiker inför ett val. Ljødal menar att folkbiblioteket som en offentlig mötesplats i lokalsamhället står inför stora utmaningar och efterlyser bibliotekarier som tar pulsen på närmiljön och är kreativa i samarbeten med andra sektorer, aktörer och professioner på olika kompetensnivåer i lokalsamhället. Biblioteket spelar en viktig roll för samhällsutvecklingen, i den meningen att det ska förmedla information och kunskap, vara en garanti för yttrandefriheten, samt också borga för att befolkningen ska ha möjlighet att välja ett aktivt och meningsfullt liv (Ljødal 2004, s. 57ff).

Vi kommer att knyta an till Skot Hansen och Ljødal i diskussionen om hur folkbiblioteken i vår undersökning arbetar för att verka för (lokal)demokrati, bibliotekspersonalens potential ur ett sådant perspektiv, samt som utgångspunkt för en vidare diskussion om ytterligare möjligheter i detta arbete.

Folkbiblioteket i samhället

Robert D. Putnam visar i *Den ensamme bowlaren* (2001) hur stor betydelse sammanhållningen mellan människor har för demokratin, ekonomin och folkhälsan i ett lokalsamhälle. Han utgår från begreppet socialt kapital för att klarlägga band mellan individer, sociala nätverk och de normer för ömsesidighet och pålitlighet som uppstår ur dem. Om ett samhälle karaktäriseras av ett högt socialt kapital präglas det av generaliserad ömsesidighet, och fungerar mycket effektivare än ett samhälle där misstro råder (Putnam 2001, s. 18ff). Han visar också på att social samhörighet bidrar till hälsa, välbefinnande och klokhet. Ett samhälles sociala kapital avgör medborgarnas möjlighet att lösa kollektiva problem, om alla hjälper till och samarbetar eller om individer drar sig undan i hopp om att andra ska uträta arbetet åt dem. Ekonomiskt vinner ett samhälle på högt socialt kapital eftersom där människor litar på varandra och själva är pålitliga blir vardagslivet och de sociala transaktionerna billigare. Vidare utvecklar eller vidmakthåller människor som har aktiva och tillitsfulla förbindelser med andra människor större tolerans och förståelse, medan den som saknar kontakt med andra lätt blir cynisk och fördomsfull. Ett högt socialt kapital ger även en positiv barnavård och utbildning (där antalet barn och ungdomar som ”hamnar snett” minimeras), sunda och produktiva närsamhällen, samt demokratiskt sinnade medborgare och myndigheter som fullföljer sina skyldigheter (ibid. s. 302ff). Utifrån detta perspektiv framstår folkbibliotekets roll som socialcentrum viktig, och vi kommer att knyta an till Putnam i diskussionen kring bibliotekets funktion som socialcentrum. Vi hoppas också kunna utläsa om biblioteken i vår undersökning är generatorer av socialt kapital. För att få en bild av hur biblioteket kan bidra till ett (lokal)samhälles sociala kapital har vi tagit del av Andreas Vårheim (2007) och Catherine A. Johnsons (2010) studier.

Andreas Vårheim konstaterar i sin artikel ”Social capital and public libraries: The need for research” (2007) att det inte har forskats så mycket om socialt kapital i relation till folkbibliotek, och efterlyser en forskning som undersöker hur folkbibliotek bidrar, och kan bidra, till att skapa socialt kapital (Vårheim 2007, s. 416f). Han pekar på att socialt kapital, i den vida meningen att människor litar på varandra, skapas dels genom människors interaktion – att de möts ”ansikte – mot –

ansikte”, och dels genom samhälleliga institutioner som försäkrar medborgarnas demokratiska rättigheter, som till exempel rättvisa (ibid. s. 418f). I ett paper vid namn “Theoretical approaches on public libraries as places creating social capital” (2008) diskuterar Vårheim socialt kapital med utgångspunkt i två kategorier; den första förståelsen utgår från ett samhälleligt perspektiv, att socialt kapital kommer ur deltagande i frivillig verksamhet eller informella mellanmänniska relationer, det vill säga att olika etniska, åldersbundna eller sociala klasser grupper träffas. Den teoretiska förståelsen utgår istället från ett institutionellt perspektiv. Socialt kapital skapas genom offentliga, öppna och tillgängliggörande institutioner. Biblioteket menar Vårheim uppfyller båda dessa kategoriers kriterium (Vårheim 2008, s. 3-4). Förstått som ett generaliserbart fenomen är socialt kapital ojämnt fördelat över världen. Sverige tillhör enligt Vårheim ett av de få länder där en majoritet anser att andra människor generellt sett går att lita på. Förtroende skapar förtroende. Om nya strategier och initiativ byggs på tidigare förvaltad förtroende ger det biblioteket en fördel, samtidigt ökar sannolikheten att skapa mötesplatser och aktiviteter som kan öka interaktionen mellan grupper (ibid. s. 2ff).

Catherine A. Johnson skriver i artikeln “Do public libraries contribute to social capital?” (2010) om bibliotekets förmåga att generera socialt kapital. Utifrån en kvalitativ studie administrerad av tre biblioteksfilialer i mellanamerikanska städer visar hon på en tendens om högre nivåer socialt kapital och engagemang i samhället hos biblioteksbesökare än hos motsvarande genomsnittsinnevånare (Johnson 2010, s. 154-155). Sin relevans finner biblioteket i själva sin position, som hjärtat i lokalsamhället, där öppenheten i verksamheten skapar förutsättningar till en ideal samlingsplats. Det är ur en sådan position som socialt kapital skapas, förutsatt att biblioteket underhåller sitt förtroendekapital och alstringsfunktion av social sammanhållning i lokalsamhället (ibid. s. 147).

Folkbibliotekets funktion som mötesplats

För att biblioteken ska vara de offentliga rum som verkar för (lokal)demokrati och ett högt socialt kapital, framstår bibliotekets funktion mötesplats som central. Att se, anpassa sig till, och ta tillvara på lokalsamhällets resurser kan vara en del av detta. Eftersom vi saknar ett användarperspektiv i vår egen undersökning, har vi använt oss av följande studier, som visar på relevansen av bibliotekets funktion som mötesplatsen utifrån användarundersökningar. **Andreas Vårheim** skriver tillsammans med **Svanhild Aabø** och **Ragnar Audunson** i ”How do public libraries function as meeting places” (2010) om folkbibliotekets funktion som mötesplats, och pekar på att det finns olika kategorier av möten som äger rum på biblioteket. Utifrån en användarundersökning de gjort på norska folkbibliotek konstaterar de att biblioteken fungerar som en offentlig sfär där människor deltar i gemensamma aktiviteter, och där möten sker både mellan människor som redan känner varandra, och mellan människor som är främlingar för varandra. De ser att människor möts utan att mötas kring något gemensamt intresse eller värdering vilket gör att människor utsätts för ”otherness”: människor som har andra intressen och värderingar, vilket gör att människor lär sig något om människor som är olika dem själva (Vårheim, Aabø, & Audunson 2010, s. 16f). De ser också ett samband mellan en låg inkomst, såväl som

en låg utbildning, och att använda biblioteket som en mötesplats. Detta indikerar att bibliotekets funktion som mötesplats spelar en viktig roll eftersom det möjliggör att alla människor, oavsett ekonomiska och sociala skillnader, kan vara aktiva medborgare (ibid. s. 20ff).

I *Gör biblioteket en forskel* (2000) undersöker **Henrik Jochumsen** och **Casper Hvenegaard Rasmussen** förhållandet mellan folkbibliotek och användares och icke-användares vardagsliv. Genom intervjuer försöker de kartlägga hur människor använder bibliotek i vardagen, och söker svar på frågan vad folkbiblioteket spelar för roll i människors liv. Utifrån den modell som Andersson och Skot-Hansen utvecklat om folkbiblioteks olika roller, tar de fasta på bibliotekets roll som socialt centrum, och fokuserar hur användare använder folkbibliotek som mötesplatser (Jochumsen & Rasmussen 2000, s. 12ff, 32f). De tar också upp bibliotekets potential till att understödja en lokal identitet. För intervjupersonerna handlar den lokala förankringen om att biblioteket ingår i vardagslivet, snarare än att biblioteket förmedlar lokalsamhällets historia. Det är de intervjupersoner som brukar biblioteket i det dagliga livet, som har gjort det till en naturlig och integrerad del av vardagen, som upplever att biblioteket står för en lokal identitet. En intervjuperson säger att ”Det ger en känsla av att här bor jag, här är jag, och här hör jag hemma.” (ibid. s. 31). Biblioteket fungerar som en plats dit människor söker sig för att skapa och/eller upprätthålla sociala relationer. Jochumsen och Hvenegaard Rasmussen konstaterar att biblioteket ett av de få icke förpliktigande och gratis tillgängliga offentliga rum som existerar i samhället idag (ibid. s. 129f).

Bibliotekens förutsättning att fungera som mötesplats beror också på dess fysiska placering i lokalsamhället. **Anna Galuzzi** påvisar i artikeln ”New public libraries in Italy: Trends and issues” (2009) att människor söker sig till fysiska mötesplatser, vilket Galuzzi ser som ett tecken på att det är hög tid för biblioteken vitalisera sin position i samhället. För att uppnå detta måste positionen som social plats stärkas. Biblioteket måste vara strategiska gällande sin lokalisering, förmå förvalta sociala – och informationsrelaterade behov, men också kunna erbjuda en bred mängd möjligheter. Genom sin redan etablerade position som neutrala och säkra platser har biblioteket redan en unik och konkurrenskraftig fördel, menar Galuzzi (Galuzzi 2009, s. 59).

Folkbiblioteket och marknaden

Som vi redan beskrivit präglas biblioteksvärlden mer eller mindre av ett marknadsekonomiskt tänkande och intresse. Nedan följer ett fördjupat resonemang kring folkbibliotekens relation till marknadsekonomiska intressen som vi kommer att återknyta till i vår analys av hur bibliotekarier, bibliotekschefer och/eller politiker i vår undersökning ger uttryck för detta, samt betydelsen av detsamma. **Henrik Jochumsen** och **Casper Hvenegaard Rasmussen** undersöker i sin avhandling *Folkebibliotek under forandring. Modernitet, felt og diskurs* (2006) vilka föreställningar om bibliotek och brukare som har präglat bibliotekarier, och andra aktörer med anknytning till fältet, från 1960-talet och fram till idag (Jochumsen & Hvenegaard Rasmussen 2006, s. 11). De analyserar folkbiblioteket mellan det

moderna och senmoderna samhället, och menar att den upplysningstanke som kännetecknat folkbiblioteket är knutet till det moderna samhället. I mötet med senmoderniteten löses denna grundläggande tro på upplysning och utveckling upp, eftersom det senmoderna samhället snarare präglas av ökad reflexivitet, avtraditionalisering, och tvetydighet i tron på framtiden (Jochumsen & Hvenegaard Rasmussen 2006 s. 24ff). Det senmoderna samhället präglas också av en avdifferntiering, vilket för folkbiblioteket innebär att buden på folkbiblioteks framtid är många och skiftande, och att folkbibliotek ofta byggs samman med andra institutioner, till exempel som en del i ett lokalt kulturhus (ibid. s. 32ff). Kännetecknande för det senmoderna biblioteket är en ökad brukarorientering, en medvetenhet om behovet av mångfald, samt en benägenhet att marknadsföra sig och att implementera andra former av new public management (NPM) (ibid. s. 188). Det finns också en tydlig trend att gå från det samlingsorienterade biblioteket till att bli mer upplevelseorienterat, och i vissa fall utgör biblioteken arkitektoniska prestigebyggen. Det finns också en påfallande tendens att biblioteket ska utgöra ett högteknologiskt kunskaps- och informationscenter, samt vara en mötesplats (ibid. s. 197f).

Vidare tar de upp att folkbiblioteken har försatts i en konkurrenssituation med andra lokala kulturella aktörer, men i realiteten med hela den offentliga sektorn. Bibliotekscheferns främsta mål har därför blivit att försöka göra de lokala politikerna intresserade av biblioteket, och att synliggöra biblioteket i det politiska systemet. De menar att tankarna om folkbiblioteket som ett lokalt kulturhus kommer från 60-talet, då politiker och andra aktörer inom fältet uttalade sig om att folkbiblioteket som lokalt kulturcentrum skulle vara med och understödja den kulturpolitiska visionen om en demokratisering av kulturen. Skillnaden idag är, enligt Jochumsen och Hvenegaard Rasmussen, att dessa lokala kulturhus i högre grad ingår i en instrumentell lokalpolitisk kontext. Även om det i visionerna inte direkt uttalas att nya biblioteksbyggnader är ett ekonomiskt löfte, framgår det att de är en integrerad del av den lokala stads- och framtidsvisionen (ibid. s. 188ff).

Att bibliotek har blivit en del av dessa instrumentella tankegångar menar Jochumsen och Hvenegarard Rasmussen delvis beror på den amerikanske ekonomens **Richard Floridas** bok *Den kreativa klassens framväx* (2006), som visar hur ekonomisk tillväxt är beroende av teknologi, begåvning och tolerans. Begåvade människor – ”den kreativa klassen” – som är nytänkande och innovativa och leder den tekniska utvecklingen framåt, söker miljöer som karaktäriseras av mångfald och en accepterande atmosfär. De områden vilka förmår attrahera medlemmar ur den kreativa klassen kommer antagligen också att gynnas i tillväxt. Att satsa på det lokala biblioteket är därför ett sätt för kommunen att locka till sig begåvade människor, och på det sättet få till stånd en ekonomisk tillväxt (Florida 2006, s. 73, 111).

Florida antar en kritisk hållning gentemot Putnams teorier och hävdar tvärt emot den senare att människor i samhällen med stark etnisk gemenskap inte alls eftersträvar den samhälleliga sammanhållning Putnam talar om. Istället söks en form av halvanonymitet. I moderna sociologitermer betyder detta att medborgaren föredrar svaga framför starka band. Dagens samhällen karakteriseras med andra ord i högre utsträckning av individualistiska ambitioner och varierande relationer (ibid. s. 319f).

Florida menar att själva begreppet socialt kapital blivit en tautologi. Att det sociala kapitalet fungerar på två håll, samtidigt som det bidrar till gemenskap stänger det ute nykomlingar (Florida 2006, s. 322).

Svaga band är nödvändiga för en stads eller regions kreativa miljö eftersom det underlättar för nya människor att snabbt komma in i samhället och gör att nya idéer snabbt får den uppmärksamhet de förtjänar.

(Florida 2006, s. 328)

Hur bygger man då en verkligt kreativ och framgångsrik kreativ gemenskap? Florida menar att öppenhet för mångfald, investeringar i bekvämligheter och möjligheter som folk verkligen vill ha är en del av lösningen. Om vi inte skapar nya system för samhällsligt engagemang, anpassade efter vår tid, kommer förr eller senare ett tomrum uppstå i samhället (ibid. s. 335, 371). Hemligheten bakom social sammanhållning är enligt Florida starka samhällen, alltså inte själva samhällsinstitutionerna. När allting annat förändras är samhällen ofta det enda konstanta i den sociala ekvationen. Man måste få dem så sammanhängande och starka som möjligt, samtidigt som man paradoxalt nog måste skapa den rörlighet och föränderlighet som i stor utsträckning präglar våra liv, menar Florida (ibid. s. 378-379).

William F. Birdsall är kritisk till att folkbiblioteken främjar marknadsekonomiska intressen. Han visar i "Folkebiblioteket på den politiske arena" (2001) att biblioteket befinner sig mitt emellan två tydliga sfärer: den politiska och den ekonomiska, och att relationen dem emellan definierar bibliotekets politiska ramar. Han befäster att biblioteket är en offentlig institution eftersom det realiserar offentlighetens målsättningar och speglar de politiska institutionerna. Det är också en liberal demokratisk institution som har utvecklats i mer än hundra år i takt med det samhälle som det blev upprättat för att tjäna, och fungerar som en barometer för en skiftande politisk miljö. Bibliotekets nuvarande politiska ställning domineras av en informationsteknisk ideologi som härstammar från USA. Folkbiblioteket är, enligt Birdsall, ett politiskt redskap som i informationsteknologins tid hamnat i ett komplext förhållande till den ekonomiska sfären. Komplex eftersom den styrs av den fria marknadens ekonomiska värden, som tjänar mest på medborgare som konsumerar. Hellre än att skapa debatt, frammanar den informationsteknologiska ideologin en fatalism som fostrar politisk passivitet. Biblioteken har marginaliserats som institutioner som tjänar offentligheten av den informationsteknologiska ideologin, som uppmanar människor till att tro att den privata sektorn bäst kan tillfredsställa deras behov av kunskap och information. Birdsall menar att bibliotekarier måste vara aktiva i att stärka sin roll som förmedlare av information och kunskap, bland annat genom att kämpa för att staten ska stärka sitt engagemang i biblioteken. Metoden är att arbeta lokalt – att argumentera för att det är utbildning och social samhörighet som skapar ekonomiskt välstånd och politisk stabilitet, inte teknologi. Det är mellan individen och lokalsamhället som folkbiblioteket alltid har fungerat som en bro, och det måste det fortsätta att göra (Birdsall 2001, s. 25-42).

I boken *The value of public libraries* (2005) skriver **Svanhild Aabø** utifrån ett resonemang om bibliotekets ekonomiska värde. Förändringarnas vindar blåser internationellt sett genom verksamheten. Nya konkurrenter, det digitala samhället

parat med tuffare ekonomiska förutsättningar ökar kraven och förväntningarna att visa sitt värde. För medborgaren, för lokalsamhället och samhället i stort (Aabø 2005, s. 17). Att visa sitt värde ligger nära den konkurrenssituation som Jochumsen och Hvenegaard Rasmussen (2006) beskriver. **Marie Rörling** frågar sig i artikeln *Biblioteken, kommunerna och de ofria orden* (2005) vad biblioteket ska konkurrera med, om man nu ska konkurrera. Är det mest antal besök? Mest antal utlånade böcker? Rörling kritiserar en trend i vad hon uppfattar som att inget är intressant utom mest (Rörling 2005, s. 30). Artikelförfattaren vänder sig också mot att biblioteksacken tillsammans med andra biblioteksöreningar alltför gärna ”konkurrensutsätter” sig, och därigenom tar avstånd ifrån både folk och bildning, för att inte tala om folkbildning” (ibid. s. 32).

Nanna Kann-Christensen, lektor vid Danmarks biblioteksskola, diskuterar i sin artikel *Institutionelle logikker i biblioteksväsendet og dets omverden* (2009) hur NPM har präglat den offentliga sektorn de senaste 20 åren, och undersöker vad som skett när NPM mött den traditionella bibliotekarieprofessionen (Kann-Christensen 2009, s. 17f). Bibliotekarieprofessionen kännetecknas av en identitet där det innehållsbaserade förmedlingsarbetet; brukarkontakt och förmedling av kunskap och kultur, är centralt både på organisations – och fältnivå. NPM är till mångt och mycket bibliotekarieprofessionens motsats då denna präglas av en hierarkiskt uppbyggd organisation som styrs av en rationell logik där resultat kan mätas instrumentellt. I professionsledda organisationer, som bibliotek ofta är, finns det ofta en konflikt eftersom ledningen har det ekonomiska ansvaret, men styr inte över ekonomin. Det kan innebära att det finns en skillnad mellan vad som är ”goda resultat” för ledningen, och vad som är det för professionen (ibid. s. 17ff). Kann-Christensen har intervjuat bibliotekschefer utifrån denna komplexa situation och konstaterar att deras föreställningar om organisatoriska förändringar präglas av en NPM-logik, samtidigt som de delar bibliotekarieprofessionens värdegrund där brukarkontakt och förmedling av kunskap och kultur utgör kärnan i biblioteksverksamheten. Kann-Christensen konstaterar att bibliotekscheferna befinner sig i en vanskelig situation, där bibliotekschefen hamnar i en konflikt som blir tydligare när de ekonomiska resurserna blir mindre (ibid. s. 18ff).

Konkurrerande föreställningar om folkbiblioteket

För att åskådliggöra vilka olika värden och värderingar som bibliotekarier, bibliotekschefer och politiker ger uttryck för har vi funnit ett omfattande och användbart redskap i **Åse Hedemarks** avhandling *Det föreställda folkbiblioteket* (2009). Genom att lyfta in folkbiblioteket på den mediala arenan åskådliggör hon dominerande synsätt och de representanter vilka äger tolkningsföreträde över den offentliga bilden av folkbiblioteket. Att som biblioteket underordnas politisk styrning är synonymt med kulturpolitiskt beslutsfattande, i ett sådant ljus är omvärldens föreställningar centrala för bibliotekets legitimitet.

För att genomdriva förändringar, så att folkbiblioteket kan fortsätta att utvecklas och bibehålla relevans i samhället, krävs kanske att debatterna öppnas upp för fler aktörer. En ökad samverkan

mellan olika grupper, organisationer eller enskilda aktörer som har intresse för institutionen menar jag kommer att bli helt nödvändig i framtiden.

(Hedemark 2009, s. 166).

En ny syn på verksamheten framträder enligt Hedemark under tidigt 80-tal. Den informationsförmedlande diskursen – vilken grundas i en teknisk, pedagogisk, instrumentell och ekonomistisk syn på biblioteksverksamheten – understryker marknads- och kundanpassning i sitt demokratikoncept. I slutet av 90-talet kopplas folkbiblioteket i högre grad samman med utbildning och lärande varpå den informationsförmedlande diskursens inflytande ökar. I många offentliga sammanhang definieras inte heller folkbiblioteket längre som en folkbildande institution (Hedemark 2009, s. 151-153).

En polarisering uppstår där den traditionellt folkbildande bokliga diskursen står på motsatt sida. Med ideal från 70-talet och framåt, med kulturarvsbevarande, icke-formell läsfrämjande verksamhet och litteraturförmedling som kännetecken representeras här ett kollektivistiskt demokratibegrepp. Att enbart betona bibliotekens kulturella värde uppfattar Hedemark heller inte som tillräckligt, i argumentationen för bibliotekets legitimitet krävs därför också ett demokratiskt argument (ibid. s. 96, 116).

En viktig aspekt för vilken verksamhetsinriktning ett bibliotek antar är, menar jag, de förutsättningar som det omgivande samhället och dess användare ger. Grundläggande för verksamheten bör således kunskap om bibliotekets användare och omvärld vara.

(ibid. s. 166)

Enligt en tredje diskurs, den så kallade allaktivitetsdiskursen från 70-talet, ska biblioteket syssla med en lång rad uppsökande verksamheter. Här fastslås också att biblioteken bör ge utrymme åt sådana verksamheter som teater, politiska utställningar, debatter etc. Allaktivitetsdiskursen rymmer alltså en bred syn på bibliotekets roll, bland annat genom att betona de verksamhetsanknutna politiska debatternas betydelse också utifrån ett lokalt sammanhang (ibid. s. 151). Hedemark skriver vidare om folkbibliotekens identitetsproblem, och om ett uppdrag som alltmer kommit att förhållas till samhällets utveckling. Eftersom biblioteket symboliserar en mängd värden och idéer om till exempel nationell tillhörighet, identitet och tradition riskerar den informationsförmedlande diskursens idéer om förändring att bryta ner den föreställda gemenskapen (ibid. s. 10, 116).

Ytterligare ett verktyg för att kunna benämna och analysera våra intervjusvar, har vi funnit i **Bosse Jonssons** *Medborgaren och marknaden* (2003), som beskriver hur det bland lokala politiker och beslutsfattare reproduceras en tydlig pedagogisk diskurs. Enligt Jonsson tillkom diskursen under förra seklets inledning, ännu tidigare på sockenbiblioteket, där en litteratur som ofta svarade mot huvudmännens önskemål stod på hyllorna (Jonsson 2003, s. 76). Idag uttrycks framförallt en förhoppning om bibliotekets förmåga att förmedla användbara verktyg till medborgaren, att stimulera denne att aktivt medverka till samhällets förändring. För att infria en sådan förhoppning måste beslutsfattarna, i enlighet med den pedagogiska diskursen, inta ett passivt förhållningssätt (ibid. s. 26, 191).

För att diskursens avsikt om besökarnas medborgargörande ska kunna förverkligas måste bibliotekets besökare själv få upptäcka denna avsikt genom att hon gör den till sin.

(Jonsson 2003, s. 193)

Vidare beskriver Jonsson det svenska folkbibliotekets idéburna ursprung. Hur dessa verksamheter en gång inrättades i syfte att tjäna folkrörelsernas sociala kamp, om demokratisering, välfärdssamhällets framväxt och folkbildande ideal (Jonsson 2003, s. 13).

Folkbibliotekets karaktär av självständig offentlig institution gör att det finns en tydlig politisk och ideologisk dimension i hela dess verksamhet.

(ibid. s. 14)

Samtidigt slutar diskursen i en paradox genom att politiken inte tillskrivs någon verklig betydelse gällande verksamhetens styrning. Jonsson menar att inom den pedagogiska diskursen finns en förhoppning hos makthavare att de fungerar som en slags icke-aktiva påverkare. Självbilden kan således sammanfattas i ett ansvarstagande i form av folkbildande informatörer (ibid. s. 110-111, 147). Att folkbiblioteken upprätthåller en folkbildningsservice. Maktutövningens syfte i den moderna staten är inte endast att upprätthålla de maktutövande positionerna utan också att bidra till medborgarens egen önskan och insikt om att bli medborgare. Den demokratiska effekten hos folkbiblioteken ska uppnås genom andra medel än de traditionella demokratiska beslutsprocesserna. I marknadsekonomin löses konflikten mellan samhällets passivitet och medborgarens aktivitet genom att passivt erbjuda en stimulerande och möjliggörande miljö (ibid. s. 78-79, 191-192, 196).

Grundläggande i den pedagogiska diskursen är att besökaren ska finna att de mål för besöket hon hade formulerat innan hon kom dit blir uppfyllda.

(ibid. s. 97)

Inom gruppen politiska makthavare uppfattas folkbildningsbegreppet som någonting fördelaktigt, utifrån en historisk kontext som något snarlikt att skapa möjligheter för medborgarna till självbildning. För bibliotekschefer konstaterar Jonsson tvärtom en syn mer relaterad till myndighetsutövning och folkuppfostran (ibid. s. 148).

Föreställningarna om folkbibliotekens uppdrag och huvudsakliga funktioner förefaller skilja sig åt inom såväl bibliotekarieprofessionen som politiker och bibliotekschefer emellan. **Ragnar Andreas Audunson** visar dock dess motsats – att det i stort sett råder samstämmighet mellan bibliotekarieprofessionen och politikerna i fråga om folkbibliotekets huvudsakliga uppdrag. I ”Folkebibliotekenes rolle i en digital framtid: publikums, politikernes og bibliotekarenes bilder” (2001) undersöker han bibliotekariernas, politikernas och användarnas bilder av folkbiblioteket, och jämför dem med varandra. Han menar att folkbiblioteken liksom andra institutioner är styrda av normer. Enligt Audunson har bibliotekarieprofessionen en tradition av att värdesätta folkupplysnings uppdraget och att se sig själva som förkämpar för demokrati och jämställdhet. Dess grundläggande värden är lika tillgång, gratis förmedling och folkupplysning. Inom politiken råder en norm som främjar ett politiskt intresse för exempelvis skolor och sjukhus, men inte för verksamheten på folkbibliotek. Politiska partier har därför sällan någon utvecklad bibliotekspolitik. En

undersökning som Audunson gjort i Norge visar dock att bibliotekarier, politiker och användare delar bilden av att folkbibliotekets huvudsakliga uppgift är att främja livslångt lärande. Likaså har samtliga bilden av att folkbiblioteket är ett redskap för att ge fri tillgång till informationssamhället. Också vad det gäller folkbibliotekets funktion i samhället råder samstämmighet – biblioteket ska vara ett verktyg för konkret problemlösning och verka som förmedlare av kultur och kunskap. Däremot är det bara var femte politiker i undersökningen som ser folkbibliotekets huvudsakliga funktion som en demokratis och jämställdhetens försvarare. Alla tre grupper prioriterar biblioteket som kulturell och social mötesplats i lokalsamhället högt. Audunson konkluderar att fältet är relativt avpolitiserat, och att det är variationer i ålder och biblioteksvana som förklarar variationer av åsikter, snarare än partipolitisk tillhörighet. Han tycker att det är oroväckande att det så markant är den yngre delen av respondenterna som tror att folkbibliotekets roll i samhället kommer att bli mindre betydelsefull i framtiden, och uppmanar till att biblioteken måste visa sin relevans för unga (Audunson 2001, s. 206-222).

Ett vidareutvecklat resonemang kring folkbildning och lärande, men också vikten av en gemensam syn på folkbibliotekets uppdrag, står **Bjarne Stenqvist** för. I boken *Är det på efterkälken Sverige åker?* (2003) studerar Bjarne Stenqvist biblioteksutvecklingen i sex europeiska länder, däribland Sverige. Folkbiblioteket har en viktig uppgift att fylla i samhället, ett starkt och välformulerat uppdrag är därför helt nödvändigt enligt Stenqvist. Att lägga grunden för en strategisk samsyn mellan nationella, regionala och lokala aktörer är ett steg på vägen om man ska nå resultat gällande biblioteksfrågornas betydelse (Stenqvist 2003, s. 93).

Få kommuner har idag identifierat folkbiblioteket som ett viktigt redskap för att bygga upp en lokal arena för lärande. / Framgång på detta område kräver en hög grad av samverkan mellan olika aktörer på såväl nationellt som regionalt och lokalt plan för att lyckas. Och sådan samverkan förutsätter att man bryter med det traditionella ”stuprörstänkande” som präglat både kommunala och statliga verksamheter.

(Stenqvist 2003, s. 88)

Nytänkande folkbibliotek – tre exempel

I en artikel i Biblioteksbladet 2008, ”Bibliotek och demokrati i praktiken”, skriver **Anders Ericson** om ett initiativ som togs av fyra samarbetande folkbibliotek i Norge våren 2006. Vid tiden pågick en fejd mellan en ny civil flygplats och befolkningen i en närliggande bebyggelse. Kommunerna, länet och merparten av lokalpressen var för en utbyggnad, varpå biblioteken skapade en hemsida i syfte att bidra med allsidig och utförlig information i ämnet. Man ansträngde sig också för att presentera relevant relaterat material ur bibliotekets samlingar, inklusive fjärrlån och referensutbud. Konceptet kallades ”Biblioteket tar saka”, ett koncept Ericson menar borde användas i högre utsträckning när det gäller ämnen som media inte prioriterar (Ericson 2008, s. 6).

Kenneth Korsad Langås beskriver i artikeln ”Library collaboration with the local community” (2009) hur biblioteket i Grünerløkka, Norge, genom nytänkande inte bara förbättrat sin samverkan med lokalsamhället utan också etablerat en känsla av deläggande i närsamhället. Ända sedan 1914 har man arbetat med filosofin om den nära relationen till det omgivande och lokala, en etablerad tradition av samarbeten med lokala kulturarbetare, arrangemang tillkomna genom aktivt arbete från bibliotekets sida, men också privata initiativ.

Samarbetet med den närbelägna Arkitektur- och designhögskolan i Oslo riktar sig mot att utveckla nya bibliotekstjänster, men också att förbättra redan existerande tjänster ur ett användarperspektiv.

Our objective at the Grünerløkka library is to be an inclusive and challenging democratic arena, where everybody in the community can enjoy cultural events and experience personal enrichment. The library shall preserve the traditional values a library represents, while at the same time thinking along radically new lines in order to offer the quality services our users deserve. The success of this philosophy depends on close collaboration with relevant organisations in the local community.

(Langås 2009)

I ”The library as democratic hothouse” (2009) skriver **Monica C. Madsen** om projektet *The library as democratic hothouse*. I projektet försöker ett antal bibliotek besvara frågan hur man kan uppmuntra medborgare till ett aktivt deltagande. Är det möjligt att genom iscensatt politisk debatt uppnå aktivt demokratiskt handlande? I danska Herning har biblioteket startat ett samarbete med lokala journalister och politiker i syfte att skapa ett helt nytt debattklimat i närsamhället. Chefbibliotekarien Grete Helling konstaterar att om biblioteket instrumentellt ska skapa en debattkultur bland medborgarna måste man lämna en passiv medlande roll och istället jobba aktivt utåt. Till bibliotekets naturliga uppgifter hör därmed att stödja och uppmuntra demokratiska förutsättningar, att nära debatten. 2007 startade Helling hemsidan www.herningdebatten.dk vilket så småningom resulterade i ett antal debatter på biblioteket. Lokalt anknutna ämnen som bygget av ett ungdomshus, integrationsfrågor, bilfri innerstad och liknande medverkande till att man kunde hålla debattkulturen levande, man skickade också regelbundet ut nyhetsbrev till politiker och lokaltidningar där debatterna summerades.

Projektet visade att det tar tid att etablera ett forum och få igång en debatt. Men också betydelsen av att prova och utvärdera olika debattformer, att motivera politiker och samhällsrepresentanter att delta i en dialog med medborgarna. En grundläggande förutsättning är bibliotekets roll som objektiv, aktiv och neutral aktör i lokalsamhället.

The librarians are in daily, close contact with the public – it is therefore quite obvious that the municipality uses the library as ambassador in the effort to create a better citizen dialogue”

(Madsen 2009)

Utvärderingen visade att bibliotekarien inte nödvändigtvis bara ska vara en guide utan också kan fungera som politisk provokatör. En förutsättning är dock en bred

orientering i samhällsfrågor, ett nätverk av opinionsbildare samt en förmåga att formulera balanserade teman och frågor som får människor att reagera.

Dessa tre exempel kommer vi, på olika sätt, att använda i vår analys i syfte att visa på folkbibliotekens möjlighet att verka för (lokal)demokrati genom att arbeta proaktivt.

Empiri

I följande kapitel beskriver vi, vart och ett för sig, de bibliotek som vår undersökning omfattar, samt de kommuner och stadsdelar som de är belägna i. Vi redogör också för den lokala politiska organisation som respektive biblioteket är en del av, och vilka politiker vi utifrån denna har valt att intervjua. Lejonparten är dock ett återgivande av de intervjuer vi gjort. Under tre övergripande ämnesindelningar redogör vi för de svar vi fått från bibliotekschefer, bibliotekarier och politiker.

Henåns bibliotek på Orust

Orust är Sveriges tredje största ö och ligger i Bohuslän, Västra Götalands län. Ön präglas av ett högt natur- och kulturvärde, och på sommaren ökar befolkningen på Orust till det tredubbla. I Orust kommun bor det c:a 15 300 ”året runt-boende”, och utöver Henån, som är kommunens centralort, är de större orterna Svanesund, Ellös och Värekil. I dessa orter finns det också filialbibliotek, som alla är integrerade i skolornas lokaler. Dessutom finns en utlåningsstation på Gullholmen (Orust kommun 2009a, s. 2).

Fiske, sjöfart och båtbyggeri är naturliga näringar i Orust kommun, som är ledande i Sverige när det gäller tillverkning av fritidsbåtar. Jordbruk och boskapsskötsel har

också varit en viktig del för försörjningen på Orust, men idag arbetspendlar nära hälften av Orustborna (Orust kommunbibliotek 2010c, s.1). Utbildningsnivån är lägre än medelvärdet i Sverige, och medelåldern är betydligt högre än i resten av Sverige. Andelen arbetslösa är ungefär som genomsnittet i Sverige, och likaså inkomstnivån (Ekonomifakta 2010).

Biblioteken på Orust ligger under Barn- och utbildningsnämnden, som i egenskap av politisk nämnd ansvarar för biblioteksfrågorna. Vi har därför valt att intervjua ordföranden i Barn- och utbildningsnämnden (M), och vice ordföranden (S). Båda dessa politiker sitter också i kommunfullmäktige som ledamöter. Orust kommun har en vision om att ”skapa förutsättningar för kommuninvånarna att leva och utvecklas som självständiga människor med god livskvalitet” (Orust kommun 2009b, s. 22). I Orust kommun biblioteksplan formuleras bibliotekens vision. ”Biblioteken på Orust är kommunens vardagsrum och platser för vardagliga möten, informationssökning, kunskapsutveckling och kulturupplevelser. Biblioteken bidrar aktivt till att Orust är en bra kommun att leva i.” (Orust kommun 2009a, s. 5).

Totalt 16 personer arbetar på Orust kommuns bibliotek, bibliotekens nettobudget är 6 386 tkr. Bibliotekets sammanlagda öppettid är 33 timmar/vecka. 2008 var antalet utlån 156 983, vilket innebär 10,2 lån/invånare (Orust kommunbibliotek 2009, s. 1). Det finns framförallt två styrdokument som är viktiga för biblioteksverksamheten på Orust. I biblioteksplanen beskrivs de övergripande målen, och i den lokala arbetsplanen görs målen för det kommande året tydliga och konkreta.

Orust kommunbibliotek i Henån är en del i Kulturhuset Kajutan, där det utöver bibliotek finns konsthall, lärcentrum och turistinformation. Konsthallen används också för kulturprogram och sammanträden. På kommunbiblioteket i Henån träffar vi först två bibliotekarier, en studiebibliotekarie och en socialbibliotekarie, för en gemensam intervju. Därefter träffar vi bibliotekschefen för en enskild intervju.

Vilken roll anser aktörerna att folkbiblioteket bör ha i lokalsamhället?

I stora drag är bibliotekarier, bibliotekschefen och politikerna inne på samma linje – biblioteket ska vara en mötesplats som är tillgänglig för alla. Däremot skiljer de sig åt vad de väljer att poängtera. En politiker uttrycker att biblioteket ska ”vara ett ”infocenter” som tillhandahåller god kultur samt ett ställe där alla kan mötas, utan kostnad.” Och den andra politikern menar att ”Det är en mötesplats där det sprids kunskap, kultur, information och glädje”. Bibliotekschefen uttrycker att bibliotekets roll inkluderar allt från information och kultur till kunskap, och framhåller såväl det informella som formella lärandet. Vidare preciserar han genom att hänvisa till Henåns bibliotek.

/ den här röda tråden mellan bibliotekslagen och våran biblioteksplan, det här öppna rummet i ett demokratiskt samhälle, / att all information är tillgänglig och att det är om inte gratis så iallafall med en ringa kostnad. Och sen är det här att arbeta med barn, ungdomar och läsfrämjande verksamhet, att vara en del i kunskapssamhället, ser jag som oerhört viktigt för ett bibliotek. Det här med folkbildning och som jag sa förut för oss är det ju, vi har ju gått lite längre att ett lärcentrum ligger i biblioteket. Just den utbildningsdelen är också viktig. Sen är vi det rum i

kommunen, genom att vi har den här konsthallen, som också fungerar som lokal för kulturprogram så har det ju blivit att det är vi som jobbar mycket med kommunens kulturprogram, att vi jobbar mycket med föreningar.

Bibliotekarierna berör också bibliotekets roll som informations-, - kultur och kunskapscentrum, men tar även upp den sociala rollen:

/ dom är här varje dag och dom pratar med varann och dom pratar med oss, och det är ju den sociala grejen, sen är det ju så här att biblioteket är en plats dit man kommer och frågar om precis allting, har ni busstidtabeller, vart ligger den affären, har ni den här boken, och Sven Persson, har du sett honom idag (skrattar) så vi känner ju verkligen att vi är en del av folks liv. Både vad det gäller socialt, mänskligt, och sen upplevelsemässigt, här händer så mycket saker.

Hur arbetar biblioteket för att knyta an till lokalsamhället?

Såväl bibliotekschefen som bibliotekarierna framhåller att det är viktigt att känna till det lokala samhället. En bibliotekarie berättar att de håller på att göra filialprofiler där de kartlägger vad folk sysslar med i området, vad det är för ålderstruktur, vad de arbetar med, hur många det är som studerar samt vilka funktionsnedsättningar som finns i lokalsamhället. Bibliotekschefen poängterar att det är viktigt med delaktighet och att biblioteket tar tillvara på det engagemang som finns hos människor.

/ när föreningar kommer in, när konstföreningen kommer in och hjälper till med utställningar, när teaterföreningen är med och jobbar med teaterföreställningar, när slöjdföreningen är här, duktiga slöjdare kommer med sitt material, säljer det i turistinformationen, eller har utställningar, då är det mycket lättare att ta del av den här, det engagemang som finns hos människor tycker jag. / Hur får man människor aktiva? Jo, vi kanske har nån grupp småbarnsföräldrar som är här som vill bilda en grupp som är med när vi pratat om barnprogram till exempel. Då kanske dom kan tänka sig att fixa fika när vi har öppet på lördagar. Det gäller att hitta dom där sysslorna för människor så att dom blir delaktiga. Alla behöver ju inte ta det stora ansvaret, men ändå att man är med på tåget.

Under intervjuerna framstår bibliotekets roll som **kulturcentrum** och bibliotekets integrerade funktion som kulturhus, som oerhört central. En bibliotekarie säger:

Vi har ju flera aktiva föreningar här på ön som vi har som samarbetspartners, mycket med kulturverksamheten, för nu tänker vi, när vi tänker biblioteket så tänker vi kulturhuset för att vi är ju med i den verksamheten också, vi har ju inte någon speciell person som sköter om kulturhuset utan det är ju, bibliotekschefen bär stolar och vi sätter på apparaterna och säljer biljetterna. Det är ju väldigt mycket verksamhet här som olika föreningar eller studieförbund eller andra ordnar i lokalen, för att det är en väldigt bra lokal.

Det är genom denna samlingslokal, som också fungerar som konsthall, som många av bibliotekets samarbeten kretsar. Biblioteket samarbetar inom kultursfären med släktforskarföreningen, konstföreningen, teaterföreningen, slöjdföreningen, en lokal lyrikgrupp och träbåtsföreningen. En bibliotekarie framhåller bibliotekets samarbeten som centrala för den lokala förankringen.

Alla samarbeten är ju jätteviktiga, vi kan ju inte dra all verksamhet själva, programverksamhet och så, det skulle vi ju inte fixa ovanpå våra vanliga sysslor. Och det skulle ju inte bli någon förankring i lokalsamhället om man inte hade föreningssamarbetet, det är ju där som folket, befolkningen finns.

Också bibliotekschefen uttrycker betydelsen av dessa samarbeten för bibliotekets kontakt med befolkningen.

Vi har fortfarande aktiva starka föreningar, framför allt kulturföreningar som vi samarbetar med, och när vi samarbetar med dom så kommer också människor. Dom har en kontakt ut som inte vi skulle kunna skapa själva på det sättet, men samverkar vi så är det mycket lättare att nå ut.

Det finns en stark vilja att prioritera lokala aktörer inom kulturområdet. Biblioteket köper in lokal litteratur och har försäljning av lokala böcker som det kan vara svårt att få tag på annars, t.ex. släktforskarnas årsskrifter. Man uppmuntrar föreningar och skolor att göra mindre utställningar som man gör plats för på biblioteket. Det finns två montrar i biblioteket som är fria att använda, dock används den ena av dessa alltid av slöjdföreningen. Ibland kommer det in folk och frågar om det finns möjlighet att ställa ut akvareller, foton eller dylikt, och om det finns möjlighet till det ordnar bibliotekspersonalen plats på hyllgavlar eller ställer upp några skärmar som de hänger upp verken på. Också i planeringen av kulturprogrammet finns det en vilja att ta in personer som har en lokal anknytning. Vi frågar varför de tycker att det är viktigt att man gör det, och en bibliotekarie svarar:

Ja, det stärker ju hembygdskänslan eller den lokala... man känner sig mer hemma om man går på ett evenemang där man, där det är nå lokal... men man ska ju inte tumma på kvalitén, men är det någon lokal förmåga, så tror jag att det stärker hemhörighetskänslan på något vis. / Man är ju dum om man inte tar tillvara dom lokala förmågorna som finns, för dom gör ju att det blir större publik. En halvkänd riksfigur drar inte mer än en välkänd Orustbo som är duktig på någonting.

Även i arbetet med konsthallen prioriteras erkända konstnärer från Bohuslän. På sommaren har man också en samlingsutställning för amatörmålare – Orustsalong – där vem som helst får lämna bidrag. Dessutom har genomförs varje år en minnesutställning av en Orustkonstnär.

I planeringen av programverksamheten samarbetar biblioteket med kommunens kultursekreterare, teaterföreningen och Studieförbundet Vuxenskolan. Tillsammans med bibliotekschefen har de format en arbetsgrupp som planerar och tar kontakt med lokala föreningar.

Biblioteket prioriterar barnverksamheten och arbetar mycket med kulturaktiviteter för barn. Det handlar såväl om programverksamhet med teater-, dans- och musikföreställningar för barn, som barns eget skapande med bland annat skrivarkurser, målarskola eller att teckna Manga.

Det framkommer att det finns vissa målgrupper som biblioteket har svårt att nå. Eftersom det inte finns något gymnasium på Orust får gymnasieungdomarna åka till Uddevalla eller Stenungsund för att gå i skola där, vilket innebär att de är borta mycket från hemorten. ”Så även om man försöker satsa så kommer de inte va”, säger en bibliotekarie. Man ska dock ha ett samarbete under våren med en fritidspedagog

som ska hålla en teaterkurs för ungdomar på biblioteket. Vidare nämner bibliotekarierna att de vanligaste besökarna är äldre kvinnor, och att männen är svåra att nå, men att de försöker hitta på arrangemang som ska intressera dem.

/ de här männen, de vuxna männen, dom försöker vi ju, alltså vi har program om segling till exempel, om båtar eller när det är såna här energirådgivare och pratar, då kommer det mest män också, och när det var om det här rotavdraget till exempel.

Som **informationscentrum** är biblioteket aktivt bland annat genom sitt samarbete med turistinformationen som ligger i samma hus, alldeles i anslutning till biblioteket. Bibliotekschefen är ansvarig för verksamheten på turistinformationen, men det tillhör inte bibliotekariernas arbetsområde, utan det finns särskilt anställda som sköter den. En viktig del av verksamheten i turistinformationen är försäljningen av lokala produkter. Vi frågar hur prioriterat bibliotekschefen anser att det är att ta tillvara lokalsamhällets resurser, och får svaret:

Jo, men i ett demokratiskt samhälle som vill man ju att människor ska vara aktiva och delaktiga. Det låter kanske som banala saker men i vår turistinformation så säljer vi saker som är producerat av människor här på ön då va, det är duktiga slöjdare till exempel. Då är dom engagerade, då har dom lite utställningar och så.

Det finns inget medborgarkontor i kommunen idag, men det finns planer på att öppna ett i kommunen. Bibliotekschefen är positiv till att öppna ett medborgarkontor på biblioteket, och säger att det är jättebra om biblioteken kan ta på sig ytterligare en roll och hjälpa människor. Han uttrycker att det är en verksamhet som är naturlig att lägga på ett folkbibliotek, och att det redan idag finns en liknande roll, där biblioteket är ett stöd och en hjälp för många.

Filialbibliotek har ju redan idag en sådan funktion när äldre människor kommer och vill ha hjälp med blanketter, alla klarar ju inte av den här digitaliserade världen, utan det behövs också för en liten grupp, det där konkreta att man hjälper till.

Biblioteket erbjuder också samhällsinformation genom Träffpunkt Orust, en verksamhet som är förlagd till biblioteket då kommunstyrelsens ledamöter går ut och träffar allmänheten och informerar och svarar på frågor etc. Biblioteket har fungerat som vallokal inför riksdagsvalet och i EU-valet, och det är något som både bibliotekschefen och bibliotekarierna är positiva till eftersom det för dit människor som inte brukar gå till biblioteket. En bibliotekarie säger:

Ja det tycker jag har varit jättebra för så mycket folk som har varit på just riksdagsvalet, det var ju en massa folk härinne som aldrig har satt sin fot här förut. / Jag tror till och med att några skaffade bibliotekskort när dom ändå var här, iallafall sa dom att dom skulle göra det, och man kände att man sådde något åtminstone.

Den enda brist som påtalas, angående biblioteket som ett informationscentrum, är att man saknar en scanner samt att man inte kan erbjuda ett trådlöst nätverk.

Biblioteket fungerar som ett **kunskapscentrum** på flera sätt. Biblioteket har ett nära samarbete med vuxenutbildningen som har sin verksamhet förlagd i kulturhuset.

Lärcentrum Orust erbjuder bland annat en telebildstudio, trådlöst nätverk och studierum. En bibliotekarie berättar om när de startade upp verksamheten:

Sen har vi ju lärcentrum också, och tanken från början var ju att vi skulle underlätta för dom, vi har ju kaffeautomaten, och ett pentry där de kan laga mat och förvara i kyl och frys och laga mat och härja som de vill. Och det skulle underlätta mötet mellan studenterna och det var så fantastiskt att se att det väldigt snart blev så. Några personer formade en grupp fast dom gick olika utbildningar, och dom hjälptes åt och dom fick ut mycket bra av det. Så det här med mötesplasten blev det verkligheten.

Bibliotekschefen pekar på lärcentrums betydelse för att höja utbildningsnivån, att det är ett sätt att bidra till kunskapsutvecklingen i bygden.

Och jag blir ju glad när jag ser detta när folk börjar komma via Komvux, dom är kanske lite osäkra, och så växer dom med studierna, dom kanske kommer tillbaka med sina barn, går på en familjeföreställning, blir låntagare, och så plötsligt så möter man dom ute när de har skaffat en akademisk utbildning, då tycker jag att folkbildningen har tagit ett steg till. Den finns med på olika nivåer, den är mångfacetterad.

I Orust kommun finns ett väl uppbyggt och väl fungerande kontaktnät mellan bibliotek, förskola, skola och barnavårdscentral, i syfte att stimulera barns läsintresse och språkutveckling. Biblioteket delar ut läspåsar till öppna förskolan och barnavårdscentralen som personalen lånar ut till besökande föräldrar. I och med att Orust har tre integrerade folk- och skolbibliotek har bibliotekarierna möjlighet att ha ett nära samarbete med lärare och specialpedagoger. Barnbibliotekarierna bokpratar för barn och vuxna, hjälper till med litteratursökning, köper in litteratur för skolans behov, planerar kulturprogram för barn och ordnar aktiviteter som barnen kan ta del av på loven.

Som kunskapscentrum erbjuder biblioteket även en introduktionskurs till internet och informationssökningens grunder, och databaser som man kan söka i på biblioteket och/eller hemifrån.

Biblioteket fungerar som ett **socialcentrum** på flera sätt. Bibliotekschefen uttrycker att socialverksamheten ligger biblioteket varmt om hjärtat, och att biblioteket är till för alla människor och ska vara demokratins rum.

Socialbibliotekarien har huvudansvaret för det sociala arbetet, vilket innebär att ansvara för biblioteksservice till äldre och handikappade. Exempel på denna service är Boken-kommer som är till för dem som inte själva kan ta sig till biblioteket, och därför får efterfrågad media hemskickad. Socialbibliotekarien besöker också regelbundet äldreboenden med böcker och andra medier. De specialmedier som erbjuds är Daisytalböcker, lättlästa böcker, böcker med stor stil, känselböcker, teckenspråksböcker, m.m. Det finns också en "Läs- och skrivhörna" på biblioteket med en dator anpassad för människor med läs- och skrivsvårigheter. Biblioteket arbetar aktivt för att invandrare ska ha möjlighet att bibehålla sitt språk och sin kultur, men också med att göra kunskaper om det svenska samhället och språket lättillgängligt. Genom ett samarbete med Social- och omsorgsförvaltningen bedrivs även läsgrupper.

Biblioteket som mötesplats framstår som en viktig funktion för biblioteket, både som en plats för vardagliga möten, men också som en plats där politiker har möten. En gång i månaden har kommunfullmäktige möte i samlingsalen och då finns det alltid plats för åhörare. Om de ska prata om skolfrågor eller något annat som intresserar brukar det komma en massa folk, berättar en bibliotekarie. I biblioteksplanen beskrivs visionen för biblioteket med att det ska vara kommunens vardagsrum, och angående detta säger bibliotekschefen:

När du går till biblioteket här får du också turistfrågor, du får lärcentrum, du får konsthallen, du får kulturprogram så det gör ju att det här rummet är ett rum i vardagen, dit folk kommer, och det är så mycket mer att göra här idag än det var förr då, så därför tycker jag vi har skapat lite av det här kommunens vardagsrum.

Vi ställer samma fråga till bibliotekarierna, hur de tänker kring begreppet ”kommunens vardagsrum”, och en bibliotekarie svarar:

Det här med vardagsrum är ju det här att man kommer in och pratar lite grann kanske med oss eller med någon annan, man sitter här ett tag, man vet att här kan man alltid vara.

Bibliotekets sociala funktion återkommer flera gånger under intervjun, betydelsen av kontakten med besökarna dels vad det gäller inköp – att biblioteket köper in väldigt mycket på efterfrågan – men framförallt det vardagliga mötet besökare emellan och mellan besökare och bibliotekarier. En bibliotekarie säger:

Vi är ju väldigt viktiga för människor här, vi byggde ju ut det här biblioteket för fyra, fem år sedan och då var det stängt ett par månader. Och dom här pensionärerna som kommer hit varje dag och läser tidningen och pratar med sina bekanta och så där, dom hade ju ingenstans att ta vägen, och då var det en kvinna som sa när vi öppnade, att det var ju skönt, Tage har ju varit rent hemlös de här veckorna. (Skrattar) / Biblioteken kan ju ibland bli en plats dit folk som inte har något liv för övrigt hamnar, för här kan man sitta och det kostar ingenting och det är varmt och skönt och så. Men han har ju ett rikt liv för övrigt, men biblioteket är så viktigt för honom.

Bibliotekschefen betonar vikten av att biblioteket fungerar som en mötesplats, och att betydelsen av just detta kommer att öka i framtiden.

Här är ju en fantastisk vacker miljö, havet med promenader och allting sådant, men Orust behöver utvecklas i framtiden just med fler mötesplatser, om det är restaurang nere vid vattnet, promenadstråk, eller om det är ett kulturhus eller ett stort bibliotek, det kan man alltid diskutera, men det behövs mer än att bara arbeta och bo för att man ska trivas. Och det tror jag kommer att vara en väsentlig del framöver.

Relationen mellan biblioteket och politikerna

Politikerna om biblioteket och dess styr/policydokument

Båda politikerna uttrycker att den politiska färgen inte har någon större betydelse för hur man ser på bibliotekets roll i lokalsamhället. De beskriver biblioteket i positiva ordalag, (S) lyfter fram att det uppskattat av alla, och (M) att bibliotekschef och

personal är mycket service inriktade. (S) vill stärka biblioteket som en resurs i lokalsamhället genom att öka öppethållandet, eller i vart fall värna det som är idag. (M) skriver att det eventuellt kan bli aktuellt att göra en utbyggnad i framtiden för att kunna utnyttja det på ett ännu bättre sätt. Om folkbibliotekets framtida roll i lokalsamhället svarar (S) ”En central roll där biblioteksverksamheten även i fortsättningen är en garant för en del av det varma i vårt samhälle” och (M) ”De har en ljus framtid.”

Vi frågar hur de uppfattar att de bibliotekarier/bibliotekschefer som de haft kontakt med resonerar kring bibliotekets funktion i lokalsamhället – dess roll som förmedlare av det lokala och småskaliga? (S) svarar att ”Det är något mycket, mycket viktigt. Med rätta”. (M) svarar att ”Det är en positiv och viktig mötesplats på många sätt”. Vidare undrar vi på vilka sätt de tror att styrdokument och/eller policydokument påverkar biblioteksverksamheten? (S) svarar ”Positivt, i synnerhet om man lyckas knyta dem till kommunens resursfördelning”. (M) skriver att de ger en positiv inriktning.

Vi avslutar intervjuformuläret med att fråga hur de tolkar citatet ”Biblioteken på Orust är kommunens vardagsrum och platser för vardagliga möten, informationsökning, kunskapsutveckling och kulturupplevelser. Biblioteken bidrar aktivt till att Orust är en bra kommun att leva i.” (Orust kommun 2009a, s. 5). (S) svarar att det avspeglar politikernas syn på Orustbiblioteken. ”En del av det kitt som håller samman vårt samhälle/kommun ryms i dessa två meningar. En formulering det råder full politisk enighet kring”. (M) svarar inte på denna fråga.

Bibliotekschefen och bibliotekarierna om politikerna

Både bibliotekschefen och bibliotekarierna uttrycker att de är positiva till att politikerna har sina möten på biblioteket. Att kommunfullmäktige har sina möten där en gång i månaden framstår som viktigt. En bibliotekarie säger.

På torsdag kvällarna är det fullmäktige, en torsdag i månaden, så kommer politikerna in och så säger dom är det öppet här. (Skrattar.) Ja det är kvällsöppet, det är klart att det ska vara öppet när folk är lediga, men varenda gång hör jag det.

Den andra bibliotekarien kommenterar:

Politikerna är ju en grupp som inte är överrepresenterad på biblioteket. Sen är det ju några stycken, en del som är stadiga, sen är det ju en del som aldrig är här. Men när det är fullmäktige är dom iallafall här, dom går genom huset och ser att det finns ett bibliotek och dom ser att vi har öppet.

Bibliotekschefen uttrycker betydelsen av politikernas närvaro på biblioteket:

Jag ser ju att våra politiker är ju ofta i huset, kommer hit i olika sammanhang. Igår var dom till exempel här, ett trettiotal, och hade information om vårt framtida Orust, ett dokument som ska arbetas fram angående mål i kommunen, ja då tycker jag att det är jättebra att dom är här i vårt hus, att jag kan heja på dom och att man kan växla några ord med dom, dom är på biblioteket.

Vi frågar bibliotekarierna hur de uppfattar att de politiska representanter de haft kontakt med resonerar kring bibliotekets funktion i samhället. En bibliotekarie svarar:

Politikerna, dom lägger sig inte i, tyvärr är det så. Vi är en jätteliten del i barn- och utbildningsförvaltningen så att vi får sköta oss själva. Sen finns det ju politiker som talar för oss, men det är mera att vi ska ha dom resurser vi behöver och vi ska finnas och vi är viktiga och sådär. Men inte något mer ingående.

Vi ställer samma fråga till bibliotekschefen, och då lyfter han fram att det framförallt är en politiker som är drivande i biblioteksfrågor, och att det är denne politiker som sett till att utbyggnaden av biblioteket blev av. Både bibliotekarierna och bibliotekschefen uttrycker alltså att det finns politiker som arbetar för att biblioteket ska få de resurser de behöver. Under båda intervjuerna uttrycks också att politikerna inte går in på verksamhetsnivå och styr. När vi pratar om betydelsen av bibliotekens samarbeten säger bibliotekschefen:

Jag tycker såhär, om jag skulle försöka få upp frågor på dagordningen i kommunstyrelsen eller så, så är det inte så enkelt med biblioteksfrågor, men genom att vi har turistinformationen i huset så är det ju så att då är jag med på möten med kommunchefen, näringslivssekreteraren, informationssekreteraren, tekniska chefen och pratar turistfrågor, då pratar vi också bibliotek, när vi pratar om lärcentrum är det samma sak, det är en annan grupp som pratar om utbildningsfrågor i kommunen, men då pratar man också om resurser till biblioteket. Samma med detta med konsthallen och dom verksamheterna, / och jag tror att det har främjat oss för vi är mycket mer aktiv del i det vardagliga samhället och i Orustbornas mun, kan man säga.

Bibliotekschefen och bibliotekarierna om styr/policydokument

Biblioteksplanen arbetades fram i en arbetsgrupp med politiker och tjänstemän, och kommunfullmäktige har tagit beslut om den. En bibliotekarie uttrycker:

Den där biblioteksplanen som ni har sett, den är ju tagen av politikerna, men jag tror, det var inte särskilt mycket diskussioner och så. Det var alltså en grupp som var med och jobbade med den och det var både tjänstemän och politiker i den. Men vi känner ju inte att politikerna lägger sig i verksamheten särskilt mycket alltså innehållet i det, däremot tycker en del att det är bra med det vi gör, och en del bryr sig inte.

Bibliotekarierna berättar att innan biblioteksplanen fanns har de haft en lokal arbetsplan som de jobbat med åtminstone fem år, som de själva gjort utifrån de större mål som finns i bibliotekslagen och kommunala dokument. Bibliotekarierna lyfter fram arbetet med den lokala arbetsplanen som en viktig och levande del i biblioteksverksamheten. En bibliotekarie säger:

/ vi har ju varit med och jobbat fram dom, och diskuterar dom varje år och reviderar och diskuterar vad har vi gjort, vad ska vi göra och vad ska finnas med, vad är inte aktuellt längre, så det är klart att dom är jätteviktiga. Vi tänker till ordentligt när vi gör dom och vi använder dom sen, så det är inget för byråådan.

Bibliotekschefen uttrycker också betydelsen av den lokala arbetsplanen:

/ vi också haft den här lokala biblioteksplanen, som innebär att vi bryter ner det och ser konkret vad ska vi göra under året. Och sen har vi stämt av, tagit upp dem på personalmöten och diskuterat, vad har blivit gjort, vad har inte gjorts, vad är problemen. Det är klart det är både viktigt och bra och angeläget att de är konkreta, att man känner att man vet vad man ska göra, och att det finns delaktighet, och sen att man följer upp och utvärderar.

Bibliotekschefen betonar vikten av att redovisa och jobba med biblioteksplanen eftersom det är ett demokratiskt fattat dokument, och det tycker han att de gör. Men han betonar också vilken frihet de har.

Men jag kan ändå känna att vi har en väldigt stor frihet, det är ingen som har sagt till oss i kommunala direktiv så här ska huset se ut, så här ska verksamheten se ut. Utan jag tycker att vi har haft en väldigt stor förmån och möjlighet att få vara med och påverka. När vi ser hur vi har skapat biblioteket här, vi har ju varit med och skapat detta tillsammans med våra förtroendevalda och med våra besökare, så att det ser ut som det gör beror ju på den här delaktigheten.

Kirsebergs bibliotek i Malmö

Malmö stad är uppdelad i 10 stadsdelsförvaltningar, och det finns 10 stadsdelsbibliotek, en bokbuss och ett stadsbibliotek. Kulturnämnden i Malmö har ett ansvar för kommungemensam och regional biblioteksverksamhet, och för samordning med lokalt förlagda stadsdelsbibliotek (Malmö Stad 2010c). Vi har därför valt att intervjua ordföranden i kulturnämnden (S). I Malmö är det stadsdelsförvaltningarnas uppgift att driva och utveckla de verksamheter som politikerna i stadsdelsfullmäktige ansvarar för, och det är bland annat stadsdelsbiblioteken (Malmö Stad 2010b). Vi har därför valt att intervjua ordföranden i Kirsebergs stadsdelsfullmäktige (S), och en politiker från Moderata samlingspartiet, som är ledamot i kulturnämnden och f.d. vice ordförande i Kirsebergs stadsdelsfullmäktige, samt ordförande i kulturnämnden i Malmö (S). För att göra det tydligt vilken socialdemokratisk politiker det är som

uttalar sig har vi valt att kalla ordföranden i Kirsebergs stadsdelsfullmäktige (S1), och ordföranden i kulturnämnden (S2).

Kirseberg är en av Malmös äldsta arbetarförstäder, och ligger i Malmös nordöstra del. Det bor ca 14 000 personer i Kirseberg, och medelåldern är något lägre än medelåldern i Sverige. Utbildningsnivån är något lägre än medelvärdet i Sverige, och arbetslösheten något högre. Befolkningen i Kirseberg har också en något lägre inkomstnivå än medelvärdet i Sverige. De största näringsgrenarna är inom handel/kontor, och tillverkningsindustrin (Malmö Stad 2007a, 2007b).

Kirsebergs bibliotek och medborgarkontor är inrymt i Kirsebergs Fritids- och Kulturhus som förutom biblioteket och medborgarkontoret innehåller fritidsgård och fritidsklubb, ett romskt informationscenter, café, teater och skola (Malmö Stad 2010a). I verksamhetsplanen för Kirsebergs bibliotek och medborgarkontor 2009 står "Vi vill vara ett informationsnav i lokalsamhället, en naturlig mötesplats där människor, föreningar, föräldrar, unga, kunskapsförstärkt, invandrare, föräldralediga och barn kan hitta sin information, sina kontakter och utmaningar." (Kirsebergs bibliotek 2009b, s. 1.). I Malmös biblioteksplan står "Det är viktigt att de olika stadsdelsbiblioteken profileras efter befolkningens behov och utvecklas till mötesplatser, med bland annat integrerade medborgarkontor." (Malmö Stad 2005, s. 2).

Totalt arbetar fem personer på Kirsebergs stadsdelsbibliotek, bibliotekets kommunbidrag för 2010 är 3 019 tkr. Bibliotekets öppettider varierar men är i skrivande stund 38 timmar/vecka. 2009 var antalet utlån 51 892, vilket innebär cirka 4,3 lån/invånare. Styrdokumenten utgörs i huvudsak av Malmö stads biblioteksplan samt den egna verksamhetsberättelsen, vilken återknyter mer direkt till den egna verksamheten.

På Kirsebergs stadsdelsbibliotek och medborgarkontor intervjuar vi inledningsvis den nyligen tillförordnade bibliotekschefen. Därefter träffar vi två bibliotekarier, en barn- och ungdomsbibliotekarie samt en vuxenbibliotekarie. Alltsedan starten 1967 har verksamheten fungerat som en bland flera i Kirsebergs fritids- och kulturhus. Till skillnad från många andra stadsdelsbibliotek är byggnaden placerad något perifert i förhållande till samhällets naturliga samlingspunkter.

Vilken roll anser aktörerna att folkbiblioteket bör ha i lokalsamhället?

Intervjuerna visar på att en gemensam – bibliotekschefen, bibliotekarier och politiker – prioritering beträffande verksamhetens lokala anknytning, men också tillgänglighet och en demokratisk aspekt återkommer överlag. Personalen säger att stadsdelsbiblioteket i hög grad finns i medvetandet hos Kirsebergsborna och på sätt och vis är en del av områdets historia. Idag arbetar biblioteket ofta tillsammans med andra verksamheter i fritids- och kulturhuset, vilket gör att personalen återkommer till verksamhetens aspekter som kultur- och socialcentrum. Bibliotekschefen konstaterar också att det fanns en hel del etablerade samarbeten när hon började som bibliotekarie 1997. Hon lyfter upp betydelsen av att utbudet motsvarar folks förväntningar, men

också värdet hos det oväntade och nya. Förutom en välutbildad och engagerad personal ser hon just samarbetet som centralt för verksamhetens fortlevnad:

/ det är helt *grundläggande* för bibliotekets överlevnad, just med att man arbetar jättemycket på bibliotekets förankring i lokalsamhället så att säga va, det är liksom där vi har vår stora roll kan jag tycka, framför allt att få människorna i lokalsamhället att *använda* sitt bibliotek, liksom se vilka möjligheter dom har i sitt vardagsliv för att ha nytta av biblioteket på olika sätt då.

Bibliotekschefen understryker att man försöker marknadsföra biblioteket som en lugn och trevlig plats att arbeta, studera och ha gruppmöten på. Som kunskapscentrum ser både hon och personalen dock ett antal försvårande omständigheter i bibliotekets placering och kanske framförallt besök av vad som beskrivs som ”stökiga” ungdomsgäng. Från politikerhåll framträder en bild av stadsdelsbiblioteket som medborgarcentrum, en arena för demokratiskt inflytande men också som en kunskaps- och medieförmedlare. De politiska representanterna pekar på flera skiftande funktioner och tror på en fortsatt viktig roll i lokalsamhället. Utifrån aspekten som informationscentrum berör en bibliotekarie sin egen roll som informationsspecialist och biblioteket som ”den stora informationscentralen”. Dock finns idag inga specifika direktiv om vad en sådan roll ska innebära, något hon hoppas ska komma. En politisk representant (S2) konstaterar:

Jag tycker att vi måste utgå från medborgarnas behov . De är dem biblioteken är till för. I processen att ta fram mål skall det vara en öppen process med stor delaktighet från både medborgare och personal.”

Hur arbetar biblioteket för att knyta an till lokalsamhället?

Bibliotekschefen ser en svårighet för biblioteket i att hävda sig i konkurrensen med stadens alla aktiviteter. Samtidigt ser hon det då som extra viktigt att marknadsföra bibliotekets betydelse som en samarbetspartner i närsamhället. I våras inleddes också en satsning mot föreningslivet i stadsdelen, där biblioteket stod som värd för en diskussion om förväntningar och idéer på samarbetsformer. Bibliotekarierna framhåller betydelsen av att känna till det lokala samhällets förutsättningar. Ett sätt att möta behovet ser de i att försöka dechiffrera hur samhället runtomkring ser ut, även om det ibland tar tid att etablera nya koncept. En viktig del i arbetet med att knyta an till lokalsamhället består i diverse samarbetsformer, ofta på initiativ av biblioteket. Idag finns också en uppsjö samarbeten, såväl nya som väl beprövade. Föreningen *Vi på backarna* har funnits sedan slutet av 60-talet och tillhör en av de man arbetat mest och längst med. Förr arbetade föreningen aktivt bland annat för att förbättra trafikmiljön i området och förhindra rivningen av de typiska små gatuhusen i området. Dock ser bibliotekschefen en tendens i föreningens vacklande tillvaro, att det blivit svårare att hitta folk som engagerar sig. Hon ser en stor fördel med samarbetet i tillfället att nå de som inte besöker biblioteket i vanliga fall.

Under intervjuerna framstår bibliotekets roll som **kulturcentrum** som en viktig hörnsten. Bibliotekschefen konstaterar att en viktig målgrupp är barn och unga, mycket arbetstid läggs också på programverksamhet och arrangemang. Till årets höjdpunkter lyfts *Backanatten* fram som ett sätt att marknadsföra hela fritids- och

kulturhuset i det lokala sammanhanget. Tillsammans med firandet av Internationella Kvinnodagen är denna en lika viktig som återkommande hållpunkt i verksamheten. Dock tillägger bibliotekschefen att hon skulle önskat att det inte skulle behöva krävas så mycket för mindre sammanhang, utan att t.ex. en poet naturligt kunde ringa och vilja framföra dikter för sina vänner.

Men det finns liksom inte riktigt i allmänhetens medvetande att biblioteket faktiskt är någonting som alla Malmöbor äger egentligen va, eller framförallt dom som bor i sin stadsdel. Fastän vi har liksom, jättebra lokaler, jättebra öppettider och så vidare va... och det är någonting som jag tror man måste jobba mycket, mycket mer med i framtiden alltså. Det är ju liksom drömmen att varje bibliotek skulle liksom vara ett center i varje stadsdel där det pulserade av liv och initiativ.

Sen är det ju litegrann det här kommunala som lägger hinder i vägen för vi, personalen har sina fasta arbetstider man måste hela tiden tänka på det här också att det kommer en hel massa olika typer av människor. Det kanske inte är alla som skulle uppskatta att det stod en punktpoet och deklamerade en dikt när dom samtidigt ska låna en roman av August Strindberg.

Idag är det självständiga arbetet en viktig del i personalens arbetsgång. Samtidigt berättar bibliotekarierna att en stor del av arbetet är relaterat till programverksamheten, något som inte alltid är så lätt att skilja från de övriga aktiviteterna i huset. De uppfattar det inte som att det finns någon enskild eller specifik riktning i verksamheten, utan att det snarare är ett ställe där allting händer. Biblioteket samarbetar inom kultursfären med fritidsgården, allaktivitetshuset, Kirsebergsteatern genom *dramatiserad saga*, ABF Malmö genom skapandeverkstäder på temat *Bli klimatsmart på biblioteket*, PRO Kirseberg, Konsumentföreningen Solidar genom klädbytorsöndag, Kirsebergskyrkan genom en bokcirkel med inriktning på livsfrågor samt projektet *Allas barnbarn*, i vilket pensionärer i stadsdelen läser sagor för förskolebarn i området samt stadsdelens miljösamordnare genom en utbildningsdag för stadsdelens miljöombud. Verksamheten genomför också lokalhistoriska föreläsningar samt mindre utställningar med exempelvis förskolor. Utöver detta finns en lokalsamling som sträcker sig tillbaka till 70-talet.

I verksamhetsplanen för 2009 står som ett mål att öka samverkan mellan bibliotek och fritid i syfte att främja barn och ungdomars fritidsutbud (Kirsebergs bibliotek 2009b, s. 1). Något av en paradox har därför uppstått i det att biblioteket fokuserar mot målgruppen barn och unga samtidigt som verksamheten brottas med problem från störande ungdomsgång. Exempelvis har fritidsgården i Kirsebergs fritids- och kulturhus tvingats hålla stängt under en vecka på grund av gängbråk (Westerberg 2005). En ny verksamhet, som också är ett samarbete med fritidsgården, är fritidsklubbens eftermiddagsaktiviteter. Målgruppen är barn i åldrarna 10-12 år. Biblioteket driver därutöver en bokklubb samt erbjuder hjälp med läsläsning.

Bibliotekschefen konstaterar att det viktigt att hela tiden synliggöra sig i andra sammanhang än de förväntade. Att tänka kreativt och överväga vilka kontakter som kan vara praktiska i olika sammanhang. Som **informationscentrum** har biblioteket funnit sig i en ny situation. Tidigare fanns en medborgarkontorstjänst, med vars uppsägning bibliotekschefen och bibliotekarierna nämner att det också försvann ett brett och personligt kontaktnät i föreningslivet. Bibliotekarierna säger sig ännu inte ha hittat rätt i rollen som medborgarkontor eller i arbetsformen mot de relaterade föreningarna sen tjänsten sparades in. Tidigare fanns då bland annat ett samarbete

med gatukontoret, villaägarföreningar och polisen som berättade om närpolisverksamheten. När vi under intervjun diskuterar lokalsamhällets resurser och möjliga sätt att förvalta dessa kommer betydelsen av kontaktpersoner ute i samhället på tal. Bibliotekschefen säger:

Och på den tiden så, och då var det en speciell person som var med i dessa föreningar och även var med i nån sån här pensionärsförening och han hade ett *otroligt* kontaktnät, så på den tiden så hade vi *fantastiskt* många åhörare på våra föredrag, mycket beroende på honom har vi då förstått i efterhand.

Biblioteket har också fungerat som vallokal, vilket personalen ser som en möjlighet att berätta om eller visa den övriga verksamheten. Under ett och ett halvt år ingick biblioteket i pilotprojektet *Hej Kirseberg* tillsammans med bland annat gatukontoret, stadsdelsförvaltningen, polisen och näringslivskontoret, just för att stimulera medborgardemokratien. Syftet med projektet var att undersöka vad Malmöborna ansåg om sin närmiljö, för att sedan bidra till en bättre stadsdel att vistas i.

Varannan vecka har stadsdelens förskolebarn erbjudits möjligheten att delta bibliotekets sagostund. Vid utvalda tillfällen har dessa dramatiserats och sedan framförts på Kirsebergsteatern. Den av bibliotekarierna, som också deltar i projektet, berättar att uppemot 140 barn då kan delta. Projektet *Bokpåsen* är ett annat sätt att stimulera föräldrar att läsa tillsammans med sina barn. Under intervjun introduceras biblioteket som **kunskapscentrum** genom samarbetet med skolbibliotekarierna. I enlighet med skolbiblioteksplanen för stadsdelen tar biblioteket emot klass- och studiebesök från Kirsebergsskolan, Bulltoftaskolan samt Segevångsskolan för lektioner i informationssökning. Ett prioriterat mål i verksamhetsplanen för 2009 är att lära eleverna använda stadsdelsbiblioteket som en informationsresurs (Kirsebergs bibliotek 2009b, s. 2). Bibliotekschefen framför också hur hon gärna ser en tydligare marknadsföring mot vuxenstudierande, bland annat i det man kan tillhandahålla ytterligare datorer och studieplatser. Här finns fem Internetdatorer och tre studiedatorer och man kan också erbjuda trådlöst nätverk. Genom tjänsten juristjouren, erbjuder biblioteket under åtta tillfällen per år kostnadsfri information från juridikstudierande på Lunds universitet. Ytterligare samarbeten görs med Apoteket, Barnavårdscentralen, Migrationsverket, Kirsebergsanstalten samt Hushållningssällskapet. *Godnattsagor inifrån* är ett annat projekt som riktar sig mot fängelsets interner. Genom att de intagna läser en saga sina barn vill biblioteket härigenom underlätta den känslomässiga anknytningen mellan intagna och barn (Kirsebergs bibliotek 2009a, s. 2). En bibliotekarie berättar om sitt arbete på Kirsebergsanstalten:

/ i mitt arbete så kan jag se det som såhär, att jag jobbar där inne på fängelset och där träffar jag många personer, män då, som inte har någon större kunskap om litteratur men dom får det genom när dom sitter där inne eftersom det finns ett bibliotek då som sagt, och då kan jag känna det att när jag träffar skolbarn, då blir det väldigt viktigt för mig att när jag bokpratar, det blir väldigt viktigt för mig att bokprata och ge *ännu* mer av mig själv och berätta om *ännu* mer hur spännande det är att läsa.

Som ett närbibliotek med personlig service, så vill bibliotekschefen att verksamheten ska uppfattas idag. Stadsdelsbiblioteket i Kirseberg fungerar som ett **socialcentrum** på flera sätt. Inte minst genom att byggnaden – som utöver biblioteksverksamheten

erbjuder medborgarkontor, café, fritidsgård, fritidsklubb, ett romskt informationscenter, teater och skola – fungerar som en integrerad mötesplats. Det finns också möjlighet att hyra lokaler här för den som önskar. Själva bibliotekslokalen byggdes en gång anpassat just för att vara ett bibliotek avseende ljusinsläpp och ytor, något som kanske inte alla gånger rimmar med dagens behov.

Gällande den växande invandrargruppen i Kirseberg har ett samarbete med *Arbete och Integration* på stadsdelsförvaltningen just inletts och stadsdelsprojektet IDA – Information, Delaktighet och Arbete – betyder en extra satsning på språkkurser, ordböcker och kurslitteratur, men också att bibliotekarierna samarbetar med lärare på vuxenutbildningar. Man prenumererar också på nyhetstidningen Sesam, skriven på enklare svenska. Bibliotekarierna berättar också om hur aktiva försök gjorts att genom kontaktpersoner knyta till sig nya målgrupper. Under 2009 har beståndet av skön- och facklitteratur på framförallt arabiska, persiska, bosniska och serbiska förstärkts. Det har också tecknats prenumerationer på en arabisk dagstidning och veckotidning (Kirsebergs bibliotek 2009b, s. 2). En bibliotekarie vidareutvecklar:

Kirseberg har fått ta emot väldigt många nykomna flyktingar och dom kommer *hit* väldigt ofta, och då försöker vi ge dom den hjälp och service som vi *kan*, så vi försöker anpassa vårt medieutbud efter det, språkkurser och såna saker och tidningar och så, / Vi hade en brobyggare, en arabisk kvinnobrobyggare, och hon försökte få hit arabiska kvinnor som satt hemma, men det gick inte. Hon försökte och försökte, hon hade tänkt de skulle komma hit och läsa tidningen eller sitta här och sy, ja göra någonting kreativt, men hon fick aldrig hit någon.

Bibliotekschefen liksom bibliotekarierna och de politiska representanterna uttrycker en gemensam vilja om att verksamheten ska möjliggöra möten i stadsdelen. Bibliotekschefen tillägger dock att hon önskat att det var tydligare för människor att man kunde använda biblioteket som en lokal för olika former av sammankomster. Som ett exempel när det fungerat lyfter hon fram upptaktsmötet för det lokala föreningslivet och mer specifikt den närliggande fotbollsföreningen BK Flagg:

/ med hjälp av föreningen fick vi kontakt med ungdomar som vi i vanliga fall brukade springa omkring här på biblioteket och *jaga* ut, som det har varit mycket bekymmer med så att säga, liksom att dom kom i ett annat sammanhang än det gamla vanliga och också att dom fick märka att om dom då blev lite högljudda så sa deras tränare till dom.

Enligt bibliotekschefen är det en fråga om att ta tillvara på resurser. Inte minst genom att bokutlåningen går ner ser hon en möjlighet i att istället konkurrera med ett högt besöksantal. Bibliotekarierna tillägger att det lokala perspektivet är viktigt också när det kommer till att lyfta fram lokala storheter. Bland annat har biblioteket samarbetat med skådespelaren Filippa Bark samt författaren Anders Norberg, båda boende i området.

Trots allt ser man en stor utmaning i hur man ska bära sig åt för att nå ut med programverksamheten i närsamhället. Bibliotekschefen påminner sig om hur man för drygt sju år sedan genomförde en mängd välbesökta föredrag, ofta utifrån ett lokalt anknutet tema. I efterhand har biblioteket förstått att mycket berodde på en eldsjäl med ett stort kontaktnät, verksam i flertalet föreningar. Under intervjun med bibliotekarierna återkommer vi till bibliotekets sociala funktion och vikten av att

utbudet speglar en bred och varierad publik, men att där det finns plats för alla också finns utrymme för det smala.

En bibliotekarie säger:

Alltså, biblioteket har ju en funktion att... i gamla dagar var det ju folkbildande, med det dom fortsätter med också. Vi ju alla möjliga besökare här, både som har väldigt snåla resurser och inte kan fixa böckerna själv och även dom som har lite större resurser, men det är inte lönt att köpa alla böcker själv som man vill, så... biblioteket har en slags utjämnande roll i samhället. Här är tillgång till datorer för dom som kanske inte har en dator hemma. Hjälp till studier finns det också, vi hjälper till och letar upp grejer och sånt till folk. Och vi kan hjälpa till med sökningar och sånt i datorerna, tillhandahåller möjligheter för att studera. Sen har vi en stor betydelse för dom som inte är svenskar, som en väg in i samhället också, här är ett ställe där det är *gratis*, det ska man ju inte glömma.

Relationen mellan biblioteket och politikerna

Politikerna om biblioteket och dess styr/policydokument

”Mötesplatstanken ska genomsyra hela den dagliga verksamheten” heter det i verksamhetsplanen för Kirsebergs bibliotek och medborgarkontor (2009, s. 1). Denna speglar med andra ord en klar vilja hos bibliotekspersonalen om att biblioteket ska öka sin närvaro i stadsdelen.

Gällande den politiska färgens betydelse för synen på biblioteks roll i samhället ger de politiska representanterna en varierande bild. (S2) skriver entydigt ja. (S1) skriver ja och motiverar vi med hur stora satsningar gjorts på renovering, datautrustning, medieinköp bland annat. (M) skriver att bibliotekspolitikerna nationellt skiljer sig beträffande bibliotekslagen, samt vid vissa tillfällen i fråga om avgifter för utlån. Beträffande satsningen på bibliotek uppfattar den politiska representanten inte att skillnaderna är så stora, stadsdelsindelningen medför också ett beroendeförhållande till den enskilda stadsdelens ekonomi enligt denne. Att verksamheten fungerar som en mötesplats, demokratisk arena och biblioteket når ut till lokalbefolkningen är ämnen som återkommer under e-postintervjuerna.

Om bibliotekets framtida roll i lokalsamhället svarar (S2) att hon tror och hoppas att det har en viktig funktion och att det fungerar som en part i ett nätverk som arbetar för medborgarna i stadsdelen på många plan. (M) skriver att det definitivt har en roll att spela, inte minst genom att huvudbiblioteket kanske inte är nåbart för alla. (S1) säger att tillgängligheten, teknik- och medieutvecklingen kommer att styra efterfrågan. Biblioteket kommer att vara fortsatt viktigt, inte minst ur ett mångkulturellt perspektiv. På frågan om hur de tror man kan stärka bibliotekets roll i lokalsamhället nämner (S1) lyhördhet för vad besökarna efterfrågar, en god service och ny teknik. (S2) säger att biblioteket själv måste ta plats i lokalsamhället. (M) skriver att ett sätt att stärka stadsdelsbiblioteket är att inordna det under huvudbibliotekets administration, istället för som idag låta det lyda under stadsdelen.

Vi frågar hur de uppfattar att de bibliotekarier/bibliotekschefer som de haft kontakt med resonerar kring stadsdelsbibliotekets funktion i lokalsamhället – dess roll som förmedlare av det lokala och småskaliga. (M) framhåller att antagligen är det så att bibliotekscheferna anser att man kunde göra mer med en bättre ekonomi. (S1) bedömer stadsdelsbiblioteket som mycket välfungerande med en kunnig personal som känner de lokala förutsättningarna. (S2) besöker regelbundet biblioteket som användare. Hon lyfter fram betydelsen av att bevaka det lokala och det personliga engagemanget.

Detta är inget jag har belägg för men om jag tänker tillbaka många år på tongivande personer på biblioteket så var de väldigt förankrade i stadsdelen, genom att de också var med i andra föreningar och själva var boende här. Som politiker kan vi styra med pengar och med målskrivningar, policys etc. Jag hoppas att de mål vi sätter upp blir vägledande för verksamheterna.

Vidare frågar vi på vilka sätt de tror att styrdokument och/eller policydokument påverkar biblioteksverksamheten. (S1) uppfattar det som att styr- och policydokument har betydelse för verksamheten men att den inte ska detaljstyras. (M) skriver ordagrant ”styrdokument/policydokument med varierande resurser - i det påståendet framgår tydligt att biblioteken ska ha samma förutsättningar, vilket de idag inte har”. (S2) konstaterar att det ska vara en öppen process att ta fram mål, med stor delaktighet från både medborgare och personal.

Avslutningsvis frågar vi hur de politiska representanterna tolkar ett citat ur Malmö Stads biblioteksplan. ”Biblioteken ska, som lokala informations- och kulturcentra, utgöra en grundförutsättning för ett livslångt lärande, ett självständigt ställningstagande och en kulturell utveckling för den enskilde och för olika grupper i samhället.” (Malmö Stad 2005, s. 5). (S2) svarar att lärandet innebär att tillhandahålla en mängd olika medier och databaser. Det självständiga ställningstagandet baseras på tillgången till olika kunskapskällor. Kulturell utveckling kan handla om programutbud i form av författarbesök, debatter, musik, och inte minst möjliggörandet av möte mellan människor. (M) svarar inte på frågan. (S1) säger att det är en självklar inriktning som utgör grunden för verksamheten och den service man skall svara för.

Bibliotekschefen och bibliotekarierna om politikerna

Både bibliotekschefen och bibliotekarierna framhåller svårigheten med att etablera ett närmare samarbete med politikerna. Bibliotekarierna säger sig inte ha någon kontakt med politikerna, däremot upprättas årligen en kulturplan med barn- och ungdomschefen, ett tillfälle då det stäms av vad som gjorts under året. En bibliotekarie säger:

Jag kan bara känna som såhär att rent spontant, att vi är väldigt självständiga. Dels då från stadsdelen, och dels då... jag kan tänka mig hur det var förr, när stadsdelarna tillhörde huvudbiblioteket. Då, när det hette ”inköp av medier”, då fick ju inte filialerna själva bestämma, utan då fick en representant från filialen åka upp till medieavdelningen på stadsbiblioteket och motivera varför just dom och dom böckerna skulle köpas in. Vi är väldigt glada att vi är fria från stadsbiblioteket.

Bibliotekschefen uttrycker att det är en problematisk fråga. Hon skulle gärna sett att politikerna vistades mer på biblioteket eller kom och aktivt ställde frågor. Hon framhåller att det i och med stadsdelsreformen, med fristående bibliotek ute i varje stadsdel, inte bedrivits någon gemensam samlad politik för stadsdelsbiblioteken de senaste tio-femton åren. Bibliotekschefen fortsätter berätta om stadsdelens lokala fritids- och kulturpolitikernämnd, som hon ser ofta utgörs av nybörjarpolitiker eller mindre engagerade politiker. Hon uppfattar det också som att de politiska representanterna känner till väldigt lite om biblioteksfrågor.

Så man kan liksom säga att någon sådan där gemensamma satsningar vad folkbiblioteken i Malmö ska bli för någonting i framtiden och vad som ska hända med dom, det tas liksom inte från politikerhåll.

En bibliotekarie konstaterar:

/ vi kör ju vårt race va. Skulle vi göra någonting som inte hon (barn- och ungdomschefen) uppskattar så skulle vi säkert få veta det.

Att marknadsföra sig mot förvaltningen säger bibliotekschefen är en viktig del i kontakten:

/ vi har aldrig tidigare haft något samarbete med dom då så att säga, men vi märker ju då när vi har haft det här uppstartsmötet då, att vi har ju jättemycket nyttiga saker som deras kunder eller vad jag nu ska kalla dom för, har nytta av.

Bibliotekschefen och bibliotekarierna om styr/policydokument

I verksamhetsmålen för Kirsebergs stadsdelsbibliotek och medborgarkontor 2009 står följande:

Vi vill vara ett informationsnav i lokalsamhället, en naturlig mötesplats där människor, föreningar, föräldrar, unga, kunskapsförstärkt, invandrare, föräldralediga och barn kan hitta sin information, sina kontakter och sina utmaningar.

Malmö stads kommunövergripande biblioteksplan gäller för de folk- och utbildningsbibliotek som förvaltas av Malmö stad, till vilket Kirsebergs stadsdelsbibliotek räknas. Biblioteksplanen arbetades fram av en grupp bestående av förtroendevalda och tjänstemän.

Både bibliotekschefen och bibliotekarierna berättar att varken styrdokument eller policydokument är något som bokstavstolkas i verksamheten. Det är snarare så att sådana dokument naturligt integreras i det dagliga arbetet. En bibliotekarie säger:

Vi vet ju vad den innebär ungefär. Det sitter ju i våra själar liksom, vad det innebär ju. Även om vi inte läser bokstaven. Så naturligtvis så styr, styrdokument oss. Vi kan inte sätta igång och göra någonting helt annat än vad vårt uppdrag är. Däremot kan vi själva liksom rikta vårt uppdrag i den riktning som vi själva tycker stämmer överens med behovet, som vi uppfattar det.

Broby bibliotek i Östra Göinge

Östra Göinge kommun ligger i nordöstra delen av Skåne, och i kommunen finns åtta större tätorter, varav Broby utgör centralorten. Det bor c:a 13 700 personer i Östra Göinge, som präglas av en sjunkande befolkningssmängd. 1995 bodde 15 061 personer i kommunen, jämfört med 13 661 personer år 2008 (Ekonomifakta, 2010). Kommunfullmäktige är kommunens högsta beslutande organ och under kommunfullmäktige ligger kommunstyrelsen, vars uppdrag är att verkställa kommunfullmäktiges beslut. Det är kommunstyrelsen som har ansvaret för att all verksamhet i kommunen följer de riktningar och mål som kommunfullmäktige beslutat om. Biblioteken i Östra Göinge ligger under Samhällsbyggnadsutskottet – ett av tre utskott under kommunstyrelsen (Östra Göinge kommun 2010b). De politiker vi valt att intervjua är således ordförande i Samhällsbyggnadsutskottet (S1), samt ordförande i kommunstyrelsen (S2) och 2:a vice ordförande i kommunstyrelsen (M).

Demografiskt kännetecknas Östra Göinge av en lägre utbildningsnivå än medelvärdet i Sverige, och har också en medelinkomst som ligger under medelvärdet för landet. Östra Göinge har en arbetslöshet som ligger nära medelvärdet för landet, och medelåldern för kommunen är något högre än medelåldern i Sverige. Befolkningen i Östra Göinge försörjer sig till stor del inom tillverkning och utvinning (Statistiska centralbyrån 2009, s. 3). Den största arbetsgivaren i kommunen är golv tillverkaren Tarkett, men det som Östra Göinge kanske är mest känt för är ”Göinges svarta guld” – en helt svart diabas som bara finns i Göingetrakten och Egypten, och som exporteras över hela världen (Östra Göinge kommun 2010a).

I Östra Göinge finns det, förutom huvudbiblioteket i Broby, biblioteksverksamhet i Glimåkra, Hanaskog, Knislinge och Sibbhult, varav biblioteket i Sibbhult är samlokaliserat med gymnasieskolans bibliotek. Broby bibliotek ligger i kulturhuset Vita skolan där också musikskolan ryms, samt turistbyrå under sommartid. Östra Göinge kommun har tagit fram Vision 2015, vars mening och mål också räknas till

biblioteksverksamhetens. Här står: ”Utbildning, Boende, Arbete och företagande och Kommunikationer. Det är prioriterade områden i arbetet med att få Östra Göinge kommun att växa med över 1000 invånare till år 2015. Dessutom är målsättningen att de som bor i kommunen inte bara ska trivas utan också vara stolta göingebor!” (Östra Göinge kommun 2008a). Det finns en biblioteksplan, men den har ännu inte blivit antagen av kommunen. I denna beskrivs bibliotekens vision. "Kreativ miljö skapar kreativa invånare och kreativitet är nyckelordet för en framgångsrik kommun i framtiden. Vi önskar därför få bygga upp en hållbar kulturutveckling i Östra Göinge genom att uppmuntra till ett eget skapande/eget tänkande samt utveckling av kommunspezifisk kultur.” (Broby bibliotek 2007, s. 3).

Sammanlagt arbetar elva personer på Brobys bibliotek, bibliotekets nettobudget för 2009 är 5 626 tkr. Bibliotekets sammanlagda öppettid är 37 timmar/vecka. 2009 var antalet utlån 128 000, vikt innebär 9,3 lån/invånare. För närvarande finns ingen upprättad biblioteksplan för Östra Göinge kommun. Bibliotekschefen upprättar dock kontinuerligt provisoriska alternativ, vilka tjänar som en motsvarighet för verksamheten.

På Broby Bibliotek intervjuar vi inledningsvis kultur- och bibliotekschefen. Därpå intervjuas två anställda ur bibliotekets personal, en barn- och ungdomsbibliotekarie samt en biblioteksassistent.

Vilken roll anser aktörerna att folkbiblioteket bör ha i lokalsamhället?

Integrerat i Kulturhuset Vita skolan kommer biblioteket på ett naturligt sätt en rad verksamheter nära. Flytten från de gamla lokalerna till Kulturhuset Vita skolan har på flera sätt inneburit en nystart för biblioteksverksamheten i Broby. Våra intervjuer visar på en i stort sett enhetlig entusiasm inför verksamheten och bibliotekschefen framhåller hur man för första gången kan erbjuda kommuninvånarna ett modernt bibliotek. Personalen konstaterar också att arbetsmöjligheterna har ökat genom den nya arbetsplatsen. De politiska representanterna säger att verksamheten är ett lyft för kommunen, även om synen på tänkta fokusområden varierar. Samtliga vi intervjuat återkommer till betydelsen av att skapa ett kultur- och socialcentrum tillgängligt för alla, oavsett ålder, ursprung eller förutsättningar. En politiker säger att verksamheten som ska fungera som en samlingsplats för informationshämtning och fortbildning, en annan lyfter fram mötesplatsens betydelse. Bibliotekschefen som också är kulturchef konstaterar att biblioteket som kunskapscentrum ska fungera som en garant för att få tag i information, men också för att få hjälp med att hitta på vilket sätt den är styrd. Hon tillägger att det centrala är att man bygger för kommunen och för kommunens invånare utifrån de tre benen: information, läsfrämjande och upplevelseförmedling.

Om inte medborgarna har tillgång information, har tillgång till att utveckla sig själv, vad har vi då för några medborgare? Och vad har vi då för en demokrati?

Bibliotekspersonalen betonar vikten av att inte förlora trogna besökare i det man förnyar verksamheten och tillägger att man inte är helt färdig med vilken roll man vill spela i lokalsamhället. För närvarande är man i färd med att undersöka vad som efterfrågas i kommunen och vad man själv vill föra ut. Barnbibliotekarien berättar att

det är en ständigt aktuell diskussion om tillvägagångssätt för att attrahera fler människor.

Jag känner att vi måste tala om hela tiden att, här kan ni använda oss. Här är så få, här är inte så många biblioteksvana. Det finns ingen biblioteksvana sedan barnsben, och då måste vi hålla på att tala om detta hela tiden, att vi finns och att vi, vad vi har att erbjuda egentligen. Detta är ju mer en arbetarkommun, och väldigt få akademiker och dom ungdomar, tyvärr, flyttar ut från kommunen när dom då har mer dom där akademiska arbetena. Så det är inte alls så naturligt här att gå till biblioteket tyvärr.

Biblioteks betydelse som mötesplats återkommer under våra intervjuer. Som informationscentrum finns en tydlig vision om att fungera som en naturlig plattform också gällande tekniska hjälpmedel. Personalen beskriver hur man tidigare fungerat som en förlängd del av turistbyrån, en verksamhet som idag är oklart om den ska finnas kvar i nuvarande form. Den egna yrkesrollen framhålls också ur en sådan aspekt som mer varierad och omfattande sedan flytten till de nya lokalerna.

Hur arbetar biblioteket för att knyta an till lokalsamhället?

Våra intervjuer med bibliotekschef och personal återspeglar en stark känsla för lokalsamhällets resurser och kommuninvånarnas potential. Det politiskt förankrade dokumentet *Vision 2015* återkommer som en konkret målsättning, i vilken biblioteket ingår, om att få kommunen att växa med över tusen invånare fram till år 2015. Men planen handlar också om att, som bibliotekschefen framhåller, medverka till en stolthet över att vara göingebo. Där ser hon att det nya kulturhuset kan spela en betydande roll. Enligt ett pressmeddelande från Östra Göinges kommun ska invånarna genom *Vision 2015* bjudas in i framtidsarbetet på flera olika sätt, dels för aktivt kunna delta men också för att hållas informerade om vad som planeras i kommunen (Östra Göinge kommun 2008b, s. 1). Kulturhuset ligger alldeles centralt i samhället vilket haft stor betydelse för verksamheten, till detta har lokalernas stora och ljusa rum möjliggjort nya samarbetsformer. Bibliotekschefen talar om ett nytt och intensivt sätt att samarbeta, om upplevelseförmedling, utökad programverksamhet och en nära tillgång till byggnadens övriga verksamheters erfarenheter och nätverk.

Det innebär också att de förlägger en del av sina program hit. Att deras besökare och kunder i sin tur upplever biblioteket som ett naturligt ställe att vara och vistas på. Det är mycket enklare att samarbeta med andra också, vi har stor verksamhet tillsammans med studieförbund nuförtiden, och kulturföreningarna börjar komma. Vi blir det här navet.

Kulturhuset Vita skolan, i vilket biblioteket ingår, framstår som ett självklart **kulturcentrum** i lokalsamhället. Här sätts teaterpjäser upp och musikskolan repeterar inför spelningar vägg i vägg med personalens fikarum. Bibliotekschefen uttalar bibliotekets förmåga att bidra med tyngd och varaktighet också i fråga om upplevelseförmedling och arrangemang, men säger också att det finns problem i hur man ska definiera sig som en naturlig arena gentemot svåråtkomliga målgrupper. Exempel på sådana är ungdomar och män, men för att kontrastera lyfter hon också fram de musikskoleelever som gått vidare till estetiska gymnasiet i Kristianstad för att sedan komma hem och sätta upp föreställningar.

Även om dom sätter upp det i Kristianstad vill dom också göra det i Göinge för att visa sina nära och kära här och Göingeborna nånting. Och för oss är det *självljart* att det är *här* ni ska göra det, och ni har lokalerna gratis naturligtvis, och *vår* hjälp, det är vad som behövs.

Att en lokal förmåga bjuds in på ett författarbesök ser bibliotekschefen som självklart, men också att bejaka den kommunspezifika kultur som finns. Som exempel nämns de för trakten typiska sägnerna, diabasen som bryts och de stenkonsthantverkare och stenarbetare som arbetar med denna. Liksom på de övriga platser vi besökt framhålls samarbetet med lokalsamhällets olika aktörer som en avgörande faktor, något som också avspeglar sig i programverksamheten i kulturhuset. Man erbjuder för närvande ett utbud med allt ifrån stråkkonsert med fiol- och celloelever, allsångscafé, workshop under rubriken gitarrmeeting eller en tematisk stendag om stenhuggeri och stenbrott. Bland de återkommande programmen märks stickcafé Miss Marple, jourhavande släktforskare, läsecirklar, skrivarkurs, ”tala om böcker” och en kurs i datoranimerad film. I biblioteket finns också den lokala Östra Göinge-samlingen⁵, Pehr Johnsson-samlingen⁶ och ett släktforskningsrum. Ett förtydligande exempel på intressanta samarbeten lyfter bibliotekschefen fram genom författaren Jane Austen. I huset finns musiklärare som gärna spelar författarinnans egen pianomusik och därmed kan man utforma ett program kring det. Personalen framhåller dock att samtidigt som den omfattande programverksamheten bidrar till att man når nya målgrupper, kan det ibland kan vara svårt att förankra allt i lokalsamhället.

Det gäller också att vara lyhörd, och att folk säger till en vad man... att vi får tips på vad som behövs. Vi hade säkert kunnat ha ännu mer om vi hade varit mer lyhörda. Vi har barnfamiljer som kommer och är här, för det kunde dom inte på det andra stället för där hade vi dels en trappa ner och en barnavdelning som bestod av lite hyllor och ingen plats att vara, sitta och sådär, så att... Det kanske liksom sprider sig, alltså om man säger, underifrån. Man bryter av och så tar man dom som är... det fungerar inte till exempel inte med den vuxna befolkningen, då får vi plocka in barnen och börja om så att säga på, att dom kommer till oss. Och sen är det väl ett plus på musikskolan då när barnen spelar kanske, ja mellan fem och sju på kvällen. Att föräldrarna då kommer och sitter på biblioteket, eller med nåt syskon och så.

Under intervjun med bibliotekspersonalen sitter vi med utsikt över delar av bibliotekets rymliga lokaler och betraktar de hjulburna hyllor som lätt kan omforma rummet till alternativa funktioner, i ett hörn ett modernt konstverk. Personalen berättar om amatörutställningar, att använda utrymmets möjligheter och fånga upp de många hantverkarna i trakten. Samtidigt får de på lokala tillställningar ibland höra verksamheten förknippas med finkultur. En bild de inte känner igen sig i.

Jag hade en man förra veckan som hade jobbat här som vaktmästare för tjugo år sedan och han vill gå in och se då hur fint det hade blivit här, och sa: ”Jag är aldrig på bibliotek, jag lånar inte böcker. Kan jag komma ändå?”

⁵ Östra Göinge-samlingen består av böcker och tidningsartiklar rörande bygdens historia och karaktär. Här finns också faktaböcker om snapphanar och artiklar om Frännarps hållristningar (Östra Göinge kommun, 2009).

⁶ Brobybon Pehr Johnsson (1873-1963) författade om Göingebygdens historia och var en av Broby hembygdsmuseums grundare (Östra Göinge kommun, 2009).

Som **informationscentrum** finns stora ambitioner. I den pågående biblioteksplanen undertrycks vikten av att inta en aktiv, pedagogisk roll gällande informationsinhämtning, något som framhålls som ett led i att bidra till att skapa ett demokratiskt samhälle (Broby bibliotek 2007, s. 9). Idag kan kulturhuset erbjuda en integrerad turistinformation, dock är det oklart huruvida denna verksamhet kommer att fortgå i samma form eller lokalisering. Det finns inget medborgarkontor i anslutning till biblioteket men bibliotekspersonalen säger att de fyller en sådan funktion i mån av tid och möjlighet, sådana förfrågningar vidarebefordras annars till kommunen. I den pågående biblioteksplanen står att läsa hur kommunens bibliotekssystem medvetet satsat på att omvandla samtliga tjänster till bibliotekarietjänster, gärna med dubbla eller specialistkompetenser. Bland annat har det anställts lärarutbildad personal men också en bibliotekarie med naturvetenskaplig inriktning, vilken för boksamtal och föreläsningar. Biblioteket vill också arbeta med utomstående aktörer i syfte att föra ut berättelsen och informationsökning på ett otraditionellt sätt. Byggandet av plattformen ”raketen” utgör ett sådant exempel, vilket är tänkt ska fungera som en plattform för att föra ut litteratur och kunskap för flera sinnen. Arbete med ljud, ljus och datorsimuleringar är sådana tillvägagångssätt för att tilltala fler användare. I Vision 2015:s mål om goda kommunikationer återknyts i den pågående biblioteksplanen till möjligheterna med att kunna erbjuda ”surfzoner” för trådlös Internetanvändning, något som inte finns idag (Broby bibliotek 2007, s. 3, 5, 10).

Under rundvandringen i kulturhuset berättar bibliotekschefen om de lokala förutsättningar som ibland präglar biblioteket som **kunskapscentrum**. Ett exempel är kommunbefolkningens generellt sett låga bildningsnivå, vilket i informationssammanhang betyder att personalen ofta övergår från en ren bibliotekariroll till att fungera som en coach. Därmed ställs krav på hög service gällande kurslitteratur, källhänvisningar och dylikt. Samtidigt ser hon som bibliotekschef sådana förutsättningar som en naturlig del i arbetet mot lokalsamhället.

Vi har den här strukturen, vem sjutton ska dom annars fråga, vem sjutton ska dom annars sätta sig ner och diskutera med? Det är ju helt självklart. Vi är den garanten.

Personalen ser sig som en resurs för vuxenstuderande och gymnasister som behöver fördjupning och kan också se att många av de som studerar på högskolan återvänder till kommunen på grund av de goda kommunikationerna med Kristianstad. Barnbibliotekarien berättar att det idag inte finns någon fackutbildad personal på skolbiblioteken och något skolbibliotek i bibliotekstekniskt hänseende finns heller inte i Östra Göinge, undantaget Stenforsa gymnasium. Däremot finns ett nära och omfattande samarbete med skol- och utbildningsväsendet i övrigt, bland annat genom klassbesök och mediaprat, eller mediasamtal i vilket åhörarna får ta större utrymme. Personalen ser det som prioriterat att stärka biblioteket som en resurs i lokalsamhället, inte minst gentemot lärare och elever.

Det är ju liksom våran överlevnad nästan. Vårat, vad säger man, berättigande i lokalsamhället så att säga. Vi stärker det genom att vi riktade oss mot skolan, talade om vad vi kunde hjälpa till med, vi hade fackkunskaperna. Lärarna hinner inte med att läsa in sig på ny litteratur och då gör vi det och förmedlar den till dom.

Den läsfrämjande verksamheten är ett tydligt prioriterat område, som ett led i detta pågår ett stort medieplaneringsarbete, där efterfrågan och ålder på media utgör en betydande aspekt gällande gallring och nyinköp. I den pågående biblioteksplanen framhävs behovet av nya sätt att förmedla och presentera media, och därmed också nya kompetenser. I ett större sammanhang ingår biblioteket i en övergripande kulturskoleplan framtagen tillsammans med barn- och ungdomsnämnden i syfte att förändra kultursynen i kommunen. Här lyfts bland annat den kreativa miljön fram som en del i att skapa kreativa invånare och kreativitets betydelse för en framgångsrik kommun i framtiden (Broby bibliotek 2007, s. 3, 5).

Vi kan konstatera att biblioteket i Broby har flera funktioner som **socialcentrum**. Personalen talar om användare vilka dagligen kommer för att läsa sin dagstidning men kanske lika mycket för den sociala aspekten av ett besök. Således spelar verksamheten en viktig roll för många, inte minst arbetslösa och pensionärer. Som nytillträdd uppfattade bibliotekschefen en mängd föreställningar om biblioteket hon senare kom att utmana. Bland annat handlade detta om den då omfattande delen litteratur riktad mot äldre kvinnor, en sedan länge dominerande användargrupp. Efter att istället fört fram och skyltat med kulturrådsböcker samt rekryterat en bibliotekarie med naturvetenskaplig bakgrund kan hon idag konstatera att män i högre utsträckning besöker biblioteket. Ett annat exempel är när hon fick höra att ingen läser på engelska i Östra Göinge på grund av den låga utbildningsnivån. Efter ett stort inköp av fantasy litteratur på nämnda språk fick biblioteket istället kassera böckerna efter ett halvår på grund av sönderläsning. Vi kan konstatera att såväl bibliotekschefen som personalen anser det som en viktig del i kommunikationen med lokalsamhället att känna till de lokala förutsättningarna, samtidigt som bibliotekschefen påpekar att det är lika angeläget att våga utmana traditionella föreställningar om vad som fungerar eller inte. Bibliotekschefen återkopplar till *Vision 2015* och arbetet med att stärka kommuninvånarnas självkänsla:

Vi har en vision i kommunen, den som säger att vi ska vara femtontusen stolta Göingar tjugofemton. Det här stolta är ju den viktigaste delen i det här resonemanget, och historiskt så hade den här delen av Sverige ett väldigt starkt självmedvetande. Man var väldigt fattig, men man klarade sig jätkligt bra ändå. Och kunde vara mångsysslare, kunde lösa problem. Men någonstans så tappade man den här självrespekten, förmodligen när man började mäta sig nationellt, och det man kan härnere, eller här, värderas inte i någon högre utsträckning. För min del är ju då biblioteket också en resurs i att visa att folk att de faktiskt duger i östra Göinge. Att plocka fram det som är bra. Arbetar mycket med dom lokala sägnerna till exempel, det gör vi här, för de visar ju fram den här historiska bilden. Men också visa att det finns, även idag. Så vi ingår i en övergripande kommunal strategi för de stolta Göingarna.

Hon återkommer till detta att fungera som ett nav i kommunen och att få kommuninnevärdarna att känna sig stolta över sitt kulturhus, något som i första hand handlar om synlighet och en upplevd känsla av att verksamheten är angelägen. I detta ingår att inte begränsa biblioteket som institution. En målsättning är därför att öka utlånen av lokaler till ideella föreningar och studieförbund, något som tidigare varit svårt att genomföra. För personalens del kan det handla om att gå en berättarutbildning och sedan omsätta den ute i verksamheten på olika sätt. Bibliotekschefen tillägger att biblioteket som en av kommunens få riktigt öppna platser ska erbjuda en mötesplats för diskussioner, för opinionsbildning och samhällsdebatter, men att alla bibliotek inte behöver se likadana ut. I Broby har det

varit en medveten strategi att skapa en livlig miljö där människor hörs och rör sig mellan kulturhusets olika delar, dock med avskilda platser för den som så önskar. Enligt bibliotekschefen är ett av biblioteksvärldens dilemman just bilden av hur det ska vara. Att göra något unikt eller attraktivt är svårt och hur lyckas man med det om det inte går att förnya verksamheten. Hon konstaterar att man ständigt måste återkoppla och fråga sig varför ett program lyckats och heller inte missa att bejaka sådana exempel. I ett sådant sammanhang understryker personalen betydelsen av ett nära samarbete med personer ute i samhället.

Vi har ett kulturteam, som är anställt utav skolan, ja det är ju unikt i och för sig för kommunen, anställt av skolan, som går och ersätter förskolepersonal med kulturaktivitet när teater, musik och dans och såhär, eller berättelser. / Dom är alltså runt i hela kommunen på alla förskolor, och har i vår fått sin stationering här hos oss. Det är hundra biljetter så [knäpper med fingrarna] / Det är aldrig några problem att fylla en sådan föreställning. Nu har vi inte haft familjeföreställningar tidigare i kommunen för vi har inte haft någon lokal att vara i. Och där är ju också vikten av igenkännande, dom vet vad det är för någon som spelar här, dom vilka det är som gör dom... Det funkar det ju väldigt mycket med att ha folk ute som kan prata för sig.

Mötesplatsfunktionen framstår alltså som synnerligen viktig för hur biblioteket uppfattar sin relevans i lokalsamhället. Samtidigt som antalet utlån minskade år 2009, ökade också tillströmningen av besökare till biblioteket i Östra Göinge med över trettio procent. Biblioteket i Broby stod då för den största ökningen med drygt 8 400 fler besökare än föregående år (Stefaniak 2010). För bibliotekets roll som förmedlare av det lokala och småskaliga understryker bibliotekschefen personalens betydelse, inte minst hur man arbetar socialt. På Broby bibliotek arbetar man utefter ”Lean production”, ett begrepp som hämtats från industrin och inom vilken kundnyttan är en grundprincip. Som ett mål för verksamheten i Broby uttrycks därmed ett ännu mer kundorienterat förhållningssätt. Bibliotekschefen säger:

Så att vi är ju till för våra besökare, det säger alla. En del tänker och agerar verkligen efter det, en del säger det. Det finns en väldig skillnad. Det finns också en oerhörd spännvidd mellan att vilja förnya biblioteket och en längtan efter att det ska vara som det alltid har varit innan. Mellan att agera utåt och att sitta på sitt bibliotek. Jag har hela spännvidden i min personal. Och då har jag ändå rekryterat mycket medvetet, verkligen försökt hitta dom här som vågar vara ute, jag ser det ju som självklart att man ska vara utåtriktad som biblioteksmänniska, och jag tycker att jag har gjort bra rekryteringar, och det finns fortfarande den här längtan efter att få vara som det alltid har varit, som jag ser som den stora risken.

Då biblioteket noterade att bilderboksutlåningen gick ner beslutade man sig för att arbeta proaktivt och i samarbete med förskolepersonal inleddes ett projekt med att erbjuda stressade föräldrar och barn bokenkassar på förskolor och dagis, vilket enligt bibliotekschefen gett ett stort gensvar från de politiska representanterna. Biblioteksverksamheten har också som målsättning att utveckla Boken-kommer konceptet, från att som idag omfatta litteratur som inte går att skicka via post, gratisutskick av Daisy-böcker och inläsningar i mp3-format, till att fokusera på en mer aktiv roll gentemot servicehemmen. Exempel på sådant arbete beskrivs som högläsning eller samtalsstunder (Broby bibliotek 2007, s. 12).

Relationen mellan biblioteket och politikerna

Politikerna om biblioteket och dess styr/policydokument

Om den politiska färgens betydelse för synen på biblioteks roll i samhället råder det delade meningar hos de politiska representanterna. (S1) skriver att det finns ett kulturtänk inom varje människa och har därför svårt att tänka sig det. (S2) skriver att det inte spelar någon roll ur ett lokalt perspektiv. (M) skriver dock att partifärgen spelar roll i de flesta frågor, så även i biblioteksfrågan.

Beträffande bibliotekets framtida roll i lokalsamhället svarar (S1) att verksamheten ska fungera som en resurs för såväl gamla som unga. (S2) är övertygad om att biblioteken än mer kommer att fungera som en viktig mötesplats för människor. (M) skriver att internet och moderna sökmotorer skapar nya förutsättningar, men att biblioteket som mötesplats kommer att spela en roll, då i moderniserat format. Han lyfter också fram det gemensamma kulturarvet som en viktig uppgift.

De senaste tio åren har utvecklingen av informationsinhämtning gått i en rasande fart framåt. Idag kan medborgare sitta i sina hem och få in den kunskapen som biblioteken endast kunde ge för 20-30 år sedan. Min förhoppning är att denna utveckling inte stannar av. Därför måste vi som kommun ligga ett steg före i tankesätten när vi nu planerar våra bibliotek för framtiden.

På frågan om hur de tror att bibliotekets roll i lokalsamhället kan stärkas skriver (S1) att han inte hunnit sätta sig in i saken, men att personalen gör ett mycket bra jobb. (M) skriver att mer kan göras gällande hur kulturhuset utnyttjas. Planer på att integrera turistbyrå och allmän information i bibliotekets verksamhet är exempel på sådant han kan köpa i vissa delar. (S2) skriver att så kan ske genom att man kombinerar de traditionella uppgifterna med intressanta kulturella evenemang av olika slag.

Vi ställer frågan om hur de uppfattar att de bibliotekarier/bibliotekschefer som de haft kontakt med resonerar kring stadsdelsbibliotekets funktion i lokalsamhället – dess roll som förmedlare av det lokala och småskaliga. (S2) skriver att han tror att de känner sig som en länk för kommuninvånarna mellan det lokala samhället och den övriga världen, bland annat genom att man erbjuder spännande litteratur och informationshanterare. (M) lyfter fram bibliotekschefens moderna sätt att driva verksamheten som bra. Han skriver också att han uppfattar det som att arbetet med att integrera biblioteket i samhället är ett fokusområde hos personalen och att mötesplatsen och informationsförmedling kännetecknar personalens syn på bibliotekets funktion i Östra Göinge. (S1) skriver att han uppfattar det som att personalen gör ett mycket bra jobb.

I och med den nya kommunala organisationen skapades också Vision 2015, vilket medförde nya tankesätt för att gynna företagsklimatet i bygden. I denna process ingår den så kallade Göingemodellen, vilken kan sammanfattas i: en kommun, en vision, en satsning, en förvaltning och ett arbetssätt (Skandevall, 2009). På frågan om hur de politiska representanterna tror att styrdokument och/eller policydokument påverkar biblioteksverksamheten svarar (S1) att styrdokument kan vara av ondo om de inte är väl kommunicerade, därför bör sådana vara lätta att förstå och följa. Han tror inte att

politiker ska lägga sig i alltför mycket av bibliotekets arbete då man inte har en sådan kunskap. (M) skriver att det tyvärr inte finns någon biblioteksplan för närvarande, främst beroende på omorganisationen i kommunen. Däremot anser han det självklart att styrdokument påverkar verksamheten eftersom politiska dokument innehåller de visioner och mål som ska fungera som ledstjärna. (S2) skriver att tydliga dokument av detta slag skapar en struktur för att kunna utveckla verksamheterna.

Slutligen frågar vi hur de politiska representanterna tolkar ett citat ur den pågående biblioteksplanen för Östra Göinge kommun. ”Kreativ miljö skapar kreativa invånare och kreativitet är nyckelordet för en framgångsrik kommun i framtiden, vi önskar därför få bygga upp en hållbar kulturutveckling i Östra Göinge genom att uppmuntra till ett eget skapande/eget tänkande samt utveckling av kommunspecifik kultur” (Broby bibliotek 2007, s. 3). Här svarar (S1) att han tolkar det som att man bör vidareutveckla kulturarrangemang med utställningar och musikaktiviteter, men också vara öppen för alla. (M) anser det svårt att besvara frågan eftersom biblioteksplanen inte antagits eller diskuterats politiskt. Samtidigt ser han det som självklart att man ska arbeta för att skapa kreativa miljöer i kommunen och att biblioteket här ha en stor betydelse i framtiden. (S2) skriver att aktiva och kreativa människor är en förutsättning för ett dynamiskt samhälle. Genom att utgå från lokala förutsättningar kan kreativa miljöer bidra till att skapa något unikt för kommunen.

Bibliotekschefen och bibliotekarierna om politikerna

Bibliotekschefen beskriver hur viktigt det är att befinna sig på alla nivåer och samverka med de politiska representanterna. Under processen med kulturhuset Vita skolan säger hon att det tydliggjordes att det finns de politiker som är mycket medvetna om varför ett bibliotek behövs. För närvarande har hon dock inte den självklara kontakten med politikerna som tidigare, vilket bidragit till en situation där hon upplever det svårare att som bibliotekschef föra fram biblioteksfrågor. Till exempel har det tillkommit en mellanchef till kommunchefen, vilken tidigare var hennes närmsta chef.

Och många politiker har noll aning alltså. Och det säger jag också, hur ska dom veta? Hur ska dom i Östra Göinge *veta*, när dom aldrig har sett ett ordentligt och modernt bibliotek egentligen? Jag förklarar det, men det hjälper inte, utan det är ju när vi agerar och visar.

Konsekvenserna av att inte ha någon antagen biblioteksplan påtalas av såväl bibliotekschef som personalen. De senare säger att man kör sitt race, medan bibliotekschefen, som också författat den nuvarande planen, säger att det är visionen som är det viktiga.

Jag som har skrivit nu, en fyra eller fem olika versioner av en biblioteksplan, jag kan också säga att mitt problem med biblioteksplan, det är att jag alltid är före den. Men i den nya organisationen *är* det ju politikerna som ska göra det. Och det är det som jag ser fram emot med spänning, har väckt frågan och sagt att, ni vet att det är lag på att man ska ha en biblioteksplan? [skratt] Vi har alltså inga tydliga styrdokument, vi har våra mål naturligtvis, alltså vi har ju de ekonomiska ramarna, och i de ekonomiska ramarna ligger det en prioritering.

Även personalen talar om ett visst intresse från de politiska representanterna ifråga om kulturhuset, även om biblioteket i sig utövar ett stort självbestämmande. En ur personalen konstaterar:

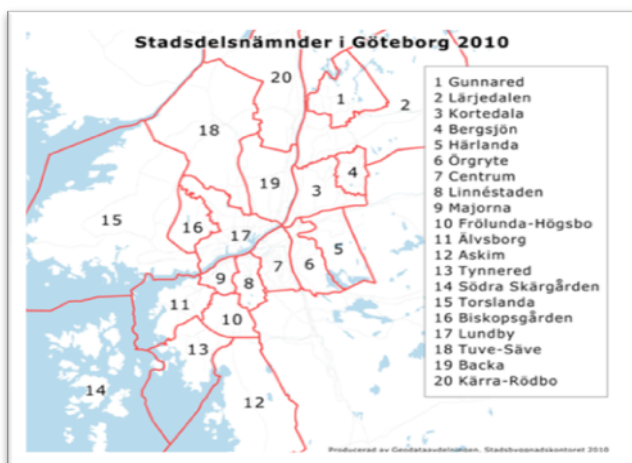
Dom är intresserade, även om man sen kanske kan säga att... att vi har ett berättigande och att det är en viktig del av... annars skulle vi inte haft fem bibliotek. Vi är inte alls styrda så utav, för det finns ju kommuner som är styrda och som säger att nu ska ni ha öppet si och så mycket, eller ni ska ha den och den verksamheten, men ingenting sådant har vi ju inte. Där bestämmer vi ju själva egentligen.

Bibliotekschefen och bibliotekarierna om styr/policydokument

Då det för närvarande inte finns någon biblioteksplan för Östra Göinge kommuns biblioteksverksamheter tjänar den pågående biblioteksplanen mer som en vision än politiskt förankrad ledstjärna. Både bibliotekschefen och personalen talar om hur verksamheten genom självbestämmande skapat en fungerande arbetsmodell vilken sedan förankras i de ekonomiska ramarna. Bibliotekschefen fortsätter med att berätta om arbetet med den pågående biblioteksplanen:

Vissa delar har ju kommit från andra va, som jag har plockat in också, och jag har haft uppe i diskussion till exempel i en referensgrupp. Vi hade en referensgrupp för en kulturplan och en biblioteksplan, för jag ser att dom två skulle man kunna gå ihop med. Och vad händer? Jo naturligtvis, så ingen bryr sig om biblioteksplanen i det för att ”det sköter ni så bra ni tjänstemän, men kulturplanen – och vilka byggnader vi ska bevara”, det är en sån väldigt konkret och praktisk sak som man kan diskutera hur länge som helst va.

Majornas bibliotek i Göteborg

Göteborgs Stad är uppdelad i 20 stadsdelsförvaltningar, och det finns totalt 24 stadsdelsbibliotek, ett stadsbibliotek samt två bokbussar. Stadsdelsförvaltningen

Majorna ligger ungefär tre kilometer väster om Göteborgs stadskärna, och beskrivs ofta som en ”stad i staden” med ett välfungerande lokalt liv och starka sociala nätverk (Göteborgs stad 2008). Stadsdelen har ca 30 000 invånare och präglas av en befolkning med hög utbildningsnivå och något högre arbetslöshet än genomsnittet i Sverige. Befolkningen i Majorna har även en något lägre medelinkomst än genomsnittet. I jämförelse med medelåldern i Sverige ligger Majorna betydligt lägre, och åldersgruppen 24-45 år är med marginal den största. Den största näringsgrenen är inom privat näringsliv och då framförallt inom handel och kommunikationer.

Kulturnämnden i Göteborgs stad har ett övergripande ansvar för bibliotekskatalogen, samt ett systemansvar rörande biblioteksdatasystemet Millennium. Inom Göteborgs stad finns vidare en kulturstrategisk grupp, bestående av chefer för några av stadsdelsförvaltningarna. Dessa chefer har mandat över övriga stadsdelschefer att fatta gemensamma beslut rörande biblioteksfrågor. Dessa beslut antas av respektive stadsdelsnämnd som i sin tur har det övergripande beslutsansvaret för biblioteken i varje stadsdel. Vi har utifrån denna politiska struktur valt att intervjua stadsdelsnämndens ordförande (S1), samt en moderat ledamot. Vi har även intervjuat ordföranden i kulturnämnden för Göteborgs stad (S2).

Majornas bibliotek har ingen egen biblioteksplan, utan håller just nu på med att skriva ett remissvar om det förslag till biblioteksplan som Göteborgs stad presenterat. I förslaget till biblioteksplan för Göteborgs Stad anges följande mål för biblioteken i Göteborg. ”Folkbiblioteken ska fungera som mötesplatser för människor med olika bakgrund i syfte att främja integrationen i samhället.” (Göteborgs Stad 2009a, s. 9). I SDN Majornas inriktningsbudget finns en mening som berör Majornas bibliotek. ”Biblioteket ska fortsätta att vara en viktig resurs och mötesplats för majborna samt vara ett av Majornas kultur- och demokratiska centra.” (Göteborgs Stad 2009b, s. 11).

På Majornas bibliotek arbetar 8 personer, nettobudgeten för 2010 är 4 544 tkr, och drar man bort förväntade intäkter återstår 4 294 tkr i nämndbidrag. Bibliotekets sammanlagda öppettid är 47 timmar/vecka. 2009 var antalet utlån 166 195, vilket innebär 5.7 lån/invånare. De styr/policydokument som påverkar biblioteksverksamheten är ovan nämnda inriktningsbudget för SDN Majorna, kommunens budget, där det står övergripande om Göteborgs stads bibliotek, samt egna översikts- och verksamhetsplaner.

Först träffar vi bibliotekschefen för en enskild intervju, och därefter träffar vi två bibliotekarier, en barnbibliotekarie och en allmänbibliotekarie med extra ansvar för samhällsinformation, för en gemensam intervju.

Vilken roll anser aktörerna att folkbiblioteket bör ha i lokalsamhället?

Såväl bibliotekarier som bibliotekschef och politiker förefaller vara ense om att Majornas bibliotek ska vara ett kultur- och demokratiska centra. En politiker framhåller dess funktion som träffpunkt och informationscentral, och en annan att biblioteket ska bilda, samla, roa och bara finnas som neutral plats i samhället. Bibliotekschefen, som jobbat på Majornas bibliotek i många år, berättar att biblioteket förändrats till följd av

en omorganisering av biblioteket. Från att ha legat under biblioteksnämnden flyttades ansvaret för biblioteket, i början på 90-talet, till den lokala politiska nämnden i Majorna. Bibliotekschefen uttrycker att biblioteket i och med detta skifte alltmer kom att betraktas som en samhällsinstitution än en kulturinstitution.

Det är ju så att det har blivit mer och mer så att vi blivit en aktör eller en mötesplats i lokalsamhället under de åren som vi har varit med i stadsdelsnämnden. Det här med samhällsinformation, en del av det är ju den lokala information, vad händer i stadsdelen, vad händer runt biblioteket, samhällsinformation är ju också vad händer i landet vad händer i EU, vad händer i världen? För oss här i Majorna tog det här ett steg framåt när vi fick ett politiskt uppdrag att starta en medborgarinformation, ett medborgarkontor. Vi döpte den här verksamheten till medborgarlots.

Den bibliotekarie som är ansvarig för medborgarlotsen betonar medborgarlotsens betydelse för biblioteks funktion som kultur- och informationscentrum. Hon berättar att människor kommer till biblioteket om de vill veta vad det är för utställningar på gång i Majorna, men också för att få reda på mer samhällsrelaterad information, vilket ställer krav på att kunna vägleda till bland annat kommunala verksamheter i stadsdelen.

Vidare berörs biblioteks funktion som socialcentrum av samtliga aktörer, en bibliotekarie säger att biblioteket ska vara ett vardagsrum för majborna. Bibliotekschefen säger att biblioteket ska vara ett ställe som är roligt och intressant och stimulerande att besöka på olika sätt, och att det ska vara trevligt att komma in på biblioteket. En politiker (S2) uttrycker att biblioteket ofta är stadsdelens "kulturhus" där det finns lokala debatter, läsläsning och kulturevenemang.

En politiker och bibliotekschefen betonar även bibliotekets funktion att tillhandahålla medier, vilket bibliotekschefen ser som bibliotekens huvuduppgift. Politikern (S2) uttrycker "att avgiftsfritt kunna låna böcker och ta del av media är basen i vår kulturpolitik".

Bibliotekets funktion som kunskapscentrum framstår inte som central under intervjuerna, men framkommer under intervjun med barnbibliotekarierna i relation till barn- och ungdomsverksamheten.

Hur arbetar biblioteket för att knyta an till lokalsamhället?

Såväl bibliotekschefen som bibliotekarierna framhåller att det händer mycket i Majorna, att befolkning där är aktiva både som producenter och konsumenter av kultur, och att det finns ett rikt utbud av kulturaktiviteter och kulturinstitutioner. De uttrycker också att det är finns ett rikt föreningsliv i Majorna och att befolkningen är "medveten" och "intresserad" och att utbildningsnivån är hög. Bibliotekschefen och bibliotekarierna påtalar att det är viktigt att biblioteket möter efterfrågan hos befolkningen, och att deras behov ska genomsyra biblioteksverksamheten. De lyfter fram att inköp av media och programverksamhet är särskilt viktiga att anpassa efter lokalbefolkningen. Samtidigt framhäver en bibliotekarie att de också vill kunna ta egna initiativ och "sticka ut hakan" i programverksamheten och erbjuda sådant som

de själva vill lyfta fram. Förankringen i lokalsamhället och betydelsen av samarbeten är något som både bibliotekschefen och bibliotekarierna lyfter fram som något mycket centralt. En bibliotekarie säger:

Jag tror att det är viktigt att man har en förankring i lokalsamhället, att man har goda relationer och att folk talar väl om en och tycker att biblioteket är bra och fyller en funktion.

Eftersom stadsdelen Majorna präglas av ett rikt kulturliv, är bibliotekets funktion som **kulturcentrum** viktigt. Dels genom att själva erbjuda kulturevenemang, men också genom att känna till vilka kulturutövare som finns, och kunna ge information om kulturutbudet i stadsdelen. Det finns möjlighet att boka in sig och ställa ut i bibliotekslokalen, som har utrymme för detta i foajén på väg in biblioteket, och i tre glasmontrar som står inne i bibliotekslokalen. Bibliotekschefen säger att de har en policy inom utställningsverksamheten som ger förtur till Majbor eller om utställningen handlar om Majorna på något sätt. Biblioteket ställer även sina lokaler till förfogande, bibliotekschefen säger:

Vi ställer våra lokaler till förfogande, för det är ju många föreningar som kommer hit och ställer ut, och visar upp sin verksamhet, eller kommer hit och berättar om den. Det värnar ju biblioteket som en arena för olika aktörer i samhället.

Bibliotekschefen framhåller föreningen Gamla majgrabbar som en samarbetspartner sen lång tid tillbaka, och att de är aktiva och ställer ut på biblioteket ibland, samt att biblioteket köper och tillhandahåller deras skrifter. Vidare nämns ett samarbete med en lokal kulturutövare, en bibliotekarie berättar:

Där är det ju en kvinna som dök upp här och sa jag skriver poesi och jag har några musiker som jag kan komma och uppträda med här på biblioteket och så bor hon här i ett hus precis bakom, ett kollektiv för femtioplusare, så det gjorde hon, och det var välbesökt och kul. Vi hade inte hört talas om henne innan men just att den möjligheten finns för någon i lokalsamhället. Sen gör man väl någon bedömning så att det är nån hyfsad kvalitet så va, att vi kan stå för arrangemanget.

Det finns också en författarförening, Svenska litteratursällskapet, som kommer till biblioteket någon gång per år och läser ur sina texter och sin poesi för varandra och för folk som är intresserade av att lyssna. Det finns även en läsecirkel för vuxna som träffas regelbundet på biblioteket. Det satsas mycket på kultur för barn med pyttepoesi för de allra minsta barnen, samt sagostunder, barnteater och musikprogram för alla barn.

Bibliotekschefen nämner att ungdomar är en svår grupp för biblioteket att nå, men att de har satsat på att ”hotta upp” seriehyllan, och att samarbetet med en ungdomsgård som ligger nära är viktigt för biblioteket. En bibliotekarie berättar om att biblioteket tagit initiativ till en föreläsning om graffiti:

Vi hade en kille här som pratade om graffiti som han har skrivit artiklar om i GP och så här. Nu är det inte lokalsamhället i och för sig, samtidigt så bland graffitiungdomarna i Göteborg så bor många i Majorna, så det är en fråga som rör oss också, samtidigt som kulturförvaltningen med han Björn Sandmark (Chef för Göteborgs stads kulturförvaltning) i spetsen är väldigt hårda och har gått ut med nolltolerans Göteborg. Så det kände vi ju då att det är en viktig fråga för Majorna och

sen är det intressant samhällsfråga, men då var det som att vi först inte skulle få göra det för högre upp i förvaltningen, men det drev vi igenom. Så den biten kan jag känna att vi brinner för.

Bibliotekets funktion som kulturcentrum är svår att skilja från dess funktion som **informationscentrum**, eftersom mycket av biblioteks programverksamhet befinner sig i ett gränsland mellan kultur- och samhällsfrågor. Bibliotekschefen berättar att de vill täcka flera intresseområden:

Och då har vi försökt se till att, alltså vi började med författarbesök och det här kulturtjösan då va, men alltmer har vi försökt se till att vi täcker upp det här med medborgarlotsen, att några program varje termin ska ha anknytning till det, det ska vara debatt, politiska debatter, vi ska ha om stipendier, och så ska vi ha om hälsa, för vi har ju ett samarbete som heter medborgarhälsan, och jag menar kultur och folkhälsa det är ju etablerat att det har med varandra att göra.

På samma sätt som biblioteket ”stack ut hakan” och drev igenom föreläsningen om graffiti, har de mött motstånd av politiker då de bestämde sig för att låta Gudrun Schyman komma till biblioteket och prata om Feministisk Initiativ inför valet 2010. Bibliotekschefen kommenterar detta:

Vi försöker att ha lite meningsutbyten i våra arrangemang, att olika uppfattningar ska komma till tals. Nu kommer ju Gudrun Schyman, och det tyckte inte våra politiker om, utan dom sa att då ska väl andra partier också få komma hit, men vi hade redan bjudit in våra politiker här i nämnden i Majorna, men dom var inte intresserade och svarade inte, och då fick dom det tillbaka. Det är väl viktigt att biblioteket inte bara är en kulturinstitution utan också ett ställe där man kan informera sig och försöka att få en hyfsat objektiv bild av vad som finns.

En bibliotekarie tar upp biblioteks funktion som kultur- och informationscentrum som en viktig del av bibliotekets funktion i samhället:

Så man kan se biblioteket som en sådan arena där olika grupper kan få komma till tals, det här offentliga rummet, och liksom diskussionsforum, debattforum kring viktiga samhällsfrågor, men även mycket kring det här lokala och kultur och så där, den aspekten är ju viktig.

Medborgarlotsen är central för biblioteks funktion som informationscentrum, eftersom denna är till för att vägleda och informera om lokalt kulturliv, kommunal service, miljö- och konsumentfrågor etc. En bibliotekarie berättar:

Det var ju då 2006 när vi skulle dra igång det här och skulle gör reklam och egen logga, då delade vi ut en enkät, den gick ut med det här stadsdelsinformationsbladet till alla hushåll i Majorna, det är väl en 27.000 som bor här och vi fick 150 svar, så det är inget representativt urval men det var ändå folk som var intresserade av biblioteket och vad vi ville göra med den här tjänsten då, och de svaren vi fick delade vi in i de kategorier som vi tyckte var mest tydliga, och då hade vi tänkt att dom är säkert jätteintresserade av EU och riksdagsinformation och att prata med sina politiker, och det var väl det som politikerna i nämnden hade sett också när dom liksom gav uppdraget då, men då visade sig att bland annat det här då med det lokala kulturlivet och föreningslivet var intressant, och det känns lite som att det är det, som förmedlare av det lokala och småskaliga.

Biblioteket har flera samarbetspartners inom medborgarlotsen, och en samarbetspartner som både bibliotekschefen och bibliotekarierna talar om är ”Ekologisk stadsdel Majorna”, som i sin tur är ett samarbete mellan invånare i Majorna och Hyresgästföreningen. Tillsammans med biblioteket ordnar de

bokbytdagar på biblioteket, och en bibliotekarie säger att de har biblioteket som ett forum för att föra ut sitt budskap, vilket passar bra ihop med bibliotekets vilja att verka för en bättre miljö. De har också något som heter Hälsolots vilket är ett samarbete både på regional och kommunal nivå tillsammans med apoteken. Detta samarbete tar sig uttryck bland annat genom föreläsningar som rör hälsa, och en hälsohörna med drop-in, där besökare kan ställa frågor till en dietist och en kostvetare. I hälsohörnan finns böcker, tidskrifter, filmer och CD-skivor med friskvårdsanknytning. Det finns också möjlighet att låna gångstavar och stegräknare.

Som informationscentrum tillhandahåller biblioteket datorer, trådlöst nätverk, databasdator, samt erbjuder biblioteksvisningar för vuxenstuderande och andra grupper. De ordnar också träffar där besökarna kan lära sig om vilka stipendier och fonder som finns, och hur man söker dessa, samt tillhandahåller en sökbar databas om stipendier. Detta har enligt bibliotekschefen varit en ”kioskvältare”, och detta förklaras av att befolkning i Majorna har en hög utbildningsnivå och att många sysslar med kultur, men att inkomstnivån är låg.

Biblioteket funktion som **kunskapscentrum** är inget som framkommer som särskilt centralt i biblioteksverksamheten under någon av intervjuerna. Barnbibliotekarien kommer dock in på det när hon berättar om barnverksamheten. Biblioteket samarbetar med barnavårdscentralen, och har bokdepåer på barnavårdscentralen och folktandvården. Biblioteket samarbetar också med förskolor och skolor i Majorna för att stimulera språkutveckling och läslust. Förskoleklasser bjuds in till biblioteket för att lyssna på musik och sång, och i samband med detta får varje barn också en bok. De har även bokgåvor till alla som går i tredje klass, samt delar ut böcker till nyblivna föräldrar. Barnbibliotekarien har också kontakt med lärare och ger dem boktips som de kan använda sig av i undervisningen, eller sprida vidare till sina elever. En bibliotekarie uttrycker att hon sett att andra bibliotek har samverkan med studieförbund vilket kan dra en del människor till biblioteket, och att det är något som Majornas bibliotek saknar.

Bibliotekets funktion som **socialcentrum** framstår som betydelsefullt för såväl bibliotekschefen som bibliotekarierna. En bibliotekarie berättar att Majornas bibliotek blev nedläggningshotat på 90-talet, och att det då hade kommit ett uppstånd av folk som hade protesterat och haft stora möten på Chapmans torg, som biblioteket ligger vid. Hon kommenterar detta med att säga att ”biblioteket är nog viktigare än vad man tror för folk i stadsdelen”. Eftersom biblioteket legat i samma lokal sen 1962, tror samma bibliotekarie att biblioteket står för någon slags trygghet i lokalsamhället.

Den där trygghetsfunktionen får jag för mig är viktig för folk, och det här torget känns ju som att det är rätt beroende av biblioteket också för näringslivet runtomkring, det fanns ju en kassaservice som försvann, det är där Teater Sesam ligger nu, men lite det här att man monterar ner så mycket av samhällsinstitutionerna i övrigt, biblioteket blir mycket dom som fångar upp det här som posten och andra som försvinner, vi har ju datorer och man kan inte gå till posten längre för att betala och har man då ingen egen dator så... Men jag tror att den här trygghetsfunktionen är viktig, många daglediga människor som nyttjar biblioteket, är här hela dagarna i princip, och det är ju också det här med mötesplats, det är ett ställe där man pratar med andra och så.

Vi frågar hur man skulle kunna stärka biblioteket som en resurs i lokalsamhället, och en bibliotekarie svarar:

Jag kan tänka i och för sig, att om vi skulle slås ihop med Linnéstaden i en ny och större lokal, att vi skulle få ett uppsving och särskilt om det skulle ligga på Stigbergstorget vid alla andra kulturutövare, så tror jag att vi skulle få en annan position i Majorna, men också att vi skulle locka andra grupper och så, till exempel om man hade något ungdomsrum och utformade biblioteket på ett annat sätt. Jag tror att vi skulle, ja både locka fler och andra grupper och stärka vår egen profil, och samtidigt kan man känna att då lämnar vi resten av Majorna lite åt sitt öde, dom som bor däråt dom får väl ta spårvagnen, men alla kan ju inte det, alla funktionshindrade, alla äldre som är en stor del av dom som nyttjar biblioteket som bor just här kring Chapmans torg.

Relationen mellan biblioteket och biblioteksanvändarna verkar bygga på ömsesidigt förtroende, användarna värnar om det lokala biblioteket, och biblioteket värnar om de lokala användarna. En bibliotekarie betonar bibliotekariens ansvar för att bibliotekets sociala funktion ska fungera, och för att alla ska känna sig välkomna och hemma på biblioteket:

Det finns ju många grupper i samhället som kan känna att de är utanför, psykiskt funktionshindrade, så här ska ju finnas plats för alla va. Det här med låga trösklar, eller att vi inte har liksom för mycket regelverk eller gör det för svårt för folk att komma in så, att man tänker på det att man inte liksom bygger murar, för det är ju ett gammalt system, det finns jättemycket regler, man ska ha lånekort och man ska ha pinkod och det ena med andra, men att man försöker göra det så enkelt för folk som möjligt, så att, hellre fria än fälla, eller att man tänker på det, för en person som är helt ny i, det är också en klassfråga, och en genusfråga, hur man upplever ett bibliotek när man kommer in, och alla har ju inte den medelklassbakgrunden så att man bara glider in och fattar allt direkt. Att man ser det och inte bara fokuserar sin egen yrkesroll, det tror jag man måste ha med sig hela tiden.

Bibliotekschefen framhåller att biblioteket inte bara ska vara en mediasamling, utan att det ska vara ett ställe där någon brytt sig om att presentera materialet, och att det händer något annat. Hon uttrycker att det är viktigt att biblioteket har en social funktion, kanske framförallt för de som är daglediga eller ensamma.

Socialt är det viktigt att det finns en lokal som biblioteket som man kan gå till och se andra människor, även om man kanske inte pratar med dom. Det kostar ingenting, det krävs ingenting, man kan bara komma och va om man vill / det finns ju ett behov hos alla att vara en social varelse och känna att man inte är helt ensam och att någonstans hör man till, och man kanske inte har lust att vara med i någon förening, eller man kanske inte har vidlyftigt sällskapsliv eller så, och då kan man alltid gå in och så. Även om man inte lånar och så, så kanske man läser en tidning eller så, och då blir det inte så tydligt att man är en ensam människa som behöver gå någonstans, men det kan ju ändå finnas den funktionen, så det tror jag är jätteviktigt på bibliotek, att det har den funktionen.

Biblioteket har ett samarbete ”Frivilligcentralen Chapman”, som i sin tur är ett samarbete mellan röda korset, missionskyrkan och stadsdelen. Frivilligcentralen Chapman ligger precis intill biblioteket och är en mötes- och träffpunkt för människor som vill vara med i de aktiviteter som anordnas. Biblioteket och Frivilligcentralen Chapman har haft en gemensam utbildning i första hjälpen för sina personalgrupper. Biblioteket har också ett samarbete med Majornas samverkansförening som är en ideell paraplyförening med 28 medlemsföreningar, och som samverkar för att ta ett socialt ansvar för stadsdelen. Majornas samverkansförening är en plattform och ett forum för ungdomar (t.ex. finns ett allaktivitetshus), vilket är betydelsefullt för

biblioteket, då det får en kontakt till en målgrupp som annars kan vara svår att nå. Dessutom har biblioteket Boken kommer service till funktionshindrade och äldre människor. Här samarbetar de med kontaktpersoner på sjukhem och äldreboende.

Relationen mellan biblioteket och politikerna

Politikerna om biblioteket och dess styr/policydokument

Huruvida den partipolitiska färgen spelar roll för synen på bibliotekets roll i samhället råder det delade meningar om. (S1) skriver att han tror det, och kommenterar detta med att de haft diskussioner om både var och hur utformningen av det framtida biblioteket bör se ut. (M) svarar ”Nej” på frågan, och (S2) svarar inte. Vidare säger (S1) att han upplever att det finns ett stort engagemang från biblioteket och att man förstår sin roll i att vara med och forma och utveckla samhället. För att stärka Majornas bibliotek i framtiden uttrycker han att biblioteket ska ”stärka sin roll som kultur- och demokratiska centra genom att ta till sig nya influenser och vara en mötesplats där alla medborgare ska kunna träffas för att utvecklas”. Detta ska ske genom att skapa ”rätt förutsättningar när det gäller politisk styrning, lokaler, resurser med mera”. Samma politiker upplever att ”biblioteket har utvecklats från att vara ett traditionellt bibliotek till att mer bli ett öppet medborgarkontor där våra brukare kan få hjälp med hänvisning till olika beslutsfattare och myndigheter”. (M) skriver att det är viktigt att biblioteket i framtiden har en viktig funktion för alla medborgare, och att man ska ”värna om bibliotekets närhet till medborgarna”. (M) uttrycker också att det är viktigt att biblioteket, som idag, har duktig personal. (S2) uttrycker att stadsdelspolitiker ofta har sina dialogmöten på biblioteket, och att biblioteket ofta är en identitetsbärare av stadsdelen. (S1) kommenterar vilken betydelse styr- och/eller policydokument har på biblioteksverksamheten.

Jag tror att det har en stor påverkan, om styrningen är otydlig så blir också verksamheten påverkad.

Varken (M) eller (S2) svarar på frågan om styr- och/eller policydokumentens betydelse för biblioteksverksamheten. Avslutningsvis frågar vi hur de tolkar citatet ”Folkbiblioteken ska fungera som mötesplatser för människor med olika bakgrund i syfte att främja integrationen i samhället.” (Göteborgs Stad 2009a, s. 9). (S1) svarar ”Att det ska vara en öppen mötesplats där alla skall känna sig välkomna och där människor möts och utvecklas tillsammans” och (M) svarar ”Precis som det står”. (S2) svarar inte alls.

Bibliotekschefen och bibliotekarierna om politikerna

Majornas bibliotek ligger rent organisatoriskt under stadsdelen Majorna, men samtidigt finns det fler beslutsfattande nätverk, som beskrevs i inledningen. En bibliotekarie kommenterar stadsdelsbibliotekets position:

Men jag kan väl sakna lite dom här gemensamma visionerna för alla biblioteken, att det är kulturförvaltningen är ju ändå för sig liksom, då är det ju stadsbiblioteket och några av museerna.

Om Björn Sandmark uttalar sig så är det om något museum, men jag har aldrig hört honom säga något om alla biblioteken i Göteborg. Så det kan jag sakna lite, till exempel när de skulle lägga ner Linnéstadens bibliotek, då kan ju Linnéstadens nämnd bestämma det, och då är det liksom ingen som står upp för biblioteken. Det gick ju lång tid innan det stod något i GP, och det känns som att man är rätt beroende av GP:s journalister för att få igång någonting. Så sett tror jag att det kan vara en svaghet att vi är uppsplittrade, det är sällan som någon politiker i stadsdelsnämnden, eller att en annan person liksom sticker ut hakan sådär.

Kontakten med politikerna framstår som ganska sporadisk och otillräcklig. En bibliotekarie framhåller att stadsdelschefen är väldigt positiv till bibliotek, och att han varit på biblioteket och lånat mycket. En annan bibliotekarie säger att hon växlar några ord med politiker då och då, men att de inte har så mycket kontakt med politikerna. Hon säger också att politikerna hade något som kallades "Majdialogen" en gång i månaden på biblioteket, då politikerna kom till biblioteket och mötte medborgarna och svarade på frågor, men att det kom så få människor att de la ner det tillfället. Istället har de satsat på temamöten kring olika frågor och "bjuder in mer till sig, i sina lokaler", vilket bibliotekarien ser som en miss, att de förlorat även den kontakten med politikerna. Bibliotekschefen kommenterar inte relationen till politikerna, utan relaterar till vad de skrivit i inriktningsbudgeten för SDN Majorna.

Bibliotekschefen och bibliotekarierna om styr/policydokument

De lokala politikernas åsikter om biblioteksverksamheten framkommer i inriktningsbudgeten för SDN Majorna. Bibliotekschefen kommenterar:

Politikerna vill ju väldigt gärna att vi ska jobba utifrån Majorna. Vad som står i budgeten är att Majornas bibliotek ska fortsätta att utvecklas som ett lokalt kultur- och demokratocentrum. Punkt slut, det är det som står, och då förstår man ju att det är det dom vill.

En bibliotekarie kommenterar samma dokument:

Vi läser ju alltid nämndens budget och ser hur tänker dom, vad tänker dom att vi ska göra nu. / Det är lite spännande när man läser budgeten, aj vad skriver dom om oss i år liksom, man har inte den direkta kopplingen med politikerna. Det är väl alliansen som är i minoritet i nämnden, dom kan ju skriva att vi tycker att biblioteket ska satsa på Internet, och det har vi haft i femton år, så har dom varit här överhuvudtaget liksom, det är inte alltid som det är så jättegod kunskap om oss. / Vi hade nog behövt ha mer kontakt med politikerna.

Bibliotekschefen lyfter fram att de själva utformar styrdokument och översiktsplaner och verksamhetsplaner, dessa tar dock inte bibliotekarierna inte upp när vi frågar hur styr- och/eller policydokument påverkar verksamheten.

Analys

För att kunna svara på uppsatsens övergripande forskningsfråga har vi valt att först besvara de fyra kompletterande forskningsfrågarna. Nedan följer således en analys av den empiri vi samlat in utifrån metoden analytisk generalisering, som vi presenterade i metoddelen. Under rubriken slutsats knyter vi sedan an till, och besvarar, den övergripande forskningsfrågan.

Politikernas, bibliotekschefernas och bibliotekariernas föreställningar om biblioteket

Den informationsförmedlande diskursens betydelse

Enligt Birdsall (2001) och Jonsson (2003) präglas politikernas syn på biblioteks funktion i (lokal)samhället av ett tekniskt, pedagogiskt, instrumentellt och ekonomiskt perspektiv på biblioteksverksamheten. Hedemark (2009) omnämner detta som den informationsförmedlande diskursen och visar att den kännetecknas av ett marknads- och kundanpassat demokratikoncept. Våra intervjuer visar på en mer komplex bild, då politikerna även ger uttryck för perspektiv som inte ryms inom denna diskurs. De politiska representanternas föreställningar varierar, flera politiker lyfter fram funktionen som informationscentral eller medborgarcentrum, men andra fokuserar på kulturhuset med plats för debatter, konst, upplevelser och litteratur åt alla. Vi kan se att samtliga politiker återkommer till den demokratiska, tillgängliga platsen. I stort sett alla betonar också bibliotekets mötesplatsfunktion och hur denna kommer att bli en allt viktigare uppgift. Genom Östra Göingeborgs kommuns övergripande Vision 2015 kan vi se hur den informationsförmedlande diskursen omsätts i Brobys biblioteksverksamhet, bibliotekschefen där berättar också om hur personalen arbetar efter den kundorienterade arbetsmodellen Lean. En annan bibliotekschef säger att hon vill att den egna verksamheten ska uppfattas som ”ett närbibliotek med personlig service”. En politiker med åsikter överensstämmande med den informationsförmedlande diskursen använde sig just av uttrycket ”god service”, angående hur biblioteket kan stärkas som resurs i (lokal)samhället. Detta ser vi som ett belysande exempel på liknande föreställningar, men också svårigheterna med en alltför förenklad uttolkning.

Jonsson (2003) tar upp ännu en aspekt som vi funnit stämmer överens med vårt empiriska material, nämligen att bibliotekschefer ofta har en syn på

folkbildningsbegreppet som relaterar till myndighetsutövning och folkuppfostran. En bibliotekschef säger:

/ man måste vara lyhörd, man måste lyssna in vad vill människor, vad är önskemålen, hur ser det ut. Sen vill man ju inte sälja sig, det är inte så att jag vill sälja ut folkbildning utan jag ser ju att folkbildningen, det gamla folkbibliotekets roll är central, men då kanske det är så att kan man själv vara med att styra och ställa, så känns det mer angenämt än att bli påtvingad saker.

En bibliotekarie uttrycker att biblioteket i gamla dagar var folkbildande, men att det också är något man fortsätter med. Vi tycker oss se ett skiftande förhållningssätt till folkbildningsbegreppet i de fall det förts på tal i våra intervjuer. Hedemarks (2009) polariserade begreppspar om den informationsförmedlande- och den bokliga diskursen tror vi kastar ljus över de föreställningar som kan låsa fast begreppet i historiska aspekter. Stenqvist (2003) belyser att många kommuner undgår att identifiera folkbiblioteket som ett potentiellt verktyg för att bygga upp en lokal arena för lärande. Stenqvist (2003) efterlyser ett kraftfullt och välformulerat uppdrag att lägga grunden för en strategisk samsyn, också gällande lokala aktörer. En bibliotekschef understryker vikten av att tänka kreativt och att försöka synas i oväntade situationer, vi kan se att i de fall folkbildningsbegreppet diskuteras är det ofta utifrån en traditionell aspekt, med en föreställning om en ideologisk överbyggnad eller behäftad agenda. Att folkbildning är föränderligt är inget nytt, inte heller att föreställningarna om densamma skiftar. De konnotativa aspekter som eventuellt kan frigöras i ett starkt verksamhetsförankrat begrepp ser vi som intressanta. Våra intervjuer visar på en öppenhet inför nya arbetssätt hos samtliga bibliotek, men ibland också en tveksamhet gällande den egna rollens möjligheter. Vi menar att en konstruktiv diskussion om folkbildningsbegreppets möjligheter kan erbjuda nya sätt att förhålla sig till (lokal)samhället, också utifrån ett proaktivt arbetssätt. En bibliotekarie säger:

Förr så var det nog lite tankar om att man skulle uppfostra befolkningen, och dom tankarna har vi ju släppt. Så att vi lägger inte något uppfostringsperspektiv på det vi gör och vår samling, utan det får vara alla aspekter, det får inte lov att vara någon övervikt.

Vi ser i folkbildningstraditionens demokratiska samtalskultur en möjlighet för biblioteket att öka deltagandet från (lokal)samhället i verksamheten, men också att utifrån bibliotekspersonalens egna föreställningar problematisera begreppet i liknande resonemang. En utgångspunkt skulle kunna vara att problematisera på vilket sätt biblioteket ska förmedla alla aspekter, utan någon övervikt. Går det till exempel att motivera att man medvetet letar upp och skyltar med nyanserad information i ett medialt ensidigt belyst ämne? Vi knyter an till denna fråga i diskussionen om den ”bibliotekariska neutraliteten”.

Jonsson (2003) ser att det bland politiker och beslutsfattare råder en tydlig pedagogisk diskurs, där en förhoppning uttrycks om att biblioteket ska förmedla användbara verktyg till medborgaren för att stimulera denne att aktivt medverka till samhällets förändring. Vår undersökning visar på en återkommande sådan uppfattning hos politikerna, även om uppfattningen om tillvägagångssätt varierar. I biblioteksverksamheterna har vi kunnat se flera exempel på hur en pedagogisk diskurs prioriteras. På Henåns bibliotek fungerar Träffpunkt Orust som ett sätt att integrera biblioteket i samhällsdebatten. Ett lärcentrum i samarbete med

vuxenutbildningen bidrar också i strävan att höja utbildningsnivån på Orust, något bibliotekschefen där uppfattar som bra då han ser det som att folkbildningen tagit ytterligare ett steg. I Majorna kan vi se hur ett politiskt partis medverkan i bibliotekets program upprör och genererar intresse bland övriga partier trots att man själv tidigare tackat nej. Vi ser detta som ett exempel på hur två föreställningar kan krocka hos politikerna, i detta fall den pedagogiska diskursens passiva förhållningssätt med visionen om biblioteket som demokratisk arena och mötesplats.

Richard Florida och Kulturhuset

Jochumsen och Hvenegaard Rasmussen (2006) skriver att nya biblioteksbyggnader, ofta integrerade i lokala kulturhus, framstår som ekonomiska löften, och att de utgör en del av den lokala stads- och framtidsvisionen. De pekar också mot en tydlig trend att bibliotek går från att vara samlingsorienterade till att bli mer upplevelseorienterade, arkitektoniska mötesplatser. Att bibliotek har blivit en del av dessa instrumentella tankegångar menar författarna delvis kan bero på Floridas (2006) bok *Den kreativa klassen*, vilken illustrerar hur ekonomisk tillväxt är beroende av teknologi, begåvning och tolerans. Våra intervjuer med politiska representanter visar att i de fall sådana byggnader projekterats och genomförts uppfattas detta övervägande som något givande för (lokal)samhället. Utifrån Galuzzis artikel (2009) kan vi se att bibliotekens lokalisering i centralt belägna kulturhus är positiva, då det främjar bibliotekets funktion som mötesplats. De landsortbibliotek vi undersökt rimmar väl med Jochumsens och Hvenegaard Rasmussens (2006) beskrivning, men också på Kirsebergs stadsdelsbibliotek arbetar man efter liknande principer. I det återstående fallet, Majorna, säger en bibliotekarie om kulturhusidén att ett sådant antagligen skulle stärka bibliotekets profil och locka fler besökare. Men hon tillägger också att en flytt skulle innebära att man lämnade resten av (lokal)samhället åt sitt öde, det vill säga de funktionshindrade och äldre som bor i närheten av Chapmans torg idag. På Orust och i Broby ser vi alltså en tydlig tendens att placera biblioteket i den lokala stads- och framtidsvisionen. I Broby genom Vision 2015, men också i följande citat ur visionen för Orust bibliotek: ”Biblioteken på Orust är kommunens vardagsrum och platser för vardagliga möten, informationsökning, kunskapsutveckling och kulturupplevelser. Biblioteken bidrar aktivt till att Orust är en bra kommun att leva i.” (Orust kommun 2009a). Bibliotekschefen på Orust berättar också om sina intryck av Floridas (2006) teorier:

Jag läste han Floridas bok om den kreativa människan och det är lite det vi är inne på här också, / det ju miljöerna, hur skapar man mötesplatserna, / I det här samhället som vi har och som kommer att vara framöver, man pratar mycket om kreativa miljöer, och tror jag att kan biblioteken ta den platsen i kommunerna så har biblioteken en framtid, men vill man stå kvar, kanske är det elakt att säga det gamla, men vi uttrycker det iallafall, så tror jag att man klarar sig inte längre.

Även bibliotekschefen i Broby återkopplar till Florida (2006) när vi ber henne tolka citatet från den pågående biblioteksplanen, som tar upp kreativitet som nyckelordet för en framgångsrik kommun i framtiden.

Det är också vision 2015 i sin linda, för då hade vi begreppet *K-3*, som var kultur, kreativitet och kommunikation. Det var dom tre sakerna. Och grunden i det här – och det är ju jag som för till det, det är Richard Florida, naturligtvis, med dom kreativa miljöerna, och det var ju inte nåt nytt egentligen. Och det jag tänkte på när jag skrev detta, det var bland annat sägnerna, och det var också att koppla, och vi var inte på det klara med hur man skulle kunna göra det, och det är därför det är luddigt, koppla en entreprenöranda som finns i delar av den här kommunen till alltså en kreativitet när det gäller musik till exempel, som vi har en duktig musikskola, och till andra kulturyttringar.

Att bibliotekscheferna i Henån och Broby refererar till Floridas (2006) teorier ser vi som naturligt, inte minst då dessa som integrerade kulturhus vinner legitimitet inom den informationsförmedlande diskursen, och därmed skapar ett mervärde inför den politiska representationen. Putnams (2001) teorier återspeglas främst i det vi talar med bibliotekarier om den dagliga kontakten med (lokal)samhällets invånare. Betydelsen av ett kort samtal eller ett igenkännande hej återkommer, och flera bibliotekarier uppfattar det som att många användare kommer lika mycket för den sociala biten. Något som ytterligare stärker vår uppfattning om detta är att majoriteten av de bibliotekarier boende utanför bibliotekets (lokal)samhälle likväl säger att de känner detta bättre än det egna boendets (lokal)samhälle. Vi kan konstatera att antalet besök i Brobys bibliotek under det senaste året har ökat (Stefaniak 2010), bibliotekschefen där berättar också om ett stort gensvar från politikernas håll i det utåtriktade samarbetet med förskolor och dagis i kommunen. I Kirsebergs fall har fritids- och kulturhuset delvis skapat problem för biblioteksverksamheten, vilket också verkar ha kommit att påverka synen på den egna rollen i lokalsamhället. Bland annat har man tvingats, som bibliotekschefen uttrycker det, jaga ut stökiga ungdomar från lokalerna. En skillnad, förutom den avsides placeringen, är att den integrerade kulturhusverksamheten startade redan 1967, vilket vi tror kan haft betydelse för den visionära klangen hos de politiker och de biblioteksanställda vi intervjuat. I övrigt kan vi se hur det i de fall det finns en fungerande kommunikation mellan politiska representanter och biblioteksanställda, har det också stärkt föreställningen hos dessa om verksamhetens betydelse i lokalsamhället. Ett exempel är de ”eldsjälar” inom politiken vilka bidragit till att utveckla biblioteksverksamheten.

Vi kan konstatera att majoriteten av bibliotekscheferna under våra intervjuer använde sig av begrepp som ”konkurrera”, ”kunder” eller ”marknadsföra”. En bibliotekschef uttrycker svårigheten med att hävda sig i konkurrensen med samhällets övriga aktiviteter, något hon ser som en signal för hur viktigt det är att marknadsföra sig som samarbetspartner i närsamhället. Tendensen med en minskad bokutlåning ser hon som en möjlighet till nya sätt att konkurrera, ett sådant är genom besöksantalet. En bibliotekarie i Broby ger uttryck för att hela tiden behöva visa att biblioteket finns, och vad det har att erbjuda, vilket stämmer in på Aabøs (2005) beskrivning av att biblioteken upplever ett ökat krav på att det ska visa sitt värde. Jochumsen och Hvenegaard-Rasmussen (2006) bekräftar att folkbiblioteken befinner sig i en konkurrenssituation och John E. Buschman (2003) menar att idéerna inom *new public philosophy* alltmer tenderar att styra verksamheten mot ett instrumentellt synsätt, vilket förklarar bibliotekschefens vilja att uppnå ett högt besöksantal. Att mäta besöksantal är uttryck för ett instrumentellt synsätt eftersom antal besök egentligen inte är, eller har, något egenvärde. Rörling (2005) ifrågasätter biblioteksverksamheter som ”konkurrensutsätter” sig, en trend hon tycker sig uppfatta leder till att inget är intressant utom mest. Liksom Rörling (2005) är vi skeptiska till att bibliotekets värde

och betydelse i (lokal)samhället mäts med instrumentella verktyg, oavsett om det är utlån eller besök som räknas. Efter vad våra intervjusvar visar kan vi se en skiftande terminologi i förhållande till omgivningen. I de fall instrumentella begrepp förekommer saknas ofta en formulering om *vad* och *vem* i (lokal)samhället biblioteket ska konkurrera med, och *varför*.

Föreställda aktörsperspektiv

Audunson (2001) visar att politiska partier sällan har en utvecklad bibliotekspolitik och att det är variationer i ålder och biblioteksvana som avgör hur åsikterna ser ut, snarare än partipolitisk tillhörighet. Våra intervjuer med politiska representanter bekräftar detta. Flera av de tillfrågade politikerna besöker sällan eller aldrig biblioteken i fråga, vilket ofta avspeglas i korta eller svårtolkade svar. Svaren är också relativt samstämmiga, och de olikheter som förekommer går inte att knyta till en generell, återkommande åsikt som är typisk för en viss partipolitisk färg. Vår uppfattning är därför att den partipolitiska färgen inte är avgörande för hur man ser på bibliotekets funktion i (lokal)samhället. Politikerna däremot ger uttryck för delade meningar angående huruvida den partipolitiska färgen har någon betydelse för hur man ser på biblioteket. Hela skalan, från blankt nej till att det spelar stor roll förekommer.

Bibliotekarieprofessionen kännetecknas, enligt Kann-Christensen (2009), av kontakt med användaren och förmedling av kunskap och kultur. Audunson (2001) menar att bibliotekarierna har en tradition av att värdesätta folkbildningsuppdraget och att se sig själva som förkämpar för demokrati och jämställdhet. Under våra intervjuer har många biblioteksanställda talat om betydelsen av rätt kontaktpersoner ute i (lokal)samhället, om engagemanget som finns i föreningslivet, inom idrotten och samhällsinstitutionerna. Vår empiri visar att de bibliotekarier vi intervjuat ger uttryck för såväl betydelsen av kontakten med användarna, som att vara en förmedlare av kunskap och kultur. Att många av de dagliga besökarna är arbetslösa eller pensionärer, vilka genom ett besök också möjliggörs en social kontakt understryker detta. Vi kan därmed se att Kann-Christensens (2009) beskrivning av bibliotekarieprofessionens identitet stämmer överens med de intervjuer vi genomfört med bibliotekarierna. Audunsons (2001) beskrivning av att bibliotekarierna värdesätter folkbildningsuppdraget kan vi däremot inte bekräfta, utan snarare se en tendens där folkbildning framstår som föråldrat, något man sysslade med förr i tiden. Ingen bibliotekarie talar heller om yrkesgruppen som förkämpar i en kamp för demokrati och jämställdhet. Habermas (1998) offentlighet förutsätter alla medborgares möjlighet att delta, en delaktighet som i sig är en grundförutsättning för det demokratiska samhället. Vi tycker oss se en syn på biblioteket som ett uttryck för det demokratiska samhället i de resonemang som förs om mötesplatsfunktionen hos samtliga aktörer. Vi tolkar det också som att diskussionen om bibliotekets funktion i (lokal)samhället i sig kan uppfattas som en demokratisk aspekt av såväl biblioteksverksamheten som det öppna (lokal)samhället. Genom samarbeten i en mängd varierande former skapas och formuleras mötesplatsens funktion i (lokal)samhället och därmed uppnås tillgänglighet och en demokratisk aspekt.

Hedemark (2009) visar på två ytterligare diskurser, dels den traditionellt folkbildande bokliga diskursen med kulturarvsbevarande, icke-formell läsfrämjande verksamhet och litteraturförmedling i främsta rummet. Men också den så kallade allaktivitetsdiskursen, inom vilken biblioteken bör ge utrymme åt teater, politiska utställningar och debatter, inte minst i ett lokalt sammanhang. Vi kan se att också dessa diskurser, och kanske främst allaktivitetsdiskursen återspeglas under intervjuerna med samtliga aktörer. Tidigare har den informationsförmedlande diskursens betydelse lyfts fram, vilken vi kan se har betydelse (men inte dominerar) de intervjuade politikernas syn på bibliotekets funktion i (lokal)samhället. Även om ny teknik, god service och lyhördhet inför besökarnas behov uttrycks som avgörande frågor för biblioteken i framtiden har vi också sett en nyanserad bild framträda, ofta med fokus på det avgiftsfria och breda förmedlandet av kunskap, kultur och information. En politiker lyfter fram biblioteket som bevarare av ett kulturarv, men betonar samtidigt kundanpassning och tekniska aspekter. Vi kan alltså inte, utifrån våra intervjusvar, bekräfta bilden av politikerna som representanter präglade uteslutande av den informationsförmedlande diskursen. Däremot kan vi konstatera att Jonssons (2003) beskrivning av politikerna/ beslutsfattarna som tillhörande den pedagogiska diskursen stämmer väl överens med vårt resultat. Audunsons (2001) undersökning visar att det råder en samstämmighet mellan bibliotekarieprofessionens och politikernas syn på folkbibliotekens huvudsakliga uppdrag. Vi kan bekräfta att de inte står i direkt motsats till varandra, men vi kan inte urskilja en huvudsaklig uppgift som de enas kring. Vår empiri visar snarare att deras gemensamma beröringspunkt är att samtliga ger uttryck för ett brett spektra av hur folkbibliotekens uppdrag ser ut.

Relationen mellan biblioteken och de lokala politikerna

Politikernas (o)intresse av biblioteket

Jonsson (2003) menar att det inom den pedagogiska diskursen finns en förhoppning om bibliotekets förmåga att förmedla användbara verktyg till medborgaren och därmed stimulera till ett aktivt medverkande till samhällets förändring. För att infria en sådan förhoppning måste beslutsfattarna, i enlighet med den pedagogiska diskursen, inta ett passivt förhållningssätt. Detta överensstämmer väl med den bild våra intervjuer med bibliotekarierna ger. Även en bibliotekschef ger uttryck för en sådan uppfattning. Politikerna framstår enligt dessa som frånvarande aktörer som knappt vet när biblioteket är öppet, och till vilka det heller inte finns någon direkt kontakt etablerad. Vi kan också konstatera att majoriteten av bibliotekarierna och två bibliotekschefer ser svårigheter med att etablera ett närmare samarbete med de politiska representanterna, en bibliotekschef efterfrågar dessutom ett mer aktivt förhållningssätt från politikernas sida. Vi tror att en anledning till en sådan frånvaro delvis kan bero på att politikerna underordnar sig den pedagogiska diskursen. Men också, precis som en bibliotekschef uttrycker det, att de politiska representanterna generellt sett inte är särskilt insatta i biblioteksfrågor. I våra e-post intervjuer kan vi se att flera politiker svarat väldigt kortfattat på det intervjuformulär vi efter

överenskommelse skickat till dem. På frågan hur folkbibliotekets framtid i (lokal)samhället ser ut, svarar exempelvis en politiker: ”de har en ljus framtid”, vilket inte säger speciellt mycket om någonting. Givetvis kan ett sådant svar ha flera förklaringar, vi ser dock att i sammanhanget stärker det bilden av ointresse eller brist på engagemang för biblioteksfrågor.

Flera bibliotekarier och bibliotekschefer tillägger att det finns politiker som står upp för biblioteket och arbetar för att verksamheten ska få en ökad tillgång till resurser. Ett par politiska representanter ger också uttryck för ett sådant förhållningssätt. Till detta kan vi konstatera att samtliga politiker uttrycker bibliotekets betydelse för (lokal)samhället på olika sätt, men som flera framhåller, att verksamheten inte ska detaljstyras. En bibliotekschef säger att de haft turen att ha en politiker i kommunen som värnar om kulturen i samhället:

/ jag skulle vilja säga att det är en person som gjorde att vi igenom det här att det byggdes ut och verksamheten utvecklades / Han är ett exempel på när man hittar en riktigt bra politiker som istället för att säga att man inte har råd med kultur så vänder han på begreppet och säger att vad är värt att leva för egentligen? Ja, då måste man ju ha det här med kultur och bibliotek i ett samhälle.

Bibliotekets plats i samhället verkar alltså bero på enskilda politikernas intresse för kultur- och biblioteksfrågor, snarare än en partibunden bibliotekspolitik. Audunsons (2001) uppfattning om den partipolitiska tillhörighetens betydelse i frågan kan vi således styrka återigen. Vi kan, i enlighet med Jonssons (2003) uppfattning, även konstatera att politikerna har ett mer eller mindre passivt förhållningssätt till biblioteket och att biblioteket på gott och ont är självständigt och har stor frihet.

Bibliotekens förutsättningar och möjligheter

Kann-Christensen (2009) belyser bibliotekschefens dubbla position, med en fot i biblioteksprofessionen, och en i det marknadsmässiga tänkande som utmärker samtidens offentliga institutioner. Jochumsen och Hvenegaard Rasmussen (2006) ser att bibliotekschefernas främsta mål har blivit att intressera de lokala politikerna för bibliotekets möjligheter, och att synliggöra verksamheten i det politiska systemet, detta till följd av att folkbiblioteken har försatts i en konkurrenssituation. Vi kan se att detta stämmer väl överens med de intervjuer vi gjort med bibliotekscheferna. Generellt sett är inställningen hos dessa att det är betydelsefullt att arbeta aktivt för att politikerna ska se biblioteket och dess fördelar. Bibliotekschefen i Kirseberg säger att marknadsföringen mot förvaltningen är en viktig del i kontakten med politikerna. Bibliotekschefen på Orust ger också uttryck för vikten av att träffa politiker och föra upp biblioteksfrågor. Han påtalar att det inte är så enkelt, men att det underlättar att lyfta frågor rörande biblioteket i kommunstyrelsen då dessa samtidigt berör andra verksamheter, såsom turistinformationen, lärcentrum och konsthallen. Vi kan se hur detta knyter an till Kann-Christensens (2009) slutsats att bibliotekschefer ofta sitter på två stolar, vilket kan skapa nya möjligheter men också problem för verksamheten. För att hävda bibliotekets relevans i politiska sammanhang antar bibliotekschefen ett NPM-logiskt förhållningssätt. Genom att som bibliotekschef göra sig gällande i frågor om turistnäring, utbildning och kultur, legitimeras den egna, och indirekt bibliotekets, centrala roll i (lokal)samhället. Det är helt enkelt ett sätt att överleva.

Istället för att konkurrera med andra aktörer inom den offentliga sektorn, blir man en del av dessa, och använder dem för att göra de lokala politikerna intresserade av biblioteket. På så sätt blir biblioteket synliggjort i det politiska systemet, och det blir lättare att hävda dess relevans.

När vi byggde om och byggde till, så fick vi ju inte ett större bibliotek i traditionell bemärkelse, utan vi fick in turistinformation, vi fick ett större lärcentrum, vi fick en konsthall där vi kan ha kulturprogram, men med det så fick vi ju också ett annorlunda bibliotek, där de olika delarna befruktar varandra. / det gör ju att vi inte är ensamma utan vi är flera, det gör ju att man får kompromissa, men det gör också vi har en starkare röst i samhället.

Birdsall (2001) menar att biblioteken har marginaliserats till institutioner som tjänar offentligheten av den informationsteknologiska ideologin och uppmanar bibliotekspersonal att aktivt stärka den egna rollen som förmedlare av kunskap och information, men också fortsätta att fungera som en bro mellan individen och lokalsamhället. Här ser vi en möjlighet med att i ökad utsträckning använda ett proaktivt arbetssätt, något vi återkommer till i diskussionen av biblioteket som informationscentrum under rubriken bibliotekets fyra funktioner. Som tidigare nämnts betonar i stort sett samtliga politiker bibliotekets roll som mötesplats. Som ett led i detta kan vi konstatera att samtliga biblioteksverksamheter vi undersökt, arbetar med en mängd olika samarbetsformer för att knyta an till (lokal)samhället. De bibliotekschefer och bibliotekarier vi intervjuat uttrycker enhälligt att den lokala förankringen är oerhört betydelsefull för hur man uppfattar den egna verksamheten. Vi menar att genom visionära, konkreta och välförankrade styrdokument kan en sådan uppfattning stärkas, vilket tydliggjorts i exempelvis Henåns bibliotek där en lokal biblioteksplan upprättats. Att bibliotekschefen här, tillsammans med bland annat kommunens kultursekreterare format en arbetsgrupp ser vi som ytterligare en stärkande faktor. I de fall motsvarande dokument saknas, kan vi se att bibliotekarierna i högre utsträckning talar om frånvarande eller oengagerade politiker. Även om flera biblioteksanställda berättat om vikten av självständighet, att styrdokument inte är något som läses dagligen eller följs efter bokstaven, tycker vi oss kunna se flera goda synergieffekter med upprättandet av sådana. Inte minst gällande kontakten med politikerna, vilket sannolikt skulle kunna bidra till fler ”eldsjälar” och därmed stärka möjligheterna att utveckla verksamheten ytterligare. En ny syn på styr- och policydokumentens funktion bland politiska representanter och biblioteksanställda ser vi också som en potentiell möjlighet att stimulera till vad i stort sett samtliga bibliotekschefer och anställda efterlyser, nämligen högre anslag till verksamheterna. En politiker säger också att varje chef på stadsdelsbiblioteken har som uppgift att nå ut till lokalbefolkningen, och att bibliotekscheferna nog anser att de med bättre ekonomi skulle kunna åstadkomma mer. En bibliotekschef berättar om hur hon med spänning ser fram emot en biblioteksplan från politikernas håll, detta efter att ha skrivit uppemot fem stycken provisoriska sådana på egen hand.

Bibliotekens arbete i lokalsamhället

Det empiriska materialet knyts här an till Anderssons och Skot-Hansens (1994) analysmodell vilken belyser biblioteket utifrån fyra huvudfunktioner: kulturcentrum,

kunskapscentrum, informationscentrum och socialcentrum. Andersson och Skot-Hansen (1994) menar att kunskap, kultur och information är betydelsefulla mobiliseringsfaktorer i lokalsamhället, och att folkbiblioteket kan bidra till att skapa självförtroende, kreativitet och initiativförmåga, vilket på sikt kan stärka lokalsamhällets sociala och ekonomiska utveckling. Eftersom vi saknar användarperspektivet på de bibliotek som vår undersökning omfattar, kan vi inte avgöra huruvida dessa bibliotek lyckats med detta, eller inte. Däremot kan vi se att samtliga bibliotek har en stark vilja att anpassa biblioteksverksamheten efter de specifika behov av kultur, kunskap och information som finns i lokalsamhället. Samtliga bibliotek arbetar aktivt för att fylla de fyra huvudfunktioner som Andersson och Skot-Hansen (1994) definierat, däremot finns variationer i vilka funktioner respektive biblioteket väljer att fokusera på, samt hur biblioteket väljer att definiera respektive funktion. På biblioteket i Henån arbetar man aktivt med alla fyra funktionerna men betonar bibliotekets funktion som mötesplats. I Kirseberg uttrycker man betydelsen av att biblioteket ska ha lokal anknytning och att samarbeten är en förutsättning för bibliotekets fortlevnad. På biblioteket i Broby prioriterar man läsfrämjande verksamhet, upplevelseförmedling och bibliotekets funktion som informationscentrum. På biblioteket i Majorna vill man vara ett demokrati- och kulturcentra, samtidigt som bibliotekschefen uttrycker att bibliotekets grundläggande funktion är att tillhandahålla medier.

Bibliotekens fyra huvudfunktioner

Bibliotekens arbete med verksamheten som **kulturcentrum** framstår som utomordentligt viktigt. Samtliga bibliotek har en omfattande programverksamhet med kulturarrangemang och upplevelseförmedling för barn, ungdomar och vuxna. Majornas bibliotek utmärker sig som kulturcentrum genom att tillhandahålla information om det lokala kulturlivet. Samma bibliotek utforskar också möjligheterna att utvidga den traditionellt kulturella programverksamheten med samhällsrelaterade frågor. Detta initiativ kan utifrån Hedemark (2009) ses som att biblioteket inte bara betonar sitt kulturella värde, utan också intar en roll för att främja det demokratiska samhället. Bibliotekschefen i Kirseberg understryker relevansen i att bejaka etablerade samarbeten och engagemang för att få lokalbefolkningen att känna att biblioteket tillhör alla. I de fall samarbete med starka lokala föreningar iscensätts uppfattar personalen det som att publiken infinner sig naturligt. Bibliotekschefen på Orust har tillsammans med kommunens kultursekreterare, teaterföreningen och studieförbundet vuxenskolan format en arbetsgrupp riktad just mot lokala föreningar. En bibliotekarie på Orust uttrycker en fördel med att involvera lokala krafter i programverksamheten då det verkar stärka hemhörighetskänslan. Samtidigt kan vi se hur andra lokala platser lider av ett sviktande engagemang i föreningslivet, bland annat illustrerat i en starkt lokalförankrad förenings tynande. Kirseberg bibliotek har just inlett en satsning mot föreningslivet där man bland annat organiserat en diskussionsträff på ämnet förväntningar och idéer på samarbetsformer. Bibliotekets förmåga att vitalisera sådana ”nycklar” ute i samhället ser vi som en viktig framgångsfaktor. Generellt prioriteras också lokala aktörer och man strävar efter att köpa in exempelvis lokal litteratur, engagera kulturarbetare i området, uppmuntra föreningsliv och närboende till att medverka i bland annat utställningar, program och föreläsningar.

Biblioteken använder sig av en mängd skiftande arbetssätt för att nå ut till prioriterade målgrupper. Barnverksamheten är genomgående ett angeläget område och det erbjuds också varierande och omfattande kulturaktiviteter för målgruppen ifråga. Vår empiri visar att biblioteken agerar omfattande och initiativtagande, samtidigt som vissa grupper, främst ungdomar och män anses svårare och ibland omöjliga att nå. Att som i Broby bryta invanda föreställningar om vad biblioteket kan göra ser vi som en potentiell möjlighet att i högre utsträckning attrahera sådana målgrupper. Vidare har man här anställt personal med dubbla kompetenser och skyltat med kulturrådsböcker för att knyta an till män, vilket också medfört att fler ur målgruppen besöker biblioteket. Biblioteket i Broby tar även tillvara på de ungdomar som av en eller annan anledning redan är knutna till biblioteket, och uppmanar dem att framföra sina föreställningar och konserter på biblioteket. Under våren inleds ett samarbete på Orust bibliotek med en fritidspedagog som ska hålla en teaterkurs för ungdomar. De försöker också attrahera män som grupp med informationsträffar och arrangemang i vad man ser som berörande ämnen. Arrangemang som Backanatten på Kirseberg tror vi fungerar på ett liknande sätt, vilket både bibliotekschefen och bibliotekarierna berättar attraherar i stort sett hela (lokal)samhället. I Kirseberg uttrycker bibliotekschefen även en hoppfull tendens i ett samarbete med den lokala fotbollsföreningen, vilket eventuellt kan vara en möjlig och pedagogisk väg att närma sig de stökiga ungdomarna. Genom samarbete med *Arbete och Integration* på stadsdelsförvaltningen, extra satsning på beståndet av flerspråkig skön- och facklitteratur samt utåtriktad verksamhet genom kontaktpersoner kan vi hur se man i Kirseberg även arbetar för att nå den växande invandrargruppen i lokalsamhället. I Majorna samarbetar biblioteket med ett föreningsnätverk med ungdomar som målgrupp för att få närmre kontakt med ungdomarna i lokalsamhället, samt prioriterar programverksamhet riktad till dessa.

Bibliotekens arbete med verksamhetens roll som **informationscentrum** varierar. Genom sitt läge ökar Orust kommun sitt invånarantal under sommartid till det tredubbla, samarbetet med turistinformationen i samma hus är därför en unik omständighet för vilket bibliotekschefen också har ansvar. Här säljs lokalproducerade föremål, ibland i anknytning till bibliotekets egna utställningar. Vi kan således konstatera att den lokala platsens unika förutsättningar är betydelsefull också för bibliotekets funktion som informationscentrum. Orust bibliotek erbjuder även samhällsinformation i det att kommunstyrelsens ledamöter träffar allmänheten i bibliotekets lokaler. I Östra Göinge har biblioteket intagit ett pedagogiskt förhållningssätt i den informationsförmedlande funktionen, och har dessutom anställt en bibliotekarie med lärarkompetens. Vår empiri visar att bibliotekens förhållande till medborgarkontor varierar. Kirsebergs bibliotek har nyligen fått den relaterade tjänsten uppsagd, vilket bibliotekschefen liksom personalen menar har skapat en otydlig arbetssituation, men också ett omfattande förlorat kontaktnät. Orust bibliotek saknar för närvarande ett medborgarkontor, vilket bibliotekschefen efterlyser och gärna vill se då denne redan ser verksamheten som ett motsvarande stöd och hjälp för många. I Majorna har medborgarkontorets integrerade verksamhet kommit att prägla hela biblioteket och beskrivs i positiva ordalag av såväl bibliotekarier som bibliotekschefen. De ger även uttryck för att medborgarkontoret knyter an till (lokal)samhället och erbjuder relevant information till användarna. Utöver detta

fungerar det som en grund för ett aktivt program med kultur- och samhällsfrågor på agendan. Madsen (2009) skriver att om bibliotek vill åstadkomma en debattkultur krävs att man överger en passiv roll och istället arbetar aktivt utåt. Vår empiri visar en vilja hos biblioteken att hitta nya och aktiva förhållningssätt gentemot lokalsamhället inom vilket man verkar. Genom ett utökat arbetssätt, exempelvis med ett medborgarkontor, skulle det därmed vara möjligt att ytterligare utveckla det naturliga kontaktnät, den kompetens och den kunskap om (lokal)samhället som bibliotekspersonalen besitter. Ericson (2008) beskriver hur några norska bibliotek genom "att ta saka" arbetade närmast journalistiskt i syfte att bidra med en allsidig och balanserad information angående en aktuell fråga i närsamhället. Detta projekt framhåller vi som ett gott exempel på ett proaktivt förhållningssätt till lokalsamhället som fler bibliotek kunde eftersträva, inte minst utifrån de specifika behov av informationsförmedling som finns i respektive (lokal)samhälle. På bloggforumet *Biblioteket tar saka* beskrivs den proaktiva bibliotekariens arbetsuppgifter i att lyfta fram, och från olika perspektiv belysa, de viktigaste kunskapskällorna, men också att dokumentera medborgarnas försök att göra sina röster hörda, något som utmanar den "bibliotekariska neutraliteten". Böök (2007), biblioteksaktivist och tidigare verksam på Folkets bildningsförbund skriver:

Däremot är *proaktiviteten*, enligt mig, för närvarande bibliotekets stora problem. Proaktivitet betyder att ta initiativ, att ta saken i egna händer. Och detta särskilt då lokalt, i den egna omgivningen, i den egna kommunen eller staden.

(Böök 2007)

Bibliotekens roll som **kunskapscentrum** är gemensam i det avseendet att alla har kontaktnät med skolbibliotek, förskolor, skolor och barnvårdscentraler i syfte att främja barns läsintresse och språkutveckling. Intervjuerna vittnar om en etablerad och framhållen vilja att samarbeta med skolvärlden. Kirsebergs bibliotek har som prioriterat mål i verksamhetsplanen att lära eleverna att använda stadsdelsbiblioteket som en informationsresurs. Majornas bibliotek erbjuder bland annat pyttepoesi för de allra minsta barnen, men vittnar om en avsaknad av samverken med studieförbund. Biblioteken i Östra Göinge är vägledande i frågor som rör kurslitteratur, källhänvisningar och dylikt, vilket gör att bibliotekarierna ofta intar en roll som coach för elever och studenter. På samma bibliotek uttrycker en bibliotekarie att samarbetet med lärare och elever står för bibliotekets berättigande i samhället. Vi kan här identifiera en möjlighet i att tillskriva elever och ungdomar ett ökat inflytande gällande verksamhetens mål och visioner.

Langås Korsad (2009) beskriver hur ett norskt nytänkande bibliotek vitaliserat sin samverkan med lokalsamhället genom ett nära samarbete med en skola. En bibliotekschef framhåller att hon gärna skulle se en tydligare marknadsföring gentemot vuxenstuderande, en grupp man idag kan förse med såväl datorer som studieplatser. Samtliga verksamheter har ett etablerat samarbete med vuxenutbildningar av varierande slag. Orust bibliotek har dessutom ett lärcentrum med bland annat onlineföreläsningar förlagt i samma hus, något bibliotekschefen tror stimulerar till kunskapsutvecklingen i bygden. Bibliotekschefen berättar hur glad han blir när folk som kommit in i verksamheten via Komvux, blir låntagare och sedan dyker upp med en akademisk utbildning. Han uttrycker det som att vid sådana

tillfällen har folkbildningen tagit ännu ett steg och är mångfacetterad. Den informationsförmedlande diskursen synliggörs här i en pedagogisk syn på biblioteksverksamheten. Hedemark (2009) pekar på att folkbiblioteket under slutet av 1990-talet i högre utsträckning kopplades samman med utbildning och lärande, en utveckling vilken medverkat till att biblioteket i offentliga sammanhang många gånger upphört att definieras som en traditionellt folkbildande institution. På Kirsebergs bibliotek finns ett samarbete med ett närbeläget fängelse. En bibliotekarie berättar att hon genom arbetet på fängelset och relaterade projekt träffar många personer utan någon större kunskap om litteratur, men att biblioteket kan tillhandahålla en möjlig väg. Något hon tar vidare in i barnverksamheten och bokpratet. Hedemarks (2009) bokliga diskurs fyller därmed en funktion genom att relatera bokprat, litteraturförmedling och socialt arbete i en utåtriktad verksamhet.

Biblioteken arbetar aktivt för att utgöra ett **socialcentrum**. Samtliga verksamheter erbjuder möjligheten att hyra eller låna lokaler. Tillgängliggörandet av diverse medier som litteratur, tidskrifter och tidningar på olika språk ser man gemensamt som en grundförutsättning för verksamheten. Daisytalböcker, känselböcker, teckenspråksböcker förekommer i varierande grad. Orust bibliotek köper in mycket på efterfrågan, vilket har haft en godartad betydelse för kontakten med besökarna. Majornas bibliotek utgår från lokalsamhällets intressen och behov som en central faktor vid inköp av media. Generellt lyfts det sociala samspelet fram och kontakten mellan bibliotekarier och användare, såväl som kontakten användare emellan, är av omvittnad central betydelse hos såväl bibliotekschefer som bibliotekarier. Vi kan därmed styrka att biblioteket fungerar som en plats dit människor söker sig för att skapa och/eller upprätthålla sociala relationer, vilket Jochumsen och Hvenegaard Rasmussens (2000) användarundersökning visat. Vikten av att kunna erbjuda en professionell personal betonas också av flera bibliotekschefer. Vårt empiriska material visar att samtliga verksamheter erkänner värdet av att förstå det lokala samhällets förutsättningar, bland annat genom demografiska parametrar. Flera bibliotekarier konstaterar också att trots att de inte bor i närområdet känns det ofta som att de är mer insatta där än i sin hemort. Ett par bibliotek fungerar vid aktuella tillfällen också som vallokaler vilket enhälligt uppfattas som fördelaktigt då människor som vanligtvis inte besöker biblioteket härmed får en möjlighet att upptäcka dess potential. Samtliga bibliotek arbetar aktivt för att främja integration och erbjuda möjligheter för invandrargrupper att tillägna sig kunskaper i svenska, men också att genom medier och information möjliggöra ett bibehållande av ett ursprungligt språk och kultur. Kirsebergs bibliotek har nyligen påbörjat en extra satsning på språkkurser, ordböcker och kurslitteratur på främmande språk. Bibliotekarierna på samma bibliotek berättar dessutom om aktiva försök att genom kontaktpersoner försöka knyta till sig nya målgrupper.

Biblioteken som förmedlare av lokal kultur och demokrati

Vår empiri visar att biblioteken genom sina samlingar, programverksamheter och aktiviteter prioriterar det lokala perspektivet. Bibliotekschefen i Kirseberg säger att man i framtiden måste jobba mycket mer med bilden av biblioteket som något alla gemensamt äger, framförallt de som bor i närområdet. Samma bibliotekschefs högsta önskan är att biblioteket ska pulsera av liv och initiativ. Samtliga bibliotek strävar efter att lokalbefolkningen ska känna sig delaktiga och att de ska ge uttryck för ett engagemang och deläggande i biblioteket. Hur går biblioteken i våra fallstudier då tillväga för att visa lokalbefolkningen att de faktiskt "äger" sitt bibliotek? Vår uppfattning är att samtliga bibliotek ger uttryck för ett förmedlande av det lokala, till viss del på gemensamt vis, medan de på andra sätt skiljer sig åt. Alla biblioteken köper in och tillhandahåller litteratur som lokala föreningar eller författare producerat och som kan vara svåra att få tag på någon annanstans, exempelvis släktforskarnas skrifter. De ställer också sina lokaler till förfogande för de lokala föreningar som vill komma dit och ha möten eller berätta om sin verksamhet på olika sätt. Samarbeten med lokala föreningar och aktörer uppfattas överlag som oerhört centralt för samtliga bibliotek, och resultaten av dessa samarbeten blir ofta ett slags förmedlande av "det lokala". Samtliga bibliotek försöker också, mer eller mindre, förmedla den lokala kulturen genom att erbjuda lokala kulturutövare plats på biblioteket genom föreställningar, föredrag, uppläsningar, utställningar, konserter m.m. I Kirseberg är denna verksamhet framförallt förankrad i samarbeten med "lokala storheter", men också i en programverksamhet som uppmuntrar lokalbefolkningen till ett engagemang i lokalsamhället. Bibliotekschefen upplever en problematik med att en användare i färd att låna en roman av August Strindberg kanske inte skulle uppskatta om en punktpoet stod och deklamerade en dikt i samma lokal. Om biblioteket vill stärka bilden av verksamheten som något alla gemensamt äger, ser vi här en möjlighet att använda sig av en angränsande lokal i kultur- och fritidshuset och där genomföra arrangemang för motsvarande punktpoeter.

I Östra Göinge arbetar man för att göra traktens invånare stolta över att vara Göingebor och som en del i detta lyfter man fram den lokala kulturen i form av bygdens sägner, lokala författare och stenkonthantverkare med flera som arbetar med diabasen. Man arrangerar också föreställningar och konserter när någon eller några ur lokalbefolkningen vill framföra ett verk, samt erbjuder ett program vars syfte till stor del består i att stimulera den egna kreativiteten. Andersson och Skot-Hansen (1994) beskriver en idealbild av folkbiblioteket som en kulturinstitution som medverkar till att skapa självförtroende och bidra till kreativitet och initiativ. Som vi ser det är den omfattande kulturverksamheten i Östra Göinge ett iscensättande av denna idealbild. I Majorna förmedlar man information om det lokala kulturlivet, och erbjuder en lokalt förankrad programverksamhet med såväl kultur- som samhällsrelaterade frågor. Det finns också utställningsmöjligheter i lokalen, och om lokala kulturutövare vill ordna ett arrangemang på biblioteket ges de möjlighet till det, om det motsvarar bibliotekets krav på kvalitet. Henåns bibliotek på Orust är

återförsäljare av lokala konsthantverkare genom turistinformationen, och i konsthallen låter man lokala konstnärer ställa ut sina verk. Det finns också plats för lokala amatörmålare- och fotografer att få sina verk uppsatta i bibliotekslokalen. Bibliotekschefen kommenterar att all typ av engagemang bör tillvaratas och uppmuntras av biblioteket, om det så ”bara” handlar om att fixa fikar på lördagar.

Bibliotekens betydelse som mötesplats

Bibliotekens funktion som mötesplats är oerhört central för samtliga bibliotek, och arbetet med bibliotekets funktioner som kultur, - information, - kunskap, och socialcentrum förefaller också ofta verka för att biblioteket ska fungera som en mötesplats. På Orust är detta tydligt då det står inskrivet i biblioteksplanen att biblioteken, genom att vara kommunens vardagsrum, ska bidra till att Orust är en bra kommun att leva i. Även i Kirseberg är mötesplatsen central i formuleringen av bibliotekets vision, och denna ambition blir än tydligare av att bibliotekschefen uttalar att man eftersträvar ett högt besöksantal. I Östra Göinge finns en tydlig vilja att kulturhuset ska spela en betydande roll för att Göingeborna ska känna sig stolta över sig själva och sin hembygd. Också här är kulturhuset, mötesplatsen, och det som händer på biblioteket grundläggande. I Majorna fungerar medborgarlotsen som en central för såväl information som arrangemang och föreläsningar i syfte att göra biblioteket till ett centrum för demokrati och kultur. Vi kan se att biblioteket som mötesplats är central även i detta resonemang då det är den fysiska platsen som fungerar som arena för denna verksamhet.

Föreställningarna om mötesplatsen är många, att fungera som en plats tillgänglig för alla förenar dock såväl bibliotekschefer som bibliotekarier. En bibliotekarie på Orust påpekar betydelsen av att ha tillgång till ett gratis offentligt rum, möjligheten till ett samtal eller att bara kunna sitta ner och läsa tidningen. Vårheim, Aabø och Audunson (2010) framhåller att bibliotekets mötesplatsfunktion är betydelsefull i det att människor oavsett ekonomiska och sociala skillnader, erbjuds förutsättningar till att mötas och till att vara aktiva medborgare. Vi kan utifrån vårt empiriska material konstatera att biblioteken innehar rollen som öppna mötesplatser, och att denna roll värnas av såväl bibliotekarier, bibliotekschefer som politiker.

Utifrån Habermas (1998) idealmodell av offentligheten som ett tillgängligt socialt rum, öppet för likvärdiga deltagare att påverka den politiska beslutsprocessen i (lokal)samhället genom en fri debatt, identifierar vi biblioteken i vår undersökning som potentiella offentliga rum. Bibliotekschefen på Orust uttrycker specifikt att biblioteket ska vara demokratins rum och tillägger att han gärna också ser det som kommunens vardagsrum. Genom att husera kommunfullmäktiges möten i en integrerad samlingsal, kan biblioteket erbjuda möjligheter för åhörare att möta sina lokala politiker. På biblioteket i Majorna bjuder man in politiker och aktivister inom olika rörelser för att låta olika röster komma till tals och väcka debatt. I Östra Göinge säger bibliotekschefen att biblioteket ska vara en mötesplats som verkar för diskussioner, opinionsbildning och samhällsdebatt. På samtliga bibliotek i vår undersökning finns det en vilja att producera och reproducera förutsättningar för demokratiska processer, bland annat genom politiska debatter. Johnson (2010) skriver om bibliotekets förmåga att som hjärtat i samhället alstra socialt kapital, inte minst

genom sin öppenhet och sitt förtroendekapital. Samtidigt görs mycket av arbetet reaktivt; avvaktande, neutralt och utan att ta ställning. Här identifierar vi en möjlighet i bibliotekets roll som förmedlare av det lokala, att i ökad utsträckning arbeta för att en hög trovärdighet och neutralitet kan samsas med ett proaktivt anspråk.

Putnam (2001) understryker sammanhållningens betydelse för demokratin i ett lokalsamhälle. Ett samhälle med högt socialt kapital utmärks ofta av generaliserad ömsesidighet och bidrar till att lösa kollektiva problem. Putnam (2001) tillägger att det sociala kapitalet också gör skillnad i en god barnavård och utbildning, varpå antal ungdomar som ”hamnar snett” minimeras. Vi uppfattar det som att biblioteken identifierar sig i en sådan roll, men att det också finns problem att förankra den konkret i samhället. Vi kan här identifiera en potentiell möjlighet i ett ökat kontaktnät med lokala föreningar, skolor, kulturarbetare, idrottsledare och eldsjälar. Genom att sådana aktörer i högre grad medverkar till verksamhetens utformning ser vi som inte bara som stärkande för biblioteken, utan också (lokal)samhället i stort.

Skot-Hansen (2001) menar att biblioteket bör vara en plats där civilsamhället kan mötas för att upprätta gemensamma värderingar, motverka statens och marknadens grepp om människor, samt bilda den grund för kritisk reflektion och diskussion som är förutsättningen för ett demokratiskt samhälle. Vi kan se att Orust och Majorna bibliotek på olika sätt motsvarar ett eller flera av dessa kriterier genom att fungera som mötesplatser för politiker och medborgare, samt genom att låta olika (politiska) röster komma till på biblioteket. Habermas (1998) menar att i ett samhälle där en arena för kulturellt och politiskt resonering saknas sitter allmänheten isolerad. Möjlighet till delaktighet är fundamentalt för det demokratiska samhället, och i ett samhälle som kännetecknas av kommersialism, en egocentrisk underhållningsindustri och marknadsstyrd politik, är behovet av fria offentliga rum stort. Enligt Ljødal (2004) är biblioteket ett av de sista offentliga rummen som inte är marknadsstyrt och som kan ge plats för fritt meningsutbyte. Att biblioteken i vår undersökning arbetar aktivt för att vara mötesplatser uppfattar vi därför uteslutande positivt. Enligt ovanstående resonemang kan vi dock se att det finns anledningar, och ytterligare möjligheter, till att utvidga detta arbete.

Utifrån Buschman (2003) kan vi konstatera att det kommit att bli en allt mer väsentlig fråga att försvara och förvalta bibliotekets sociala betydelse. Att producera och reproducera förutsättningar inför demokratiska processer anser Buschman (2003) bör vara ett kärnvärde i biblioteksverksamheten. Vår empiri visar att samtliga bibliotek har en vilja att verka för demokrati, samtidigt som de mer eller mindre också bekräftar hans kritik – att se på biblioteket utifrån ett ekonomistiskt och kundorienterat värdeperspektiv. Jochumsen och Hvenegaard Rasmussen (2006) bestyrker att folkbiblioteken ger uttryck för en ökad brukarorientering och en vilja att marknadsföra sig samt att implementera former av NPM. För Buschman (2003) står dessa två värden i motsats till varandra, att iscensätta den offentliga sfären i ekonomiska termer underminerar den demokratiskt förankrade sfären. I princip kan vi instämma i Buschmans (2003) resonemang, men utifrån de fyra bibliotek vi undersökt kan vi också se att de inte behöver utgöra varandras direkta motsatser. På Orust och i Östra Göinge, där Floridas (2006) tankar om den kreativa klassen och ekonomin slagit rot, har biblioteket även fått ett starkt fäste och stor betydelse i lokalsamhället. Vi kan se en skillnad i retoriken kring bibliotekets funktion mellan

bibliotekschefer och politiker, och hur den tar sig uttryck i den direkta biblioteksverksamheten. Bibliotekscheferna använder sig av verktyg och begrepp som Florida (2006) och NPM formulerat, men i den faktiska biblioteksverksamheten är det begrepp som demokrati, mötesplats och kultur som värnas. Vi tolkar denna skillnad som att bibliotekscheferna, i strävan efter ekonomiska medel, anpassar sig efter de normer som råder i politiska sammanhang. För att få pengar till biblioteken får bibliotekschefen helt enkelt argumentera för att biblioteket kan komma att bidra till kommunens ekonomiska utveckling. Det betyder inte, anser vi, att bibliotekschefen automatiskt tummar på bibliotekets funktion som ett fritt offentligt rum. Vi kan däremot, återigen, konstatera att Kann-Christensens (2009) beskrivning av bibliotekschefernas dubbla identitet/position stämmer in på dessa två bibliotekschefer.

Slutsatser

Hur förhåller sig stadsdels- och landsortsbibliotek till sin roll i det lokala samhället - vilken betydelse har lokalsamhället för verksamheten?

Inledningsvis kan vi konstatera att vår empiri visar på skillnader mellan stadsdels- och landsortsbibliotek. De landsortsbibliotek vi undersökt är moderna integrerade kulturhus, och dess bibliotekschefer arbetar aktivt för att profilera sig i samhället och i politiska sammanhang. Stadsdelsbiblioteken har mindre kontakt med politiker och ser sig som en del av ett större kulturliv, de utgör inte stadens/kommunens kulturella centrum på samma sätt som de integrerade landsortsbiblioteken. Vi kan alltså se skillnader i hur biblioteken förhåller sig till sin roll i det lokala samhället både utifrån ett stad/landsorts-perspektiv, men också utifrån var och ens unika förutsättningar och föreställningar.

Vi kan se en mer eller mindre gemensam situation i hur biblioteken arbetar för att knyta an till lokalsamhället, men också svårigheter som förenar dem i en sådan ambition. Samtliga bibliotek samarbetar i hög grad med olika lokala aktörer och betonar betydelsen av sådana samarbeten för bibliotekets funktion i (lokal)samhället. Tre av fyra bibliotek säger sig kunna ha bättre och fler samarbeten, men att de av olika anledningar inte har det i nuläget. De många samarbetsformerna ser vi som ett led i att legitimera verksamheten som mötesplats och demokratisk arena. Utifrån ett sådant antagande uppfattar vi även att diskussionen om bibliotekets funktion, i sig fungerar som ett uttryck för en demokratisk aspekt av verksamheten. Våra intervjuer visar att biblioteket som samhällsinstitution kan aktualisera, åskådliggöra och möjliggöra diverse aktörers uppfattningar om vad ett demokratiskt samhälle är, kan och bör vara. För vår del har det kommit att handla om bibliotekschefer, bibliotekarier och politiska representanter – för vår forskningsfråga självskrivna aktörer för respektive biblioteks funktion i (lokal)samhället. Vi kan konstatera att de politiska representanterna tecknar en varierande och partipolitiskt oberoende bild av vad de anser att folkbiblioteken ska och bör prioritera, även om uppfattningarna ofta domineras av en informationsförmedlande eller pedagogisk diskurs. I stort sett samtliga politiker betonar, liksom bibliotekschefer och -personal, bibliotekets funktion som mötesplats i framtiden. Bilden av att politiker ofta ser sig som ansvarstagande i form av avvaktande folkbildande informatörer kan vi således bekräfta. Enligt Kulturrådet minskade antalet biblioteksfilialer och biblioteksanställda år 2009, samtidigt som en av fyra svenska kommuner saknar en fastställd biblioteksplan (Kulturrådet 2010). Vi kan se att styr- och policydokument har betydelse för hur biblioteksanställda uppfattar kommunikationsmöjligheterna och intresset för biblioteksfrågor hos de lokala politikerna, samt för hur enat ett bibliotek arbetar mot gemensamma mål. I de fall styr- och policydokument upprättats, och kommunikationen fungerat mellan våra undersökta bibliotek och politiska

representanter har detta ofta bidragit till utveckling av verksamheten, bland annat genom politiska "eldsjälar" eller en allmän uppfattning hos aktörerna om bibliotekets närande funktion för bygden – kulturellt, socialt och ekonomiskt. Ett engagerat och skiftande samarbete biblioteken och de politiska representanterna emellan ser vi därför som en viktig pusselbit i att stärka bibliotekets roll i lokalsamhället. På samma sätt tror vi att bibliotekens trovärdighet, öppna och oberoende funktion, har potential att utveckla nya plattformar gentemot (lokal)samhällets alla aktörer i ett förmedlande av det lokala.

Samtliga undersökta bibliotek arbetar för att utgöra ett centrum för kultur, information, kunskap och sociala relationer och möten. Det finns en strävan efter att bli "navet i lokalsamhället", "kommunens vardagsrum", ett verktyg för "hållbar kulturutveckling", och det "lokala kultur- och democraticentrat". Ambitionerna är höga och man vill verka för och med det lokala samhället, det vill säga fylla ett behov hos medborgarna och vara delaktig i lokalsamhällets framtid. Hur biblioteken lyckas med en sådan ambition varierar efter hur man förmår anpassa sig, eller möta ett behov, hos befolkningen i (lokal)samhället.

Folkbildning är en informell företeelse med demokratisk värdegrund, vars form definieras av de sammanhang människor träffas i för att utvecklas eller förstå sin omgivning. Vi menar att ett vidgat folkbildningsbegrepp, bortom traditionstyngda historiska eller ideologiska föreställningar kan tjäna som utgångspunkt för ett proaktivt biblioteksarbete, också gällande programverksamheten, arrangemang, debatter, föreläsningar etc. Vi ser också möjligheter med att problematisera den "bibliotekariska neutraliteten" och därmed diskutera ytterligare sätt att använda den kompetens och kunskap bibliotekarierna har, inte minst gällande (lokal)samhället. Vidare kan vi se att ett trovärdigt och oberoende bibliotek som förmedlar lokaldemokrati och det lokala har större potential att skapa den centrala och pulserande plats i (lokal)samhället som eftersträvas, än ett motsvarande som inte gör det. Biblioteken i våra fallstudier strävar alla efter att förmedla och reflektera lokalsamhället, att ytterligare öppna bibliotekets passivt reflekterande fönster ser vi som ett aktivt erkännande av (lokal)samhällets medskapande kraft och varierande behov av samhälls- och kulturengagemang.

Vidare forskning

Den lokala och småskaliga biblioteksverksamheten står i förbindelse med det övriga samhället. Enbart under de senaste decennierna har förutsättningarna liksom föreställningarna inför att bedriva biblioteksverksamhet förändrats drastiskt. Att diskutera synen på bibliotekets funktion i (lokal)samhället kan vara att diskutera möjligheter med demokrati, men också demokratisering av möjligheter. Nedan redogör vi helt kort för de möjligheter till vidare diskussion och forskning vi sett under arbetets gång.

Folkbibliotekets förhållningssätt till den traditionella rollen som folkbildare, möjliga nytolkningar av begreppet dels utifrån en digital utgångspunkt men också utifrån ett proaktivt arbetssätt.

Professionaliseringen av bibliotekaryrket och möjligheterna att ta tillvara på yrkesgruppens kompetens i större utsträckning för att knyta an till (lokal)samhället. Det vill säga bibliotekariernas funktion i frågor som rör (lokal)samhällets utveckling, sammanhållning och identitet.

Den potentiella betydelsen av aktörernas – bibliotekschefer, bibliotekarier och politiska representanter – kommunikation sinsemellan för att främja bibliotekets roll som förmedlare av (lokal)samhällets unika förutsättningar och möjligheter.

Vi hoppas också att resultatet av vår undersökningsfråga ska fungera som en inspirationskälla för alla småskaliga folkbiblioteks lokala förmedlingsarbete, liksom för de som arbetar med biblioteksfrågor. Utifrån ett samverkansperspektiv hoppas vi bidra till inspiration och peka på bibliotekets möjligheter som demokratisk arena och mötesplats i (lokal)samhället. En tredje aspekt ser vi på politisk nivå, där vi hoppas inspirera politiska representanter till att sätta sig in i biblioteksfrågor, men också se betydelsen av en upprättad biblioteksplan.

Käll- och litteraturförteckning

Aabø, Svanhild (2005). *The value of public libraries: a methodological discussion and empirical study applying the contingent valuation method*. Oslo: University of Oslo.

Andersson, Marianne & Skot-Hansen, Dorte (1994). *Det lokale bibliotek – afvikling eller udvikling*. København: Danmarks biblioteksskole.

Audunson, Ragnar A. (2001). Folkebibliotekenes rolle i en digital framtid: publikums, politikernes og bibliotekarenes bilder. I: Audunson, Ragnar A. & Windfeld Lund, Niels (red) *Det siviliserte informasjonssamfunn – Folkebibliotekenes rolle ved inngangen til en digital tid*. Bergen: Fagbokforlaget.

Birdsall, William F. (2001) Folkebiblioteket på den politiske arena. I: Audunson, Ragnar A. & Windfeld Lund, Niels (red) *Det siviliserte informasjonssamfunn – Folkebibliotekenes rolle ved inngangen til en digital tid*. Bergen: Fagbokforlaget.

Broby bibliotek (2007). Provisorisk Biblioteksplan. (Elektronisk) Erhållits från Broby bibliotek.

Bryman, Alan (1997). *Kvantitet och kvalitet i samhällsvetenskaplig forskning*. Lund: Studentlitteratur.

Buschman, John E. (2003). *Dismantling the public sphere. Situating and Sustaining Librarianship in the Age of the New Public Philosophy*. Westport CT: Libraries unlimited.

Böök, Mikael (2007). Biblioteket tar saka: Det proaktive biblioteket. (Elektronisk) Tillgänglig: <<http://bibliotekettarsaka.wordpress.com/2007/10/03/det-proaktive-biblioteket/>> (2010-04-19).

Carlsson, Bernt (2010). Ulricehamn blir värd för internationell konferens. (Elektronisk) *Ulricehamns tidning*, 15 januari. Tillgänglig: <<http://www.ut.se/nyheter/ulricehamn-blir-var-d-for-internationell-konferens>> (2010-03-19).

Ericson, Anders (2008). Bibliotek och demokrati i praktiken. *Biblioteksbladet*, nr. 4, s. 4-6.

Ekonomifakta (2010). Orust: Företagande - Företagande. (Elektronisk) Tillgänglig: <<http://www.ekonomifakta.se/sv/Fakta/Regional-statistik/Alla-land/Vastra-Gotalands-land/Orust/>> (2010-04-07).

Ekonomifakta (2010). Östra Göinge: Företagande – Företagande (Elektronisk) Tillgänglig: <<http://www.ekonomifakta.se/sv/Fakta/Regional-statistik/Alla-land/Skane-land/Ostra-Goinge/>> (2010-04-05).

Florida, Richard (2006). *Den kreativa klassens framväxt*. Stockholm: Daidalos.

Folkbildningsrådet (2010) Folkbildningens idé. (Elektronisk) Tillgänglig: <<http://www.folkbildning.se/folkbildning>> (2010-03-28).

Galuzzi, Anna (2009). New public libraries in Italy: Trends and issues. *The International Information & Library Review*, vol. 41, nr: 1 2009, s. 52-59.

Göteborgs Stad (2009a) Förslag till biblioteksplan för Göteborgs stad. (Elektronisk) Tillgänglig: <[http://www5.goteborg.se/prod/Intraservice/Namndhandlingar/SamrumPortal.nsf/17BFBB1C3A6CA93FC1257685004BE67C/\\$File/TU_biblioteksplan.pdf?OpenElement](http://www5.goteborg.se/prod/Intraservice/Namndhandlingar/SamrumPortal.nsf/17BFBB1C3A6CA93FC1257685004BE67C/$File/TU_biblioteksplan.pdf?OpenElement)> (2010-04-05).

Göteborgs Stad (2010). Historik över Majornas bibliotek. (Elektronisk) Tillgänglig: <<http://www.goteborg.se/politikoorganisation/organisation/enheter/bibliotek/biblioteken/Majorna/historik>> (2010-04-05).

Göteborgs Stad (2008). Majorna – beskrivning av stadsdelen. (Elektronisk) Tillgänglig: <<http://www.goteborg.se/PolitikOrganisation/Organisation/Stadsdelsforvaltningar/Majorna/DagensMajorna.pdf>> (2010-04-05).

Göteborgs Stad (2009b). SDN Majornas inriktningsbudget 2010. (Elektronisk) Tillgänglig: <http://www.goteborg.se/PolitikOrganisation/Organisation/Stadsdelsforvaltningar/Majorna/PolitikOrganisation/Majornas_inriktningsbudget_2010.pdf> (2010-04-05).

Habermas, Jürgen (1998). *Borgerlig offentlighet - Kategorierna "privat" och "offentligt" i det moderna samhället*. 3:e upplagan 1998. Lund: Arkiv Förlag.

Hansson, Joacim (2005). *Det lokala folkbiblioteket – förändringar under hundra år*. Linköping: Mimer/Skapande Vetande.

Hedemark, Åse (2009). *Det föreställda folkbiblioteket. En diskursanalytisk studie av biblioteksdebatter i svenska medier 1970-2006*. Skrifter utgivna av Inst. för ABM vid Uppsala universitet, vol. 3. Uppsala: Uppsala universitet.

Jochumsen, Henrik & Hvenegaard Rasmussen, Casper (2006). *Folkebibliotek under forandring. Modernitet, felt og diskurs*. Köpenhamn: Danmarks Biblioteksforenings Forlag.

Jochumsen, Henrik & Hvenegaard Rasmussen, Casper (2000). *Gör biblioteket en forskel?* Köpenhamn: Danmarks Biblioteksforenings Forlag.

- Johnson, Catherine, A. (2010). Do public libraries contribute to social capital? *Library and Information Science Research*, vol. 32, nr. 2 2010, s. 147-155.
- Jonsson, Bosse (2003). *Medborgaren och marknaden: pedagogisk diskurs för folkbibliotek*. Linköping: Linköpings universitet förlag.
- Kann-Christensen, Nanna (2009) Institutionelle logikker i biblioteksväsendet og dets omverden. (Elektronisk) *Dansk biblioteksforskning*, årg. 5, nr. 1, 2009 s. 17-28.
- KB (Kungliga Biblioteket – Sveriges nationalbibliotek) (2009). KB:s yttrande över Kulturutredningen. (Elektronisk) Tillgänglig: <<http://www.kb.se/om/Utredningar--yttranden/>> (2010-04-01).
- Kirsebergs bibliotek (2009a). Verksamhetsberättelse för Kirsebergs bibliotek och medborgarkontor 2009. (Elektronisk) Erhållits från Kirsebergs bibliotek.
- Kirsebergs bibliotek (2009b). Verksamhetsplan för Kirsebergs bibliotek och medborgarkontor 2009. (Elektronisk) Erhållits från Kirsebergs bibliotek.
- Kulturrådet (2010). Statistik om folkbibliotek. (Elektronisk) Tillgänglig: <<http://www.kulturnradet.se/sv/statistik/bibliotek/Folkbibliotek/>> (2010-06-03).
- Kvale, Steinar (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Langås Korsad, Kenneth (2009). Library collaboration with the local community. (Elektronisk) *Scandinavian Public Library Quarterly*, vol. 42, nr. 1, (2010-04-10).
- Ljødal, Hilde (2004) *Folkebiblioteket som offentlig mötesplass i en digital tid*, ABM-skrift 18. Oslo: ABM-utvikling.
- Madsen, Monica C. (2009) The library as democratic hothouse. (Elektronisk) *Scandinavian Public Library Quarterly*, vol. 42, nr. 1, (2010-04-10).
- Malmö Stad (2005) Biblioteksplan. (Elektronisk) Tillgänglig: www.malmo.se/filearchive/Biblioteken/biblioteksplan-Malmo.pdf (2010-03-10).
- Malmö Stad (2007a). Fakta om Kirseberg. (Elektronisk) Tillgänglig: <<http://www.malmo.se/Kommun--politik/Omoss/Stadsdelar/Kirseberg/Stadsdelsforvaltning.html> Statistik om Kirseberg> (2010-04-06).
- Malmö Stad (2010a). Kirsebergs fritids- och kulturhus. (Elektronisk) Tillgänglig: <<http://www.malmo.se/Kommun--politik/Om-oss/Stadsdelar/Kirseberg/Kultur-och-fritid/Kirsebergs-Fritids--och-Kulturhus.html>> (2010-04-06).

Malmö Stad (2010b) Kirsebergs stadsdelsfullmäktige. (Elektronisk) Tillgänglig: <<http://www.malmo.se/Kommun--politik/Om-oss/Stadsdelar/Kirseberg/Stadsdelsfullmäktige.html>> (2010-04-06).

Malmö Stad (2010c) Kulturnämnden. (Elektronisk) Tillgänglig: <<http://www.malmo.se/Kommun--politik/Om-oss/Forvaltningar--bolag/Kulturforvaltningen/Kulturnamn>> (2010-04-06).

Malmö Stad (2007b). Områdesfakta Kirseberg. (Elektronisk) Tillgänglig: <<http://www.malmo.se/Kommun & politik/Om oss/Statistik om Malmo/C-Omradesfakta for Malmo/Äldre upplagor/Omradesfakta 2007/Kirseberg-07/pagefiles/Kirsebergsstaden.pdf>> (2010-03-10).

May, Tim (2001). *Samhällsvetenskaplig forskning*. Lund: Studentlitteratur.

NE (Nationalencyklopedin ordbok):
Diskurs. (2010a). *Nationalencyklopedin* (Elektronisk) Tillgänglig: <ne.se.ludwig.lub.lu.se/lang/diskurs> (2010-05-25).

Folkbildning. (2010b). I *Nationalencyklopedin* (Elektronisk) Tillgänglig: <ne.se.ludwig.lub.lu.se/lang/folkbildning> (2010-03-27).

Offentligt rum. (2010c). I *Nationalencyklopedin* (Elektronisk) Tillgänglig: <<http://ne.se.ludwig.lub.lu.se/offentligt-rum>> (2010-03-27).

Socialt kapital. (2010d). I *Nationalencyklopedin* (Elektronisk) Tillgänglig: <<http://ne.se.ludwig.lub.lu.se/socialt-kapital>> (2010-05-15).

Notisum (2004). Bibliotekslag (1996:1596). (Elektronisk) Tillgänglig: <<http://www.notisum.se/Rnp/sls/lag/19961596.htm>> (2010-03-31).

Orust kommun (2009a). Biblioteksplan 2010-2014. (Elektronisk) Tillgänglig: <<http://www.orust.se/Sök: biblioteksplan/Biblioteksplan>> (2010-04-07).

Orust kommun (2010). Verksamhetsberättelse 2009. (Elektronisk) Erhållits från Henåns bibliotek.

Orust kommun (2009b). Översiktplan 2009 Orust kommun. (Elektronisk) Tillgänglig: <<http://bit.ly/a07Re0>> (2010-05-19).

Orust kommunbibliotek (2009). Lokal arbetsplan för Orust kommunbibliotek 2009. (Elektronisk) Erhållits från Orust bibliotek.

Putnam, Robert D. (2001). *Den ensamme bowlaren. Den amerikanska medborgarandans upplösning och förnyelse*. Stockholm: SNS Förlag.

Regeringskansliet (2009). Sammanfattning av regeringens proposition Tid för kultur, 2009/10:3: Tid för kultur. (Elektronisk) Tillgänglig: <<http://www.sweden.gov.se/content/1/c6/13/21/04/a7e858d4.pdf>> (2010-03-31).

- Regeringskansliet (2010). Litteraturen, läsandet och språket. (Elektronisk)
Tillgänglig: <<http://www.sweden.gov.se/sb/d/1897/a/12591>> (2010-04-01).
- Ristarp, Jan & Andersson, Lars G. (2001). *Mitt i byn!: om det moderna folkbibliotekets framväxt*. Lund: Bibliotekstjänst.
- Ryen, Anne (2004). *Kvalitativ intervju – från vetenskapsteori till fältstudier*. Malmö: Liber ekonomi.
- Röring, Marie (2005). Biblioteken, kommunerna och de ofria orden. *Ikoner*, nr 2, s. 30-33.
- Skandevall, Lina (2009). Kommunalt arbete i framkant. (Elektronisk) *Svenskt Näringsliv* 6 nov, Tillgänglig:
<http://www.svensktnaringsliv.se/fragor/foretagsklimat/kommunalt-arbete-i-framkant_91074.html> (2010-03-30).
- Skot-Hansen, Dorte (2001). Folkebiblioteket i civilsamfundet – civilsamfundet i folkebiblioteket. I: Audunson, Ragnar A. & Windfeld Lund, Niels (red) *Det siviliserte informasjonssamfunn – Folkebibliotekenes rolle ved indgangen til en digital tid*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Statistiska centralbyrån. (2009). Östra Göinge Kommunfakta.pdf. (Elektronisk)
Erhållits från Broby bibliotek.
- Stefaniak, Marek (2010) Biblioteken allt viktigare mötesplatser. (Elektronisk) *Kristianstadsbladet* 19 mars. Tillgänglig:<
<http://www3.kristianstadsbladet.se/article/20100319/OSTRAGOINGE/703199798/1021/&/Biblioteken-allt-viktigare-motesplatser>> (2010-03-30).
- Stenquist, Bjarne (2003). *Är det på efterkälken Sverige åker? Folkebiblioteken behöver ett nationell uppdrag!* Lund: Bibliotekstjänst.
- Thomsson, Heléne (2002). *Reflexiva intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.
- Torstensson, Magnus (2001) Att analysera folkbiblioteksutvecklingen – exemplet Sverige och några jämförelser med USA. I: Audunson, Ragnar Andreas & Windfeld Lund, Niels (red) *Det siviliserte informasjonssamfunn – Folkebibliotekenes rolle ved indgangen til en digital tid* s. 142-170 Bergen: Fagbokforlaget AS.
- Torstensson, Magnus & Byberg, Lis (2009). ”Library Spirit” i de Baltiska och Nordiska länderna. Konferensen Mötesplats inför framtiden. (Elektronisk)
Tillgänglig: <<http://bada.hb.se/bitstream/2320/5524/1/BybergTorstensson.pdf>>
(2010-04-09). 14-15 okt; Borås. s. 1-7.
- Trost, Jan (1997). *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.

Vårheim, Andreas, Aabø, Svanhild & Audunson, Ragnar (2010) How do public libraries function as meeting places? *Library and information Science Research*, vol. 32, no. 1 2010, s. 16-26.

Vårheim, Andreas (2007). Social capital and public libraries: The need for research. *Library and Information Science Research*, vol 29, nr. 3 2007, s. 416-428.

Vårheim, Andreas (2008). Theoretical approaches on public libraries as places creating social capital. World library and information congress: 74th IFLA General Conference and Council. (Elektronisk) Tillgänglig: <<http://ifla.queenslibrary.org/IV/ifla74/papers/091-arheim-en.pdf>> (2008-07-09). 10-14 aug, Canada: Quebec. s. 1-13.

Westerberg, Olof. (2005). Kirsebergs fritidsgård öppnas igen. (Elektronisk) *Sydsvenskan*, 23 april. Tillgänglig: <<http://www.sydsvenskan.se/malmo/article64103/Kirsebergs-fritidsgard-oppnas-igen.html>> (2010-04-18).

Wikipedia:

Habermas, Jürgen. (2010a). *Wikipedia*. (Elektronisk) Tillgänglig: <http://en.wikipedia.org/wiki/J%C3%BCrgen_Habermas> (2010-03-27).

Kulturpolitik. (2010b) *Wikipedia*. (Elektronisk) Tillgänglig: <http://sv.wikipedia.org/wiki/Sveriges_kulturpolitik#De_kulturpolitiska_m.C3.A5len_enligt_regeringens_och_riksdagens_beslut_1974> (2010-03-31).

Zorn, Henriette & Samuelsson, MarieLouise (2009). Remissvaren – Kulturutredningen. Många vill se en samordning på biblioteksområdet – men inte alla. *Biblioteksbladet*, nr 5, s. 10-13.

Östra Göinge kommun (2010a). Kommunfakta. (Elektronisk) Tillgänglig: <<http://www.ostragoinge.se/Kommunfakta/>> (2010-05-20).

Östra Göinge kommun (2008a). Kraftsamling – Vision 2015. (Elektronisk) Tillgänglig: <<http://www.ostragoinge.se/Kommunfakta/Vision-2015/>> (2010-05-20).

Östra Göinge kommun (2009). Om Göinge. (Elektronisk). Tillgänglig: <<http://www.ostragoinge.se/Bibliotek2/Om-Goinge/>> (2010-04-20).

Östra Göinge kommun (2010b). Samhällsbyggnads utskottet. (Elektronisk) Tillgänglig: <<http://www.ostragoinge.se/Politik-Paverkan/Kommunstyrelsen/Samhallsbyggnads-utskottet/>> (2010-05-20).

Östra Göinge kommun (2008b). Pressmeddelande: Vision 2015- Kraftsamling för framtiden. (Elektronisk) Tillgänglig: <<http://www.ostragoinge.se/upload/Press/FFF1-E67A.pdf>> (2010-03-27).

Bilaga 1 – Intervjuguide

Intervjufrågor - bibliotekschef

Inledning:

- Hur länge har du varit verksam som bibliotekschef?
- Vilket är ditt nuvarande ansvar?

Frågor som rör bibliotekets roll i lokalsamhället:

- Vilken roll, anser du, att folkbiblioteket har i lokalsamhället?
- Vilka delar i * biblioteksverksamhet är centrala anser du, och varför?
- Vilka prioriteringar görs i verksamheten för närvarande?
- Vad prioriteras inom den utåtriktade verksamheten?
- Vad tycker du att folkbiblioteket ska göra för/erbjuda sina användare?
- Erbjuder * bibliotek något unikt till lokalbefolkningen, utöver de resurser som alla svenska folkbibliotek förväntas bistå med?
- Ordnar * bibliotek utställningar/konserter/informationsdagar och dylikt kring ett upplevt intresse/behov hos lokalbefolkningen?
- Vilka institutioner, föreningar och andra lokala verksamheter samarbetar * bibliotek med och vad betyder samarbetet för Er?
- Hur prioriterat anser du det är att tillvarata lokalsamhällets resurser (föreningsliv, kulturskapande verksamheter, företag, organisationer, privata initiativ)?
- Hur prioriterat anser du det bör vara att stärka * bibliotek som en förmedlare av det lokala (lokal kultur och demokrati)?
- Vilka yttre faktorer (specifika lokala förutsättningar/behov) påverkar verksamheten på * bibliotek?

- Vilken är * biblioteks lokala profil?
- Hur tror du att man kan stärka * bibliotek som en resurs i lokalsamhället?

Frågor som rör relationen till politiker och styr/policydokument

- Hur uppfattar du att de politiska representanter du haft kontakt med resonerar kring bibliotekets funktion i lokalsamhället – dess roll som förmedlare av det lokala och småskaliga?
- I vilken utsträckning påverkar styrdokument och/eller policydokument biblioteksverksamheten? På vilka sätt?

Intervjufrågor - bibliotekspersonal

Inledning:

- Hur länge har du arbetat på * bibliotek?
- Vilka är dina nuvarande arbetsuppgifter? Ev. ansvar?

Frågor som rör bibliotekets roll i lokalsamhället:

- Vilken roll, anser Ni, att folkbiblioteket har i lokalsamhället?
- Hur arbetar/agerar Ni för att uppnå den rollen?
- Är det viktigt, som bibliotekarie, att känna till något om lokalsamhället, och i så fall vad?
- Erbjuder * bibliotek något unikt till lokalbefolkningen (utöver de resurser som alla svenska folkbibliotek förväntas bistå med)?
- Uppfattar ni att * bibliotek tillvaratar lokalsamhällets resurser (föreningsliv, kulturskapande verksamheter, företag, organisationer, privata initiativ)?
- Upplever Ni att Ni har möjlighet till att ta initiativ till att arrangera utställningar/konserter/informationsdagar/ kring ett intresse/behov som ni har uppfattat hos lokalbefolkningen?
- Vilka institutioner, organisationer, föreningar och verksamheter samarbetar * bibliotek med? Vad betyder samarbetet för Er?
- Uppfattar Ni * bibliotek som en förmedlare av det lokala (lokal kultur och demokrati)?
- Vilken är * biblioteks lokala profil?
- Hur kan man stärka * bibliotek som en resurs i lokalsamhället, anser ni?

- Hur prioriterat anser Ni det bör vara att stärka * bibliotek som en förmedlare av det lokala (lokal kultur och demokrati)?
- Frågor som rör relationen till politiker och styr/policydokument
- Hur uppfattar Ni att de politiska representanter Ni haft kontakt med resonerar kring bibliotekets funktion i lokalsamhället – dess roll som förmedlare av det lokala och småskaliga?
- I vilken utsträckning påverkar styrdokument och/eller policydokument biblioteksverksamheten? På vilka sätt?

Intervjufrågor - politiker

Inledning:

- Hur länge har du varit verksam som kommunpolitiker?
- På vilken politisk nivå är du verksam?
- Vilket är ditt nuvarande ansvarsområde, och vad är dess anknytning till biblioteket?
- Tror du partifärgen spelar någon roll för den lokala bibliotekspolitikerna?

Frågor som rör bibliotekets roll i lokalsamhället:

- Beskriv dina egna erfarenheter av * bibliotek som politiker och som privatperson.
- Vad anser du är landsortsbibliotekets (eller stadsdelsbibliotekets) centrala uppgifter?
- Vilken roll anser du att biblioteket ska spela i lokalsamhället?
- Hur ser du på folkbibliotekets framtida roll i lokalsamhället?
- Hur tror du att man kan stärka * bibliotek som en resurs i lokalsamhället?
- Hur uppfattar du att de bibliotekarier/bibliotekschefer du haft kontakt med resonerar kring bibliotekets funktion i lokalsamhället – dess roll som förmedlare av det lokala och småskaliga?
- På vilka sätt tror du att styrdokument och/eller policydokument påverkar biblioteksverksamheten?

* Står för respektive biblioteks namn, och byttes ut beroende på vilket bibliotek vi för tillfället var på.

Samtliga intervjuer med bibliotekschef, bibliotekarier och politiker inom respektive bibliotek/kommun/stadsdel avslutades med ett citat hämtat från den egna biblioteksverksamhetens biblioteksplan, som de ombads tolka. Nedan följer respektive citat för respektive bibliotek.

Orust

Hur tolkar du ” Biblioteken på Orust är kommunens vardagsrum och platser för vardagliga möten, informationsökning, kunskapsutveckling och kulturupplevelser. Biblioteken bidrar aktivt till att Orust är en bra kommun att leva i.”? (Orust kommun 2009a, s. 5).

Kirseberg

Hur tolkar du ”Biblioteken ska, som lokala informations- och kulturcentra, utgöra en grundförutsättning för ett livslångt lärande, ett självständigt ställningstagande och en kulturell utveckling för den enskilde och för olika grupper i samhället.”? (Malmö Stad 2005, s. 2).

Östra Göinge

Hur tolkar du "Kreativ miljö skapar kreativa invånare och kreativitet är nyckelordet för en framgångsrik kommun i framtiden. Vi önskar därför få bygga upp en hållbar kulturutveckling i Östra Göinge genom att uppmuntra till ett eget skapande/eget tänkande samt utveckling av kommunspecifik kultur.”? (Broby bibliotek 2007, s. 3).

Majorna

Hur tolkar du ”Folkbiblioteken ska fungera som mötesplatser för människor med olika bakgrund i syfte att främja integrationen i samhället.”? (Göteborgs Stad 2009a, s. 9).